"दिगो विकास, अनुपम संस्कृति,उन्नत पर्यटन, समृद्ध चुमनव्री"

प्रथम आवधिक योजना

(आ.व. २०७६/७७-२०८०/८१)

चुमनुव्री गाउँपालिका

सिर्दिवास, गोरखा

गण्डकी प्रदेश, नेपाल

Email: chumanuwrimun@gmail.com
Website: www.chumanuwrimun.gov.np

"दिगो विकास अनुपम संस्कृति, उन्नत पर्यटन समृद्ध चुमनुब्री"

चुमनुव्री गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
सिर्दिबास, गोरखा

गण्डकी प्रदेश ,नेपाल

visit nepal 2020 Lifetime Experiences

पत्र संख्याः ०७६/७७
चलानी नं.

चुमनुब्री गाउँपालिका गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय सिर्दिबास, गोरखा गण्डकी प्रदेश, नेपाल

गाउँपालिका अध्यक्षको मन्तव्य

नेपालको संविधानले मुलकको मुल संरचना संघ, प्रदेश र स्थानीय तह गरी तीन तहमा कायम गर्दै तिनै तहका सरकारलाई संविधान तथा कानुन बमोजिम राज्यशक्तिको प्रयोग गर्ने अधिकार प्रदान गरेको छ । यस अनुसार संविधानको अनुसुचि ८ मा स्थानीय तहको एकल अधिकार र अनुसुचि ९ ले साझा अधिकार लाई सुचीबद्ध गरेको छ ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले गाउँपालिकाले आफ्नो अधिकार क्षेत्र भित्रको विषयमा स्थानीय स्तरको विकासका लागि आवधिक, बार्षिक र रणनीतिगत विकास योजना बनाई लागु गर्नु पर्ने उल्लेख गरेको छ । राष्ट्रिय योजना आयोगले आवधिक विकास योजना तर्जुमा सम्बन्धी (नमुना) कार्यबिधि तर्जुमा गरि मार्ग निर्देशित गरेको छ । यसैगरी नेपाल सरकारले संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको कार्य जिम्मेवारीमा पर्नै विकास कार्यक्रम र आयोजनाको बर्गिकरण र वाँडफाँड सम्बन्धी मापदण्ड २०७६ स्वीकृत गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको छ ।

चुमनुव्री गाउँपालिकाले योजनाबद्ध विकासद्धारा आर्थिक सामाजिक समृद्धीका निमित्त "दिगो विकास" अनुपम संस्कृति, उन्नत पर्यटन, संबृद चुमनुब्री" भत्रे दीर्घकालिन सोच सहित आर्थिक बर्ष २०७५/७६ देखि २०८०/८१ सम्मका लागि प्रथम पञ्चबर्षिय योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन आरम्भ गरेको छ ।

आवधिक योजना तर्जुमामा गाउँ कार्यपालिकाका पदाधिकारी, राजनितिक दलका प्रमुख तथा प्रतिनिधिहरु, गाउँ सभाका सदस्य, शिक्षक, बुद्धिजिवि एंव गैरसरकारी, निजि । सहकारी क्षेत्र, विभिन्न संघ–संस्थाहरु प्रति उहांहरुको सक्रिय सहभागिता, सुझाव र योगदानका लागि आभार व्यक्त गर्दछु । यसैगरि अवधिक योजना तर्जुमामा महत्वपुर्ण जिम्मेवारी गर्नुहुने प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत लगायत सबै कर्मचारी प्रति धन्यबाद प्रकट गर्दछु ।

यस महत्वपुर्ण कार्यमा सहयोग प्रदान गरेर स्थानीय सरकारको विकास प्रयासमा योगदान पुयाउने भएकोमा पुर्णिमा परियोजना (MacDonald /DFID), का सिनियर गभर्नान्स मेनेजर श्री सन्तोष विष्ट, परियोजनाका समन्वयकर्ता, सल्लाहकार र विज्ञहरु प्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु । यसैगरी गाउँपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमा गर्न विशेषज्ञ सेवा प्रदान गर्ने सेमिड नेपाल (CEMID/Nepal) लाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

अन्तमा यस गाउँपालिकाले तर्जुमा गरेको आवधिक विकास योजना कार्यान्वयनमा सबै क्षेत्र, समुदाय, निकाय तथा साझेदारहरुका सद्भाव, सहयोग र क्रियाशीलताको अपेक्षा गरेको छु ।

....

(धन बहादुर गरुङ)
अध्यक्ष

Website: chumanuwrimun.gov.np *Email: chumanuwrimun@gmail.com*

"दिगो विकास अनुपम संस्कृति, उन्नत पर्यटन समृद्ध चुमनुब्री"

चुमनुब्री गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
सिर्दिबास, गोरखा
गण्डकी प्रदेश ,नेपाल

पत्र संख्याः ०७६/७७
चलानी नं.

चुमनुब्री गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
सिर्दिबास, गोरखा
गण्डकी प्रदेश, नेपाल

गाउँपालिका उपाध्यक्षको मन्तव्य

चुमनुब्री गाउँपालिका गोरखा जिल्लाको उत्तरमा अवस्थित छ । आफ्नै भेषभुषा, भाषा सांस्कृति, रहन सहन, रितिरिवाज, अहिंसा क्षेत्र यहाँका मौलिक पहिचान हुन । बुढीगण्डकी नदी, स्यार खोला लगायतका सयौ खोला नालाहरु, हजारौ औषधिजन्य जडीबुटीहरु, मनोरम प्राकृतिक स्थानहरु, सुन्दर जंगली जनावर हरुले गर्दा यस क्षेत्रलाई पर्यटकीय नगरीका रुपमा विकास गर्नका लागि ठुलो संभावना बोकेको छ । समिति श्रोत साधन, अल्पकालीन सोच, भौगोलिक विकटता, नेतृत्वमा अनुभवको कमी यी यावत कारणले गाउँपालिकाको विकास कछुवाको गतिमा बढी रहेको अवस्थामा चुमनुब्री गाउँपालिकालार्य आर्थिक , सामाजिक, सास्कृतिक, शैक्षिक रुपमा रुपान्तरण गरी समृद्ध चुमनुब्री निर्माण गर्ने दिर्घकालीन सपना सहित चुमनुब्री गाउँपालिकाको प्रथम पञ्चवर्षीय आवधिक गाउँ विकास योजना तयार भई कार्यान्वयनको चरणमा रहेकोछ ।

चुमनुब्री गाउँपालिकालाई विकसित गाउँपालिका बनाउनका लागि आधार योजनाको रुपमा आर्थिक वर्ष २०७६/०७७ देखि २०८०/०८१ सम्म दिगो विकास अनुपा सास्कृति, उन्नत पर्यटन समृद्ध चुमनुब्री, को दिर्घकालीन सोच सहित तयार गरिएको छ । यसले चुमनुब्री गाउँपालिकाको इतिहासमा योजनाबद्ध विकासको थालनीको प्रयास गर्ने छ । आगामी दिनहरुमा पनि हामी यसकै जगमा रहेर कार्यसंचालन गर्नेछौ ।

यस महत्वपुर्ण कार्यको अभिभावकत्व प्रदान गर्ने यस गाउँपालिकाका अध्यक्ष धन बहादुर गुरुङ न्युप्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु । यस क्रममा सक्रिय सहभागिता जनाई सहयोग गर्नुहुने गाउँ सभाका सदस्यहरु, प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत ज्यु वडा अध्यक्ष ज्युहरु, कार्यपालिकाका सदस्य ज्युहरु, गाउँपालिकामा कार्यरत कर्मचारीहरु, राजनीतिक दलका प्रतिनिधिहरु, सहकारी तथा गैरसरकारी संस्थाका प्रतिनिधिहरु, स्थानियक क्लब, आमा समुह, महिला समुह, लगायत सरोकारवाला सबैलाई धन्यबाद दिन चाहान्छु । यस महत्वपुर्ण कार्यमा स्थानीय सरकारको विकास प्रयासमा सहयोग गर्ने डि. एफ. आई.डी., मट म्याक डोनाल्ड पुर्णिमा कार्यक्रम र यससँग सम्बद्ध वरिष्ठ सुशासन व्यवस्थापक, योजना सल्लाहकार र इन्जिनियर प्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु । यसै गरि गाउँपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमा गर्दा विशेषज्ञ सेवा प्रदान गर्ने सेमिड नेपाल र सम्बद्ध टिमलाई विशेष धन्यबाद दिन चाहन्छु ।

अन्तमा यस आवधिक योजनाको कार्यान्वयनको चरणमा यहाँहरु सबैको सकरात्मक सहयोग रहने छ भन्ने विश्वास लिएको छु ।

धन्यबाद ।

....

(कुमारी गरुङ)

उपाध्यक्ष

"दिगो विकास अनुपम संस्कृति, उन्नत पर्यटन समृद्ध चुमनुब्री"

चुमनुब्री गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
सिर्दिबास, गोरखा

गण्डकी प्रदेश ,नेपाल

पत्र संख्याः ०७६/७७

चलानी नं.

प्रमुख प्रशासकिय अधिकृतको मन्तव्य

गोरखा जिल्लाको उत्तरी भेगमा अवस्थित चिनको स्वशासित क्षेत्र तिव्बतसँग सिमाना जोडिएको चुमनुब्री गाउँपालिका भौगोलिक रुपमा निकै नै विकट गाउँपालिका हो । हाल सम्म सडक संजाल नपुगेको र जिल्ला सदरमुकामबाट ३ देखि ५ दिन पैदल हिडेर गाउँपालिकाको केन्द्र र अन्य वडाहरुमा पुग्न सकिन्छ । भोटे, लामा, गुरुङ जातीको बाहूल्यता रहेको यस गाउँपालिकामा धार्मिक रुपमा बुद्ध धर्मालम्बीहरुको बाहुल्यता रहेको छ । मनास्लु हिमाल, चुम नुब्री उपत्यका, विभिन्न हिमाली ताल, झरना, वनस्पती र वनजन्तुको प्राकृतिक सौन्दर्यका साथै लार्के पैदल मार्गका कारण पर्यटकीय हिसावले महत्वपुर्ण मानिएता पनि यसको व्यापक प्रचार प्रसार हुन सकिरहेको अवस्था छैन । यसका साथै सामाजिक रुपमा पछाडि परेको, आर्थिक रुपमा कमजोर, शैक्षिक रुपमा अशिक्षित समाज, राजनितिक रुपमा केन्द्र सरकारसम्म पहुँचको कमी, सांस्कृतिक रुपमा पछौटेपनका कारण विकासको दुष्टिकोणमा यो गाउँपालिका निकै नै पछाडी छ । यी यावत कुराहरुलाई मध्ये नजर गर्दै गाउँपालिकाको समग्र विकास र समृद्धीका लागि दिर्घकालीन परिकल्पना "दिगो विकास अनुपम सांस्कृतिक, उन्नत पर्यटन समृद्ध चुमनुब्री" को सपना साकार पार्नका लागि आ.व ०७६/०७७ देखि ०८०/०८१ सम्म कार्यान्वयन गर्ने गरी प्रथम पञ्चबर्षीय आवधिक गाउँ विकास योजना तयार गरी विकासको प्रतिफल नागरिक सम्म पुयाउने प्रयासको थालनी गरिएको छ ।

नेपालको संविधानले स्थानीय तहलाई संविधान र कानुन बमोजिम राज्य शक्तिको प्रयोग गर्ने अधिकार प्रदान गरेको छ । यस अनुसार संविधानको अनुसुचि ८ मा स्थानीय तहको अधिकार र अनुसुचि ९ ले साझा अधिकारीको सुचिलाई सुचीबद्ध गरेको छ । स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ ले स्थानीय तहको आफ्नो क्षेत्रको विकासका लागि आवधिक, वार्षिक, रणनैतिक र विषय क्षेत्रगत योजनाहरु तर्जुमा गरी लागु गर्नु पर्ने भनी उल्लेख गरिए बमोजिम चुमनुब्री गाउँपालिकाको प्रथम पञ्चवर्षीय आवधिक गाउँ विकास योजना निर्माण गरिएको छ । दक्ष जनशक्तिको अभाव, श्रोत साधनको कमी, प्रविधिको पहुँचमा कमी, भौगोलिक विकटताका बाबजुद पनि गाउँपालिकालाई समृद्धीको बाटोमा हिडाउनका लागि आवधिक योजना तयार गर्न पाउँदा मैले आफैलाई भाग्यमानी ठानेको छु र गौरवान्तिन महशुल गरेको छु ।

आवधिक योजनाको तयारी चरण देखि दस्तावेजीकरण सम्म अभिभावकत्व प्रदान गर्न यस गाउँपालिकाका अध्यक्ष धन बहादुर गूरुङ र उपाध्यक्ष कुमारी गुरुङ ज्युप्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु । यस क्रममा सक्रिय सहभागिता जनाई सहयोग गर्नुहुने गाउँ सभाका सदस्यहरु , वडा अध्यक्ष ज्युहरु, कार्यपालिकाका सदस्य ज्युहरु, गाउँपालिकामा कार्यरत कर्मचारी साथीहरु, राजनितिक दलका प्रतिनिधिहरु, सरकारी तथा गैरसरकारी संस्थाका प्रतिनिधिहरु, स्थानीय ब्लब, आमा समुह, महिला

"दिगो विकास अनुपम संस्कृति, उन्नत पर्यटन समृद्ध चुमनुव्री"

चुमनुव्री गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
सिर्दिबास, गोरखा

गण्डकी प्रदेश ,नेपाल

visit nepal 2020 Lifetime Experiences

पत्र संख्याः ०७६/७७
चलानी नं.

चुमनुव्री गाउँपालिका गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय सिर्दिबास, गोरखा गण्डकी प्रदेश, नेपाल

समुह, लगायत सरोकारवाला सबैलाई धन्यबाद दिन चाहन्छु । यस महत्वपुर्ण कार्यमा स्थानीय सरकारको विकास प्रयासमा सहयोग गर्ने डि.एफ.आई.डी., मट म्याक डोनाल्ड पुर्णिमा कार्यक्रम र यससँग सम्बद्ध वरिष्ठ सुशासन व्यवस्थापक, योजना सल्लाहकार र इन्जिनियर प्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु । यसै गरि गाउँपालिकाको आवधिक योजना सल्लाहकार र इन्जिनियर प्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु । यसै गरि गाउँपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमा गर्दा विशेषज्ञ सेवा प्रदान गर्ने सेमिड नेपाल र सम्बद्ध टिमलाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

अन्तमा यस आवधिक योजनाको सोचलाई सार्थक तुल्याउनका र आवधिक योजनाको शतप्रतिशत लक्ष्य प्राप्त गर्नका लागि योजनको कार्यान्वयनको चरणमा यहाँहरु सबैको तह र तत्काबाट सहयोग, सदभाव, सुझाव र समन्वयनको अपेक्षा गर्दछु ।

धन्यबाद ।

....

भिमसेन श्रेष्ठ
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

Website: chumanuwrimun.gov.np Email: chumanuwrimun@gmail.com

शब्द संक्षेप

अ.मू.	:	अनुगमन तथा मूल्यांकन
अ/गैसस	:	अन्तरराष्ट्रिय/गैरसरकारी संस्था
आ.व.	:	आर्थिक वर्ष
आ.ले.प	:	आन्तरिक लेखा परीक्षण
आ.वि.	:	आधारभूत विद्यालय
उ.स.	:	उपभोक्ता समिति
क.व.	:	कबुलियत वन
कि.मि.	:	किलोमिटर
गाविस	:	गाउँ विकास समिति
गा.पा.	:	गाउँपालिका
गाकापा	:	गाउँ कार्यपालिका
जिसस	:	जिल्ला समन्वय समिति
लैससास	:	लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण
नपा	:	नगरपालिका
नकापा	:	नगर कार्यपालिका
प्रा.वि.	:	प्राथमिक विद्यालय
मा.वि.	:	माध्यमिक विद्यालय
रायोआ	:	राष्ट्रिय योजना आयोग
रु.	:	रुपैयाँ
लि	:	लिटर
व. नं.	:	वडा नम्बर
स.सं	:	सहकारी संस्था
सा.व.	:	सामुदायिक वन

विषयसूची

परिच्छेद १: प्रारम्भिक

१.१ पृष्ठभूमि १

१.२ आवधिक योजना तर्जुमाको उद्देश्य १

१.३ आवधिक योजना तर्जुमा विधि तथा प्रक्रिया २

१.४ योजना तर्जुमाका आधारहरु २

१.५ संघीय र प्रादेशिक योजनासँगको तादात्म्यता ३

१.६ गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विवरण ३

१.७ हालसम्मको विकासको समीक्षा ७

१.८ अवसर र चुनौती ८

परिच्छेद २: दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा समष्टिगत आर्थिक खाका

२.१ पृष्ठभूमि ९

२.२ दीर्घकालीन सोच ९

२.३ समष्टिगत लक्ष्य ९

२.४ समष्टिगत उद्देश्य ९

२.५ रणनीति १०

२.६ परिमाणात्मक लक्ष्य १०

२.७ वित्तीय साधन स्रोतको व्यवस्था ११

परिच्छेद ३: आर्थिक विकास क्षेत्र

३.१ कृषि १९

३.२ पर्यटन तथा संस्कृति २२

३.३ उद्योग, व्यापार, व्यवसाय २६

३.४ सहकारी तथा वित्तीय सेवा २९

परिच्छेद ४: सामाजिक विकास क्षेत्र

४.१ शिक्षा ३३

४.२ स्वास्थ्य र पोषण ३८

४.३ युवा तथा खेलकुद ४३

४.४ लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (लैससास) ४७

४.५ खानेपानी तथा सरसफाइ ५१

परिच्छेद ५: पूर्वाधार विकास

५.१ यातायात पूर्वाधार ५४

५.२ भवन, आवास बस्ती विकास तथा सामाजिक पूर्वाधार ५७

५.३ जलस्रोत तथा ऊर्जा ६०

५.४ सूचना तथा सञ्चार ६३

परिच्छेद ६: वन वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन

६.१ वन वातावरण र जैविक विविधता ६५

६.२ विपद् व्यवस्थापन ६९

परिच्छेद ७: सुशासन तथा संस्थागत विकास

७.१ योजना तथा तथ्याङ्क ७२

७.२ सुशासन तथा सेवा प्रवाह ७६

परिच्छेद ८: नतिजा खाका

८.१ पृष्ठभूमि ८०

८.२ एकीकृत नतिजा खाका ८०

८.३ विषयगत तर्कबद्ध खाका ८१

अनुसूची- १ वार्षिक योजनाको बजेट तथा कार्यक्रम फारम ९०

अनुसूची- २ आवधिक योजना तर्जुमाको चरणगत कार्यतालिका ९१

अनुसूची- ३ सोच कार्यशालाको उपस्थिति विवरण ९२

अनुसूची- ४ विभिन्न कार्यशालाहरुमा उपस्थिति विवरण ९६

अनुसूची- ५ तस्वीरहरु ९७

परिच्छेदः १
प्रारम्भिक

१.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले संघीय स्थानीय शासनको अवधारणालाई आत्मसात् गरी तीन तहको संरचनासहित तहगत कार्यजिम्मेवारी स्पष्ट गरेको छ । नागरिकको नजिकको सरकार भएकाले संविधानले स्थानीय तहलाई दैनिक सरोकारका विषय, विकास निर्माण र सेवा प्रवाहमा महत्वपूर्ण जिम्मेवारी प्रदान गरेको छ ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ मा व्यवस्था भएअनुसार आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्रका विषयमा योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने जिम्मेवारी स्थानीय तहमा रहेको छ। राष्ट्रिय योजना आयोगले जारी गरेको आवधिक योजना तर्जुमा दिग्दर्शन (नमुना) २०७५, बमोजिम विभिन्न चरणको सहभागितामूलक प्रकृया अपनाई चुम्नुब्री गाउँपालिकाको यो पहिलो आवधिक गाउँ विकास योजना (२०७६/७७–२०८०/८१) तयार गरी लागू गरिएको छ ।

१.२ आवधिक योजना तर्जुमाको उद्देश्य

स्थानीयस्तरको आर्थिक तथा सामाजिक विकासलाई व्यवस्थित ढंगले अघि बढाउन देहायको उद्देश्य साथ यो आवधिक योजना तर्जुमा गरिएको छ :

(क) संविधानको अधिकार सूची अनुसारको प्रभावकारी कार्य सम्पादन गर्न ।

(ख) स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा २४ बमोजिम स्थानीय आवश्यकता र प्राथमिकताका आधारमा आवधिक गाउँ विकास योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्न ।

(ग) गाउँपालिकाको दीर्घकालीन विकासको सोचलाई पूरा गर्न ।

(घ) निर्धारित लक्ष्य र उद्देश्यहरू हासिल गर्न उचित रणनीति, प्रमुख कार्यक्रम पहिचान गरी वार्षिक कार्यक्रमलाई निश्चित उद्देश्य तथा गन्तव्यतर्फ डोऱ्याउन ।

(ङ) स्थानीय स्रोत साधन र सीपको उपयोग गरी विकासका आवश्यकता र सम्भावनालाई सम्बोधन गर्न ।

(च) राष्ट्रिय योजना, प्रादेशिक योजना र अन्तर सम्बन्धित विषयहरुलाई सम्बोधन गर्न।

(छ) दिगो विकासका लक्ष्यहरुलाई स्थानीयकरण गरी कार्यान्वयनमा ल्याउन ।

(ज) समष्टिगत र विषय क्षेत्रगत रूपमा प्राथमिकता प्राप्त योजना र क्रियाकलापमा मध्यकालीन खर्च संरचना (MTE) तयार गरी लगानी सुरक्षित गर्न ।

(झ) विकास साझेदार, निजी तथा सहकारी क्षेत्रको लगानी र स्रोत परिचालनको आधार तयार गर्न ।

(ञ) स्थानीयस्तरमा गुणस्तरीय सेवा प्रवाह गर्न ।

१.३ आवधिक योजना तर्जुमा विधि तथा प्रकृया

यस आवधिक योजना तर्जुमा गर्दा निम्न प्रकृया अपनाइएको छ :

क) आवधिक योजना तर्जुमा गर्ने क्रममा गाउँपालिकाका पदाधिकारीहरुसँग मिति ०७५।१२।१४ मा पूर्व तयारी बैठक भएको थियो ।

ख) मिति ०७६।१।१३ र १४ मा आवधिक योजनाको (आगावियो) अवधारणात्मक अभिमुखीकरण तालिम दिइएको थियो । यस अवसरमा समग्र आवधिक योजना तर्जुमा सम्बन्धी कार्यतालिका समेत तयार गरिएको थियो ।

ग) तालिममा संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले तयार पारेको घर धुरी सर्वेक्षण कार्यविधिअनुसार software मा आधारित “एप्स” बाट गाउँपालिकाले छनौट गरेका सर्वेक्षकहरुलाई तथ्यांक संकलनसम्बन्धी तालिम प्रदान गरी घरधुरी तथा संस्थागत तथ्याङ्क संकलन गर्ने कार्य गरेको थियो ।

(घ) आवधिक गाउँ विकास योजना तर्जुमाको क्रममा मिति ०७६ जेष्ठ २१ देखि २३ सम्म तीन दिवसीय कार्यशालाको आयो जना गरी आवधिक योजनाको दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति र प्रमुख कार्यक्रमको निर्धारण गरिएको थियो । कार्यशालामा देहायका प्रक्रियाहरु अवलम्बन गरिएको थियो-

- पाँच विषयक्षेत्रगत समितिको संलग्नतामा तततत क्षेत्रगत मस्यौदा तयार भएको ।

- गाउँपालिकाको समस्या विश्लेषण एवं सबल र कमजोर पक्ष तथा अवसर र चुनौतीहरुको विषयगत समूहमा रही विश्ले षण गरिएको ।

- विषयगत क्षेत्रका अपेक्षित परिणाम, उपलब्धि र तिनका मापनका सूचकांकहरुको निर्धारण गरिनुका साथै समूह कार्यबाट प्रमुख कार्यक्रम र विषय क्षेत्रगत अनुमानित बजेट प्रक्षेपण गरिएको ।

- आवधिक गाउँ विकास योजना तर्जुमासम्बन्धी कार्ययोजना अद्यावधिक गरिएको ।

१.४ योजना तर्जुमाका आधारहरु

आवधिक योजना तर्जुमा गर्दा देहायका दस्तावेज, सहभागिता र सुझावसमेतलाई आधार मानिएको छ-

- नेपालको संविधान,
- पन्ध्रौं योजनाको अवधारणा पत्र,
- दिगो विकासका लक्षहरु तथा तिनले निर्धारण गरेका प्रमुख क्षेत्रहरु,
- स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४,
- नेपाल सरकारका क्षेत्रगत नीतिहरु, विषयगत रणनीतिहरु,
- नेपाल सरकार संघीय मामला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयका निर्देशनहरु,
- प्रदेश सरकारका वार्षिक नीति कार्यक्रम तथा क्षेत्रगत नीति तथा कार्यक्रमहरु,
- स्थानीय तहमा सहभागी प्रमुख दलहरुको घोषणापत्र,
- स्थानीय राजनीतिक दलका प्रतिनिधिहरु, बुद्धिजीवी, निजी क्षेत्र, गै.स.स. तथा नागरिक समाजबाट प्राप्त सुझावहरु,
- पूर्णिमा परियोजनाबाट अध्ययन प्रकाशित अध्ययन प्रतिवेदनहरु,
- मनास्लु संरक्षण योजना बाट प्रकाशित दस्तावेजहरु,
- भूकम्प पुनर्निर्माण प्राधिकरणबाट प्रकाशित विवरणहरु,
- मानव विकास प्रतिवेदन,
- राष्ट्रिय तथ्यांक विभागबाट प्रकाशित तथ्यांक प्रतिवेदनहरु ।

१.५ संघीय र प्रादेशिक योजनासँगको तादात्म्यता

“दिगो विकास, अनुपम संस्कृति, उन्नत पर्यटन, संमृद्ध चुम्नुब्री” को दीर्घकालीन सोच साथ तयार गरिएको यो आवधिक योजना “समृद्ध नेपाल सुखी नेपाली” राष्ट्रिय सोच र “समृद्ध अर्थतन्त्र, सामाजिक न्याय तथा परिष्कृत जीवनसहितको समाजवाद उन्मुख राज्यको रुपमा रुपान्तरण गर्दै उच्च आयस्तर भएको मुलुकमा स्तरोन्नति हुने आधार निर्माण गर्ने” भन्ने राष्ट्रिय लक्ष्य, दिगो विकासका लक्ष्य, सन् २०२१ मा अति कम विकसित मुलुकबाट स्तरोन्नति गर्दै सन् २०३० मा मध्यम आय भएको मुलुकमा पुग्ने राष्ट्रिय प्रतिबद्धता, पन्ध्रौं योजनाले निर्दिष्ट गरेका लक्ष्य हासिल गर्न परिपूरकता कायम गर्नेतर्फ उन्मुख रहेको छ ।

१.६ गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विवरण

(क) भौगोलिक अवस्था

गण्डकी प्रदेश अन्तर्गत गोरखा जिल्लाको उत्तरी भेगमा अवस्थित चुम्नुब्री गाउँपालिका साविकका ७ वटा गाउँ विकास समितिहरू (समागाउँ, ल्हो, प्रोक, विही, छेकम्पार, चुम्चेत र सिर्दिबास) मिलाएर निर्माण भएको हो । गोरखा जिल्लाको मुख्य नदी बुढीगण्डकीको पश्चिमी भागमा तथा जिल्लाको उत्तर पूर्व अवस्थित सिर्दिबासको फिलिम यस गाउँपालिकाको केन्द्र रहे को छ ।

कुल क्षेत्रफल १६४८.५ वर्ग कि.मि. रहेको यो गाउँपालिका समुद्री सतहबाट १२३९ मिटरदेखि ८१६३ मिटरसम्म फैलिएको छ । नेपालका उच्च हिमशृंखलामध्येको आठौं उच्च शिखर मनास्लु हिमाल (उचाइ ८१६३ मिटर) यसै गाउँपालिकामा अवस्थित छ । हिमचुली (७८९३ मिटर) र सृङ्गी (७१८७ मिटर) जस्ता उच्च हिमाल लगायत अन्य हिमशृङ्खला यसै गापामा पर्दछन् । यस गाउँपालिकाको समग्र भाग मनास्लु संरक्षण क्षेत्रमा पर्दछ । यो गाउँपालिका लार्के (५१०६ मिटर) र ग्या (५३७५ मिटर) जस्ता उच्च पास (ला) हरुका साथै काल ताल र वीरेन्द्र तालहरु जस्ता विभिन्न ताल तलैयाहरु रहेका छन् । विशिष्ट साँस्कृतिक, ऐतिहासिक गुम्बाहरु र असंख्य जडिबुटी, जैविक विविधताले यो गाउँपालिका भरिपूर्ण रहेको छ । बुढीगण्डकी जलाधार, चुम्नुब्री लार्के पास हुँदै मनाङ, मुस्ताङ जाने मुख्य पदमार्ग, मनोरम हिमशृङ्खला र अलौकिक संस्कृतिसहितको विशिष्ट भूपरिवेशले गर्दा यस गाउँपिलकाले पर्यटक आकर्षणको ठूलो सम्भावना बोकेको छ ।

(ख) जनसंख्या

यस गाउँपालिकाबाट २०७६ सालमा संकलित तथ्याङ्क अनुसार यहाँ जम्मा २००४ घरपरिवार रहेका छन् । २०६८ को जनगणना अनुसार यो संख्या १९४९ थियो । चुम्नुब्री गाउँपालिकाको कुल जनसंख्या ९२८९ रहेको छ । वडागत रुपमा हेर्दा वडा नं ३ मा सबैभन्दा बढी २९७७ र वडा नं ५ मा सबैभन्दा कम ७२० जनाको बसोबास रहेको छ । कुल जनसंख्यामध्ये ४६६९ जना (५०.२७५) पुरुष र ४६२० जना (४९.७३५) महिला रहेका छन् । हालको जनसंख्या अनुसार लैङ्गिक अनुपात (पुरुष/महिला अनुपात) १००.१ रहेको देखिन्छ । कुल जनसंख्याको ५९ प्रतिशत जनता आर्थिक रुपले सक्रिय (१५ देखि ५९ वर्ष) उमेर समूहभित्र पर्दछन् । एक वर्षमुनिका बालबालिका २ प्रतिशत, १ देखि ५ वर्षभित्रका ८ प्रतिशत, ५ देखि १५ वर्षसम्मका २२ प्रतिशत रहेका छन् । आर्थिक रुपले सक्रिय जनसंख्यामध्ये १६ देखि ३० उमेर समूह सबैभन्दा (२९.८ प्रतिशत) बढी रहेको छ ।

चुम्नुब्री गापाको बनावट, क्षेत्रफल तथा जनसंख्या निम्न अनुसार छन् ।

क्र.स.	वडा	समावेश गाविस	घरपरिवार	जनसंख्या	क्षेत्रफल (वर्ग कि.मि.
१	१	सामागाउँ	१९६	८२३	३४२
२	२	ल्हो	२६६	१२२८	२००
३	३	सिर्दिवास	६७३	२९७७	२५८
४	४	प्रोक	१९९	८३५	२०४
५	५	विही	१८४	७२०	१२१
६	६	चुम्चेत	२४३	१२७६	२०७
७	७	छेकम्पार	२४३	१४३०	३१७
		जम्मा	**२००४**	**९२८९**	**१६४९**
औसत परिवार संख्याः ४.६३, जनसंख्या वृद्धिदरः १.९८					

स्रोतः १ः जनगणना २०६८, केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग २ः चुम्नुब्री घरधुरी सर्वेक्षण, २०७६

(ग) जातजाति र भाषाभाषी

यस गाउँपालिकामा विभिन्न जातिहरुको बसोबास रहेको देखिन्छ । यहाँ प्रमुख रुपमा लामानुब्रीपा ४१ प्रतिशत, गुरुङ ३२, लामा चुम्बा २४ प्रतिशत बसोबास गर्ने देखिन्छ । यसबाहेक घले (१.५५), विश्वकर्मा (०.६५), थकाली (०.३५) र क्षेत्री ठकुरी (०.६५) रहेका छन् । मातृभाषाको आधारमा करिव ३३.३८ प्रतिशतले गुरुङ भाषा, यसैगरी मात्रभाषाको रुपमा नुब्रीलार्के २७.६ चुम्बा २४.२५ प्रतिशत र कुथाङ १३.१ र अन्य बिभिन्न भाषाहरु वोल्नेको संख्या १.६७ प्रतिशत रहेको छ ।

(घ) कुल गार्हस्थ्य उत्पादन

आर्थिक वर्ष २०७५/७६ को लागि यहाँको कुल गार्हस्थ्य उत्पादन प्रचलित मूल्यमा रु. ८३.०५ करोड रहेको अनुमान छ । कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा प्राथमिक क्षेत्र (कृषि एवं पशुपालन, उच्च मूल्ययुक्त जडिबुटी, पशुपालन र खाद्यान्न आदि) को योगदान ४७ प्रतिशत, द्धितीयक क्षेत्र (उद्योग एवं सेवा क्षेत्र, पुनर्निर्माणसँग सम्बन्धित कार्यहरु तथा लघु जलविद्युत आदि) को १७ प्रतिशत र तृतीय क्षेत्र (होटेल रेस्टुरेन्ट लगायत पर्यटनमा आधारित व्यवसाय आदि) को ३६ प्रतिशत रहेको अनुमान छ ।यहाँ उत्पादनशील उद्योगहरुको उपस्थिति न्यून रहेको छ। पर्यटन क्षेत्रको योगदान करिव १७ प्रतिशत रहेको अनुमान छ ।

(ङ) आर्थिक क्रियाकलाप र पेशा व्यवसाय

यस गाउँपालिकाको अर्थतन्त्र पर्यटन, कृषि तथा पशुपालन, उच्च मुल्यका जडिबुटी र वैदेशिक रोजगारीमा आधारित रहेको छ । हालैका वर्षहरुमा गाउँपालिकाको भौतिक पूर्वाधारको क्षेत्रमा बढ्दो लगानी र निजी तथा गैरसरकारी संस्थाहरुवाट पुनर्निर्माण कार्यमा भएको लगानीले गार्हस्थ्य उत्पादनमा निर्माण क्षेत्रको योगदान उल्लेख्य देखिन्छ ।

कृषि तथा पशुपालन यहाँका मुख्य पेशाको रुपमा रहेका छन् । आर्थिक रुपले सक्रिय जनसंख्याको ६७ प्रतिशत कृषि पेशामा संलग्न छन् । हिमाली भेगमा लगाइने आलु, मकै, कोदो, जौ, उवा, काउनो यहाँका प्रमुख परम्परागत बालीहरु रहेका छन् । यस क्षेत्रमा थौरै मात्रामा स्याउ खेती भएको देखिन्छ । पशुपालनतर्फ गाई, खच्चड/घोडा, कुखुरा, बाख्रा तथा भेडा पालन प्रमुख रहेका छन् ।

यहाँ कुल २१७ आर्थिक प्रतिष्ठानहरु रहेका छन् । यी आर्थिक प्रतिष्ठानहरुमा जम्मा ११०९ (महिला ५१५ र पुरुष ५९४) जनाले रोजगारी पाएको अनुमान छ ।

यसमा होटेल, रिसोर्ट, रेष्टुरेन्टे संख्या अधिक रहेको छ। यस गाउँपालिकाबाट हालै संकलित तथ्याङ्क अनुसार ८२ वटा होटेल, २१ रेष्टुरेन्ट, होमस्टे १९ र रिसोर्ट ५ वटा रहेका छन्।

(च) खाद्य सुरक्षा र गरिबी

कृषि यहाँको मुख्य पेशा भए पनि २७ प्रतिशत घरपरिवारलाई मात्र आफ्नो कृषि उत्पादनले ९ महिनाभन्दा बढी खान पुग्ने देखिन्छ। २३ प्रतिशतको ७ देखि ९ महिना र करिव ४२ प्रतिशतको ४ देखि ६ महिना खान पुग्ने उत्पादन हुन्छ। करिव ८ प्रतिशत घरपरिवारको उत्पादनले ३ महिनाभन्दा कम मात्र खान पुग्ने उत्पादन हुन्छ। पूर्णिमा परियोजना अन्तर्गत भएको सर्वेक्षणले कुल ५१५ घरपरिवार अति गरिव रहेको देखाएको छ। यो कुल घरपरिवार संख्याको करिव २२ प्रतिशत हुन आउँछ।

(छ) आधारभूत सेवा सुविधा

यस गाउँपालिकामा ८८ प्रतिशत घरपरिवारले पाइपबाट खानेपानी सुविधा उपभोग गरिरहेका छन्। करिव ४८ प्रतिशत घरपरिवारले सार्वजनिक धारा, ४० प्रतिशतले आफ्नै कम्पाउन्डभित्रको धारा, १२ प्रतिशतले नदी तथा मूलमार्फत खानेपानी प्रयोग गरिरहेका छन्। शौचालयमा पहुँचको हिसाबले करिब ५१ प्रतिशतको सामान्य खाल्डे चर्पी, २३ प्रतिशतले फ्लस सहितको शौचालय प्रयोग गरेका छन्। करिब २६ प्रतिशत घरपरिवारमा कुनै पनि प्रकारको शौचालय छैन।

यस गाउँपालिकामा रहेका कुल परिवारमध्ये अधिकांशसँग बत्ती बाल्न बिजुली वा सोलार उपलब्ध छ। करिव ५२ प्रतिशत घरपरिवारको लघु जलविद्युतमार्फत बिजुली पुगेको छ। ४६ प्रतिशतले सोलार जोडेका छन्। २ प्रतिशत घरपरिवार भने प्रकाशको लागि अन्य स्रोतहरुमा निर्भर छन्। खाना पकाउने इन्धनको हकमा ९७ प्रतिशत दाउरामा निर्भर छन्। करिव २ प्रतिशत घर परिवारले एल.पी. ग्याँस र एक प्रतिशतले मट्टितेलको प्रयोग गर्ने गरेको देखिन्छ।

(ज) शैक्षिक अवस्था

यस गाउँपालिकाको ५ वर्ष माथिको साक्षर ७१.२२ प्रतिशत साक्षर छन्। करिब ७८ प्रतिशत पुरुष साक्षर भएकोमा महिला साक्षरता ६४.५ प्रतिशत रहेका छन्। १५ वर्षभन्दा माथिको साक्षरता प्रतिशत ६३.८ प्रतिशत रहेको छ। यस गाउँपालिकामा प्रारम्भिक, आधारभूत र माध्यमिक गरी २४ वटा विद्यालय छन्। यहाँ उच्च माध्यमिक विद्यालय छैन। गुम्बासहित यहाँ ३ वटा निजी विद्यालय रहेका छन्।

यस गाउँपालिकामा कुल भर्ना दर प्राथमिक तहमा १४०.७, माध्यमिक तहमा ९४.५ उच्च माध्यमिक तहमा ३५.३ प्रतिशत रहेको छ। शिक्षक विद्यार्थी अनुपात माध्यमिक तहमा २८ र आधारभूत तहमा २५ रहेको छ भने ड्रपआउट दर आधारभूत तहमा १.९ र माध्यमिक तहमा २.२ रहेको पाइएको छ। विभिन्न तहमा अध्ययन गर्ने विद्यार्थीको संख्या १२८६ रहेको छ र यसमध्ये १२२२ जनाले संस्थागत/सामुदायिक र ६४ जना निजी विद्यालयमा अध्ययनरत छन्। तहगतरूपमा ७ प्रतिशतले पूर्व प्राथमिक, ६० प्रतिशतले आधारभूत र ३१ प्रतिशतले माध्यमिक तहमा अध्ययनरत रहेकाछन्। बांकी २ प्रतिशत गुम्बा शिक्षामा अध्ययनरत देखिन्छ। यी विद्यालयहरुमा ६१ शिक्षकहरु कार्यरत रहेको देखिन्छ।

(ज) स्वास्थ्य सेवा

यस गाउँपालिकामा विद्यमान स्वास्थ्य संस्थाको संख्या अनुसार यहाँ १२ वटा स्वास्थ्य संस्था रहेको देखिन्छ जसमध्ये सात वटा स्वास्थ्य चौकीर पाँच वटा सामुदायिक स्वास्थ्य इकाइ रहेका छन्। यी स्वास्थ संस्थाहरुमा ११ जना अहेव, ६ जना हे.अ. ६ जना अनमी, १ जना ल्याब असिष्टेन्ट र १० जना कार्यालय सहयोगीले काम गर्दै आएका छन्। कुल १२ वटा स्वास्थ्य संस्थाहरुमध्ये ८ वटामा प्रसूति सेवा, २ वटामा बर्थिङ सेन्टर र १ स्थानमा ल्याव सेवा रहेको छ। क्यान नेपाल, चाँया नेपाल लगायतका विभिन्न गैरसरकारी संस्थाहरु मार्फत स्वास्थ्य चौकी र सामुदायिक स्वास्थ्य इकाईमा थप १४ जना स्वास्थ्यकर्मी र ७ जना सहयोगी कर्मचारीहरु रहेका छन्। त्यसैगरी १५ ओटा गाउँघर क्लिनिक, २३ ओटा खोप क्लिनिक र ६३ जना महिला स्वास्थ्य स्वयम् सेविका रहेका छन्।

(झ) स्थानीय पूर्वाधार

पूर्वाधारतर्फ गाउँपालिकामा रणनीतिक सडक निर्माणाधीन रहेको छ। उत्तर-दक्षिण लोकमार्ग अन्तर्गत धार्चे-जगत-सिर्दिबास-लार्के पास (१३५ कि.मि.) सडक संघीय सरकारबाट निर्माण भइरहेको

छ। प्रदेश सरकार अन्तरगत छेकम्पार-मु गुम्बा-तिब्बत सीमा ३७ कि.मि. मध्ये १० कि.मि. ट्रयाक खुलेको अवस्था छ। यसै गरी रोयला भञ्ज्याङ-सामागाउँ १३ कि.मि. सडक प्रदेश सरकारबाट प्रस्तावित रहेको छ। मोटर बाटो नपुगेको कारण गोरेटो र घोडेटो बाटोमा यहाँको यातायात निर्भर छ। घरधुरीको पहुँचको हिसावले १६५१ (८२.५५) घरमा घोडेटो, ३५० घरमा गोरेटो (१७.४५) र १ घरमा (०.१५) भने बाटोको पहुँच नपुगेको देखिन्छ।

२०७२ सालको भूकम्पबाट यो गाउँपालिका पनि अत्यधिक प्रभावित भएको छ। उक्त भूकम्पमा कुल २७५० निजी संरचनामा क्षति पुगेको जम्मा थिए। क्षतिग्रस्त सरकारी तथा निजी आवासीय घरहरुमध्ये ७५ प्रतिशतको पुनर्निर्माण सम्पन भएका छन्। पूर्ण क्षति भएको मध्ये १० प्रतिशत अझै निमार्णको चरणमा रहेका छन्।

(ञ) प्राकृतिक स्रोत तथा जैविक विविधता

यस गाउँपालिकाको ठूलो क्षेत्रफल पर्ती तथा चरन क्षेत्रको रुपमा रहेको छ। गाउँपालिकाको कुल भूभागमध्ये १३.३० प्रतिशत वनजंगल, २६.४५ प्रतिशत घांसे मैदान, १.८० प्रतिशत कृषि क्षेत्र, हिमक्षेत्र ६.८० प्रतिशत, नदी तथा बगर १.२० प्रतिशत र ५० प्रतिशत भूभाग बाँझो र बांकी भू भाग चट्टान तथा पोखरील ओगटेको छ।

यस गाउँपालिका जैविक विविधताले भरिपूर्ण छ। यहाँ २०१ प्रकारका चराचुरूङ्गी, ३९ प्रकारका जनावर, ४ प्रकारका उभयचर, १३ प्रकार पुतलीहरु लगायत हिम चितुवा, जरायो, ब्वाँसो, नीलो भेडा तथा हिमालयन थार समेतको बसोवास रहेको छ। यस गाउँपालिकामा बुढीगण्डकी र यसको जलाधार क्षेत्रमा विभिन्न ३० वटा शाखा नदीनाला रहेका छन्।

(ट) विपद् जोखिम

यस गाउँपालिकाको कुल भूभागको ६५.१५ प्रतिशत भूभाग ३० डिग्रीभन्दा बढी भिरालोमा रहेको छ भने ५ डिग्रीसम्म भिरालो रहेको भूभाग जम्मा २.८७ प्रतिशत रहेको छ। फलस्वरुप यहाँ पहिरो लगायत हावाहुरी, बाढी, नदी कटान जस्ता समस्याहरु रहेका छन्।

१.७ हालसम्मको विकासको समीक्षा

यस गाउँपालिकाको विकासको अवस्थालाई विश्लेषण गर्दा प्रतिव्यक्ति आय राष्ट्रिय रु. १,१८,८९३ को तुलनामा प्रतिव्यक्ति कुल गार्हस्थ्य उत्पादन प्रचलित मूल्यमा रु. ८९,४०६ कुल गार्हस्थ्य उत्पादन ८३.०५ करोड रहेको अनुमान छ। भौतिक पूर्वाधारका दृष्टिले गाउँपालिका केन्द्रसम्म यातायात सेवा चल्ने गरी सडक यातायातको पहुँच पुग्न नसक्नु नै आर्थिक विकासका लागि यस गाउँपालिकाको सबैभन्दा ठूलो समस्या रहेको छ।

१.८ अवसर र चुनौती

(क) अवसर

गाउँपालिकाको १३ प्रतिशत भूभागमा वनजंगल हुनु, जडिबुटीको प्रचुर उपलब्धता हुनु, जैविक विविधताले भरिपूर्ण विभिन्न प्रजातिका चरा, चुरुङ्गी, पुतलीहरु पाइनु, माइक्रो हाइड्रो जलविद्युतका लागि उपयुक्त खोलानालाको अवस्थिति रहनु, धार्मिक, सांस्कृतिक तथा पर्यटकीय स्थानका अलावा पदयात्रा तथा ठूला चरण तथा खर्क रहनु, पशुपालन अनुकूलको भूगोल रहनु, सामुदायिक सशक्तिकरण बढ्दै जानु, भूकम्पपछि विकास साझेदारको सहभागिता बढ्नका साथै गैसस तथा सामुदायिक संस्थाको विकास कार्यक्रममा सम्लग्नतामा वृद्धि हुँदै जानु, जडिबुटी, बहुमूल्य पत्थरखानी लगायतका प्राकृतिक सम्पदा रहनु, मनास्लु संरक्षण क्षेत्र र विश्वको आठौं अग्लो सुन्दर मनास्लु हिमाल रहनु आदि यहाँका अवसर हुन्।

(ख) चुनौती

सडक यातायातको पहुँच पुर्‍याउनु, विद्यमान प्राकृतिक श्रोतबाट अधिकतम लाभ प्राप्त गरी स्थानीय जीवन स्तरमा सुधार गर्नु, पर्यटनको विकास गरी आय र रोजगारीका अवसरहरु विस्तार गर्नु, कृषि र पशुपालनको व्यवसायीकरण गर्नु, जैविक कृषि खेती गर्नु, देशकै चौथो ठूलो क्षेत्रफलमा फैलिएको गाउँपालिका र छरिएको बस्ती एवं विकट र हिमाली भूभाग भएकाले व्यवस्थित सेवा प्रवाह गर्नु यस गाउँपालिका निमित्त प्रमुख चुनौती रहेका छन् ।

परिच्छेदः २

दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा समष्टिगत आर्थिक खाका

२.१ पृष्ठभूमि

विकासका अपार सम्भाव्यता बोकेको यो गाउँपालिकामा विकासका सम्भावनाहरुलाई समृद्धिमा रुपान्तरण गर्न दुरदृष्टि राखी योजनाबद्ध हिसाबले प्रभावकारी रुपमा परिचालन गर्न' आवश्यक छ । यस परिप्रेक्ष्यमा योजनाबद्ध विकासको रिक्तता परिपूर्ति गर्दै सहभागितामूलक प्रक्रियाद्वारा तयार गरिएको दीर्घकालीन सोचसहितको समष्टिगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति देहाय अनुसार निर्धारण गरिएको छ ।

२.२ दीर्घकालीन सोच

"दिगो विकास, अनुपम संस्कृति, उन्नत पर्यटन, संमृद्ध चुम्नुब्री" ।

दीर्घकालीन सोचको व्याख्या
दिगो विकासः प्राकृतिक श्रोतको दिगो उपयोग, वातावरणमैत्री विकास, दिगो विकासका सान्दर्भिक लक्ष्य प्राप्ति उन्मुख ।
अनुपम संस्कृतिः स्थानीय पहिचान दर्शाउने प्राचीन गुम्वा र त्यसभित्रको सभ्यता, प्रचार प्रसारमा नआएका अनुपम मौलिक कला, संस्कृति एवं रीतिरिवाजको संरक्षण, संवर्द्धन र विकास ।
उन्नत पर्यटनः यहाँको मौलिक पहिचान, हिमशृङ्खलालगायत प्राकृतिक सम्पदाको दिगो उपयोग, जैविक विविधता र अनुपम संस्कृतिमा आधारित गुणस्तरीय पर्यटकको आगमन र बसाइलाई प्रोत्साहन ।
समृद्धः १. मानव विकास सूचङ्कामा वृद्धि भई नागरिकको जीवनस्तरमा सुधार भएको । २. विकासका अवसरको अधिकतम उपयोग भई रोजगारी र आय बृद्धि भएको । ३. सन्तुलित र समतामूलक विकास भएको । ४. बौद्ध दर्शन अनुसार आत्मिक शान्ति वृद्धि भएको ।

२.३ समष्टिगत लक्ष्य

मौलिक संस्कृतिको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्दै दिगो पर्यटन, व्यावसायिक कृषि, सामाजिक आर्थिक र पूर्वाधार विकास गरी आय र रोजगारीका माध्यमबाट नागरिकको जीवनस्तरमा गुणात्मक वृद्धि भएको हुनेछ ।

२.४ समष्टिगत उद्देश्य

१. कृषि, पर्यटन, उद्योग लगायत आर्थिक क्षेत्रको विकास गरी नागरिकको जीवनस्तर सुधार गर्नु,

२. शिक्षा, स्वास्थ्यको विकास लगायत समावेशी नीति अवलम्बन गरी मानव विकास गर्नु,

३. दिगो भौतिक पूर्वाधारको विकास गर्नु,

४. वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन गरी विकास र वातावरण बीच सन्तुलन कायम गर्नु,

५. संस्थागत सुदृढीकरण गरी सुशासन कायम राख्नु ।

२.५ रणनीति

१. जैविक कृषि, उन्नत पर्यटन, व्यापार र उद्यममार्फत रोजगार र आय बृद्धि गर्ने,

२. सामाजिक क्षेत्रका विकासमा समतामूलक पहुँच स्थापित गर्ने,

३. यातायात, उर्जा, आवास, सिंचाइ जस्ता भौतिक पूर्वाधारको विस्तार गर्ने,

४. वन, वातावरण, जैविक विविधताको संरक्षण गर्ने,

५. विपद जोखिम न्यूनीकरण गर्ने,

६. संस्थागत सुधार र मानव श्रोत विकास गरी विकास र सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी बनाउने।

२.६ परिमाणात्मक लक्ष्य

आवधिक योजनाको समष्टिगत परिमाणात्मक लक्ष्य यस प्रकार रहेको छ-

तालिका– १

आवधिक योजनाको समष्टिगत परिमाणात्मक लक्ष्य

आवधिक योजनाको समष्टिगत लक्ष्य	सूचक	इकाई	आधार रेखा (आ.व. ०७५/७६ सम्मको अवस्था)	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)	
				०७८/७९	०८०/८१
	मानव विकास सूचकाङ्क	सूचकांक	०.५७४*	०.६००	०.६२४
	आर्थिक वृद्धि	प्रतिशत	७.०६**	१०.५	१०.५
	कुल गार्हस्थ उत्पादन	रु करोड	८३.०५**	११२.०४	१३६.८०
	प्रतिव्यक्ति वार्षिक आय	रु	८९४०६**	११२६२६	१३१३६७
	साक्षरता	प्रतिशत	७१.२२	८१	९५
	गरिबीको रेखामुनि रहेको परिवार	प्रतिशत	२२	१८	१५
	अति गरिब परिवार	प्रतिशत	११	८	५

*** राष्ट्रिय औसत**

**** प्रदेशको आर्थिक बृद्धिलाई आधार मानिएको**

२.७ वित्तीय साधन स्रोतको व्यवस्था

२.७१ आवधिक योजनामा अनुमानित समष्टिगत लगानी

चुम्नुब्री गाउँपालिकाको आवधिक योजनामा पहिचान गरिएका कार्यक्रमहरु संचालन गरी अपेक्षित आर्थिक वृद्धि हासिल गर्न रु. ३२७ करोड लगानी प्रक्षेपण गरिएको छ। सार्वजनिक क्षेत्र अन्तर्गत रु. १९८ करोड लगानी हुने अनुमान गरिएको छ भने न्यून हुन आउने रु. १२९ करोड निजी, सहकारी तथा गै.स.स बाट हुने अनुमान गरिएको छ । गाउँपालिकास्तरमा भएको छलफल तथा उपलब्ध विवरणका आधारमा आवधिक योजना अवधिमा सार्वजनिक, सहकारी, निजी र गैरसरकारी (राष्ट्रिय र अन्तराष्ट्रिय) क्षेत्रबाट परिचालन हुने कुल रु. ३२७ करोड लगानी विवरण तालिका नं १ मा दिइएको छ ।

तालिका-१

आवधिक योजनामा अनुमानित समष्टिगत लगानी

क.सं	स्रोत	रकम (रु. करोडमा)	प्रतिशत
१	सार्वजनिक क्षेत्र	१९८.४१	६०.६
२	सहकारी क्षेत्र	६.५४	२
३	निजी क्षेत्र	५९.०२	१८.१
४	गैर सरकारीरअन्तर्राष्ट्रिय गैर सरकारी संस्थाहरू	६३	१९.३
५	कुल जम्मा	३२६.९७	१००
नोटः यातायात, पर्यटन क्षेत्रको उच्च बृद्धि हुने आधारमा अनुमानित सिमान्त पूजी अनुपात ७.५ का आधारमा गणना			

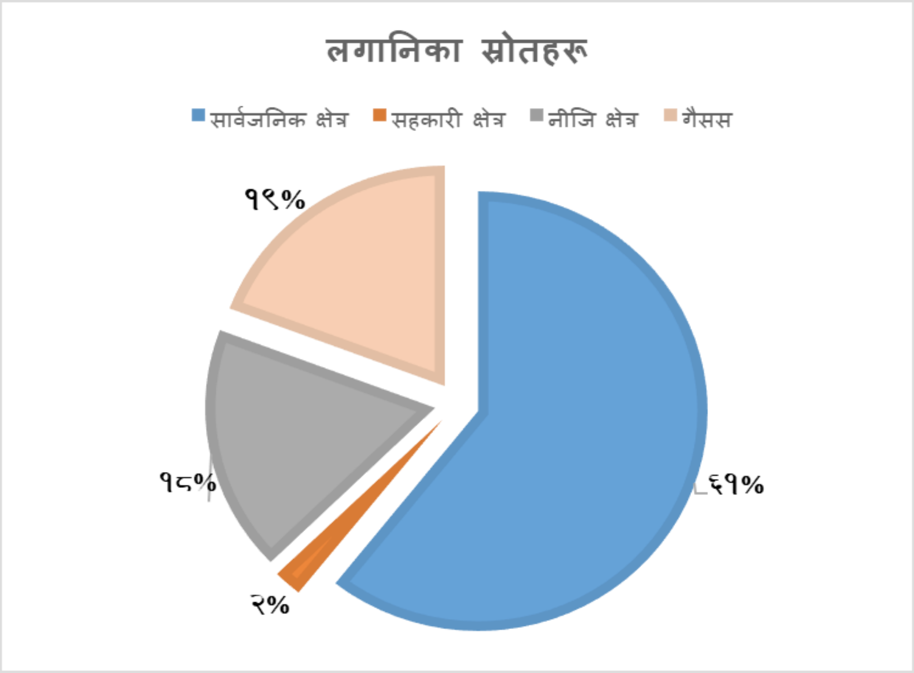

२.७.२ सार्वजनिक खर्च र खर्च व्यहोर्ने स्रोत

चुम्नुब्री गाउँपालिकाको आवधिक योजना अन्तर्गत संघ, प्रदेश र स्थानीय तहबाट गरी कुल सार्वजनिक खर्च रु. १९८.४१ करोड हुनेछ। सो मध्ये गाउँपालिकाको संचित कोषवाट आवधिक योजना अवधिमा कूल रु. १७१.७७ करोड खर्च हुने प्रक्षेपण गरिएको छ। गाउँपालिकाको अनुमानित कूल खर्चमध्ये रु. ६०.१३ करोड (३५ प्रतिशत) चालु र रु. १११.६४ करोड (६५ प्रतिशत) पूँजीगत खर्च अनुमान गरिएको छ ।

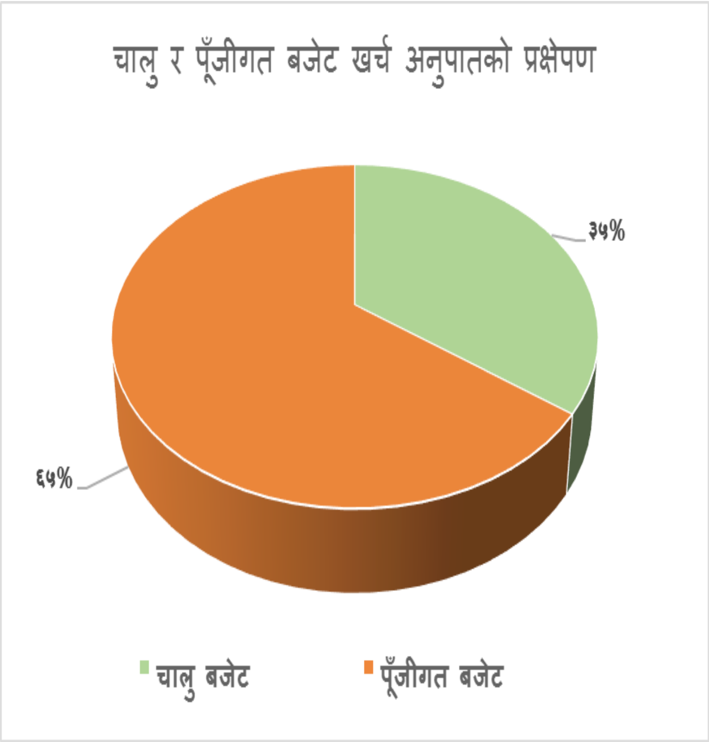

यसैगरी आवधिक योजनामा गांउपालिकाको संचित कोषवाट प्रक्षेपित कूल सार्वजनिक खर्च रु. रु. १७१.७७ करोडमध्ये आर्थिक क्षेत्रमा १३ प्रतिशत, सामाजिक क्षेत्रमा ४२ प्रतिशत, पूर्वाधार क्षेत्रमा ३८ प्रतिशत, वतावरण तथा विपद व्यवस्थापन क्षेत्रमा २ प्रतिशत र संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह र सुशासन क्षेत्रमा ५ प्रतिशत खर्च हुने अनुमान गरिएको छ ।

तालिका - २

स्थानीय सञ्चित कोषबाट सार्वजनिक खर्चको बाँडफाँड

रु. लाखमा

विवरण २०७५/७६	को स्वीकृत अनुमान	(आधार वर्ष) २०७६/७७	प्रक्षेपण	२०७७/७८	प्रक्षेपण	२०७८/७९	प्रक्षेपण	२०७९/८०
कूल बजेट खर्चको बर्गीकरण	२३,००	२७,८६	३१,०५	३४,१५	३७,४९	४१,२२	१,७१,७७	१२
चालु बजेट	८,०३	९,७६	१०,,८७	११,९५	१३,१२	१४,४३	६०,१३	१२
पूँजीगत बजेट	१४,९७	१८,१०	२०,१८	२२,२०	२४,३७	२६,७९	१,११,६४	१२
कूल बजेट खर्चको क्षे त्रगत प्रक्षे पण	२३,००	२७,८६	३१,०५	३४,१५	३७,४९	४१,२२	१,७१,७७	क्षेत्रगत प्रतिशत
आर्थिक विकास	२,९९	३,६२	४,०४	४,४४	४,८७	५,३५	२२,३२	१३
सामाजिक विकास	९,६६	११,,७०	१३,०४	१४,३४	१५,७५	१७,२७	७२,१०	४२
पूर्वाधार विकास	८,७४	१०,५९	११,८०	१२,९८	१४,२५	१५,६२	६५,२४	३८
वतावरण तथा विपद व्यवस्थापन	४६	५६	६२	६८	७५	८२	३,४३	२
संस्थागत विकास, से वा प्रवाह र सुशासन	१,१५	१,३९	१,५५	१,७१	१,८७	२,१६	८,५८	५

अर्थ मन्त्रालय, प्रदेश सरकार तथा गाउँपालिकाको अभिलेखमा आधारित

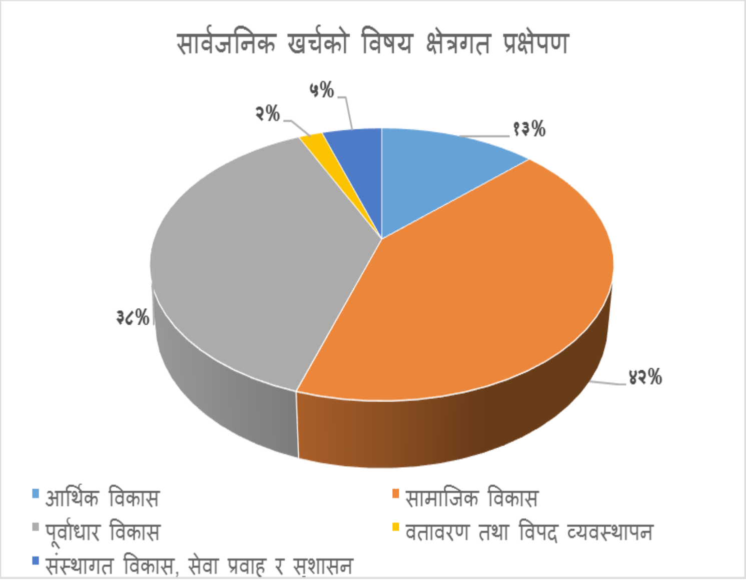

२.७.३ गाउँपालिकाको सार्वजनिक आय प्राप्ती तथा बजेट खर्च व्यहोर्ने स्रोतहरु

आवधिक योजनामा संघ र प्रदेशवाट प्राप्त हुने वित्तीय हस्तान्तरणमा क्रमिक बृद्धि हुँदै जाने अनुमान गरिएको छ।प्रक्षेपण अनुसार संघवाट वित्तीय समानीकरण अनुदान, सशर्त अनुदान, राजस्व बाँडफाँट, विशेष अनुदान र समपूरक अनुदानवाट करिव रु.१३०.८६ करोड (६६ प्रतिशत) प्राप्त हुने अनुमान गरिएको छ। यसै गरी प्रदेशवाट वित्तीय समानीकरण अनुदान, सशर्त अनुदान, राजस्व बाँडफाँट, विशेष अनुदान र समपूरक अनुदानवाट करिव रु.१३.९६ करोड (७ प्रतिशत) प्राप्त हुने अनुमान गरिएको छ।वैदेशिक अनुदानतर्फ करिव रु. २ करोड (१ प्रतिशत) प्राप्त हुने अनुमान छ।गाउँपालिकाको आन्तरिक राजस्ववाट रु. १.३४ करोड, स्थानीय संचित कोष अन्तर्गत आयोजना विशेष प्राप्त हुने अनुमानित अन्य रकम तथा अघिल्लो आर्थिक वर्षवाट जिम्मेवारी सरेको नगद मौज्दात र अन्य आय स्रोत गरी करिव रु.२३.६१ करोड समेत गरी जम्मा रु. २४.९५ करोड (१३ प्रतिशत) प्राप्त हुने अनुमान गरिएको छ ।

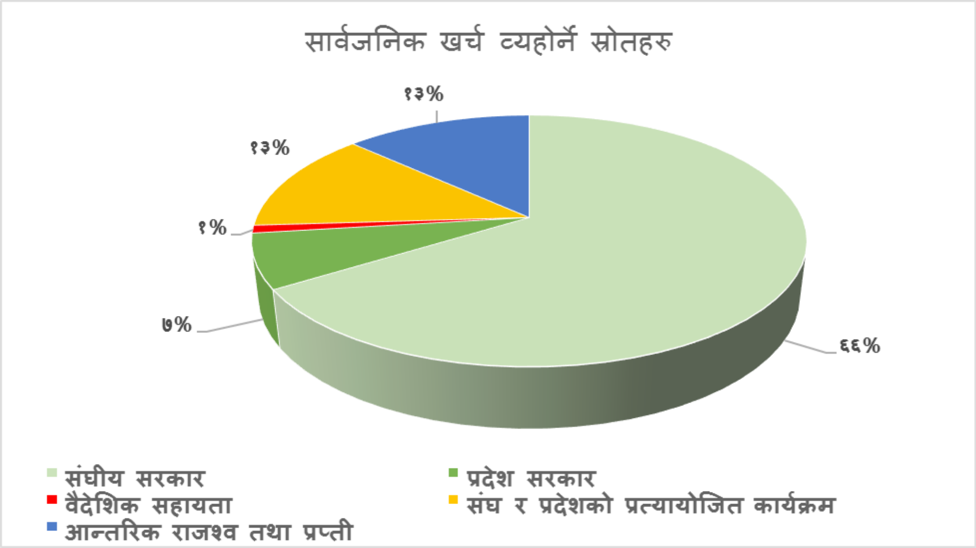

गाउँपालिकाको संचित कोषवाट खर्च हुने रकम बाहेक संघ र प्रदेशको प्रत्यायोजित कार्यक्रम अर्न्तगत क्षेत्रगत आधार मा विषयगत आवधिक योजनामा कूल रु. २६.७४ करोड (१३ प्रतिशत) खर्च हुने प्रक्षेपण गरिएको छ । प्रत्यायोजित कार्यक्रम अन्तर्गत संघको सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम, संघीय तथा प्रदेश निर्वाचन क्षेत्र पूर्वाधार विकास कार्यक्रम अन्तर्गतका कार्यक्रमहरु लगायत संघ र प्रदेशवाट प्रत्यायोजित गरिने अन्य कार्यक्रमहरु समेटिने छन्। संघ र प्रदेशको प्रत्यायोजित कार्यक्रमको रकम गाउँपालिकाको संचित कोष बाहिरवाट जिल्ला कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयद्धारा निकासा भई गाउँपालिकाको आर्थिक सामाजिक विकासका लागि हुने खर्चलाई पनि आवधिक योजनामा समावेश गरिएको छ ।

माथि उल्लेख भए अनुसार गाउँपालिकाको संचित कोषमा जम्मा हुने रु. १७१.७७ करोड र संघ र प्रदेशको प्रत्यायोजित कार्यक्रम अन्तर्गत प्राप्त हुने रु.२६.७४ करोड समेत गरी सार्वजनिक स्रोतहरुवाट चुम्नुब्री गाउँपालिकाको प्रथम आवधिक यो जनाका लागि कूल रु.१९८.५१ करोड परिचालन भई प्रक्षेपित खर्च जुटाउने अनुमान गरिएको छ ।

तालिका–३

गाउँपालिकाको सार्वजनिक आय प्राप्ति तथा बजेट खर्च व्यहोर्ने स्रोतहरु

रू. लाखमा

विवरण	२०७५/७६ को स्वीकृत अनुमान (आधार वर्ष)	२०७६/७७ प्रक्षेपण	२०७७/७८ प्रक्षेपण	२०७८/७९ प्रक्षेपण	२०७९/८० प्रक्षेपण	२०८०/८१ प्रक्षेपण	आवधिक योजनको जम्मा (२०७६/७७–२०८०/८१)	औषत बृद्धि प्रतिशत
संघीय सरकारको अनुदान	१८,१३	२१,८७	२३,८५	२६,००	२८,३१	३०,८३	१,३०,८६	११
वित्तीय समानीकरण अनुदान	६,००	६,६१	६,१४	७,२९	७,६५	८,०३	३६,५२	६.
सशर्त अनुदान	७,२७	८,५३	१,३८	१०,३२	११,३५	१२,४०	५२,०७	११
राजस्व बाँडफाँटको रकम	४,८६	५,९८	६,५८	७,२४	७,९६	८,७६	३६,५२	१३
विशेष अनुदान	–	३५	४५	५५	६५	७५	२,७५	२१
समपूरक अनुदान	–	४०	५०	६०	७०	८०	३,००	१९
प्रदेश सरकारको अनुदान	१२२	१,७६	२,४४	२,८३	३,२५	३,६८	१३,९६	२५
समानीकरण अनुदान	१०८	१,१८	१,३०	१,४३	१,५७	१,७३	७,२१	१०
सशर्त अनुदान	–	३५	३९	४२	४७	५१	२,१४	१०
राजस्व बाँडफाँटको रकम	१४	२३	२५	२८	३१	३४	१,४०	२१
विशेष अनुदान	–	–	२०	३०	४०	५०	१,४०	३६
समपूरक अनुदान	-	–	३०	४०	५०	६०	१,८०	५९
वैदेशिक अनुदान	-	२०	३०	४०	५०	६०	२,००	४३
वैदेशिक ऋण	-	–	–	–	–	–	–	–
आन्तरिक आय तथा प्राप्ति	३,६५	४,०३	४,४६	४,९२	५,४३	६,११	२४,९५	
आन्तरिक राजस्व	१५	१८	२२	२६	३१	३७	१,३४	२०
अन्य आय तथा मौज्दात अ.ल्या	३,५०	३,८५	४,२४	४,६६	५,१२	५,७४	२३,६१	१९
कूल स्रोत	२३,००	२७,८६	३१,०५	३४,१५	३७,४९	४१,२२	१७१,७७	१२

(स्थानीयसंचित कोष अन्तर्गत गांउपालिकाको जम्मा प्राप्ति)	३,७४	३,८०	४,३३	४,८९	५,४९	६,२३	२४,७४	११
संघद्धारा प्रत्यायोजित कार्यक्रमहरु	३,००	३,३०	३,६३	३,९९	४,३९	४,८३	२०,१४	१०
सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम खर्च	–	३०	४०	५०	६०	८०	२,६०	२८
संघीय निर्वाचन क्षेत्र पूर्वाधार विकास कार्यक्रम अन्तर्गतका रकमहरु	–	२०	३०	४०	५०	६०	२,००	३२
संघद्धारा प्रत्यायोजित अन्य कार्यक्रमहरु	–	२०	३०	४०	५०	६०	२,००	३२
प्रदेशद्धारा प्रत्यायोजित कार्यक्रमहरु	२६,७४	३१,८६	३५,६८	३९,४४	४३,४८	४८,०५	१९८,५१	१२

२.७.४ बहुपक्षीय स्रोतहरुको परिचालन

चुम्नुब्री गाउँपालिकाको आवधिक योजना अन्तर्गत प्राथमिकीकरण गरिएका विकास कार्यक्रमहरुमा गैर सरकारी/अन्तर्राष्ट्रिय गैर सरकारी संस्थाहरुसँग पनि सहकार्य गरिनेछ। यस गाउँपालिकाको आवधिक योजनामा सार्वजनिक क्षेत्र, सहकारी क्षेत्र, निजी क्षेत्र तथा र गैर सरकारी/अन्तरार्षट्रिय गैर सरकारी संस्थाहरुवाट गरी निम्न बमोजिम कूल रु. ३२७ करोड लगानी गरिने अनुमान गरिएको छ।

(क) सार्वजनिक क्षेत्रबाट स्रोत परिचालन

चुम्नुब्री गाउँपालिकाको समग्र विकासका निमित सार्वजनिक स्रोतहरुलाई अधिकतम् परिचालन गरिनेछन्। आवधिक योजनाको अवधिमा गाउँपालिकाको संचित कोष मार्फत कूल रु.१७१.६७ करोड परिचालन हुने अनुमान छ। यसैगरी सार्वजनिक स्रोत अन्तर्गत गाउँपालिकाको बजेट संरचना बाहिर संघ र प्रदेश तहबाट प्रत्यायोजित क्षेत्रगत अन्तर्गत आवधिक योजनाको अवधिमा कूल रु. २६.७४ करोड परिचालन हुने अनुमान छ। माथि उल्लेख भए बमोजिम आवधिक योजनाको अवधिमा सार्वजनिक स्रोतहरु अन्तर्गत कूल रु. १९८ करोड परिचालन हुने प्रक्षेपण गरिएको छ।

(ख) सहकारी क्षेत्रबाट स्रोत परिचालन

चुम्नुब्री गाउँपालिकाको आर्थिक सामाजिक विकासमा सहकारी क्षेत्रवाट उल्लेख्य योगदान पुग्न सक्ने सम्भावना देखिन्छ । उत्तरी भेगमा पाइने कृषि तथा वनजन्य उपजहरु, उपलव्ध विभिन्न प्रकारका जडीबुटी, पर्यटन व्यवसायका अवसरहरु र उपभोक्ता सहकारी पसलका सम्भावनाहरुलाई विचार गर्दा आगामी दिनहरुमा यस गाउँपालिकामा सहकारी क्षेत्रमा उद्यमशीलताको विकास भई आर्थिक विकासमा उल्लेख्य योगदान पुग्ने अपेक्षा गरिएको छ ।आवधिक योजनामा सहकारी क्षेत्रको विस्तारवाट आर्थिक तथा सामाजिक क्षेत्रहरुमा गरी करिव रु.७ करोडको लगानी हुने अनुमान गरिएको छ ।

(ग) निजी क्षेत्रबाट स्रोत परिचालन

चुम्नुब्री गाउँपालिकामा विद्युतीकरणको क्रमिक विस्तार, धार्चे हुँदै लार्चेसम्म निर्माणाधीन सडक, उत्तरी भेगमा पाइने कृषि तथा वनजन्य उपजहरु, उपलव्ध विभिन्न प्रकारका जडीबुटी, पर्यटन व्यवसायका अवसरहरुलाई उपयोग गर्दै निजी क्षेत्रवाट सम्भाव्य उद्योग व्यवसायको विकास तथा विस्तार हुने सम्भावनाहरु छन् । पर्यटनलाई उद्योग व्यवसायको रुपमा निजी क्षेत्रको लगानी तथा अगुवाईमा विस्तार तथा विकास गरिनेछ । यस गाउँपालिकामा उपभोग्य वस्तुहरुको आपूर्तिलाई सहज तुल्याउन एवं स्थानीय उत्पादनको बजारीकरणमा सघाउन निजी क्षेत्रको लगानीमा बृद्धि गर्नमा सघाउ पुर्याइनेछ ।पर्यटन लगायत उद्योग व्यवसायमा निजी क्षेत्रवाट आवधिक योजनाको अवधिमा चुम्नुब्री गाउँपालिकामा करिव रु. ५९ करोडको लगानी योगदान हुने प्रक्षेपण गरिएको छ ।

(घ) गैर सरकारी/अन्तर्राष्ट्रिय गैर सरकारी संस्थाहरुवाट स्रोतहरुको परिचालन

गाउँपालिकाको आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा हाल विभिन्न गैर सरकारी/अन्तर्राष्ट्रिय गैर सरकारी संस्थाहरु क्रियाशील रही आएका छन् । आवधिक योजनाको अवधिमा विभिन्न गैर सरकारी तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैर सरकारी संस्थाहरुवाट करिव रु.६३ करोडको लगानी हुने अनुमान गरिएको छ ।

परिच्छेदः ३
आर्थिक विकास क्षेत्र

यसक्षेत्र अन्तर्गत कृषि, पशुपक्षी विकास, उद्योग व्यवसाय, पर्यटन तथा वित्तीय एवं सहकारी क्षेत्र पर्दछन् ।

३.१ कृषि

३.१.१ पृष्ठभूमि

संविधानले कृषि तथा पशुपालन, कृषि उत्पादन व्यवस्थापन, पशु स्वास्थ्य आदि स्थानीय सरकारको अधिकारमा राखेको छ । स्थानीय सरकार संचालन ऐनले कृषि तथा पशुपक्षी सम्वन्धी नीति, कानून, योजना, मापदण्ड तर्जुमा, कार्यान्वयन तथा अनुगमन र नियमनको जिम्मेवारी समेत प्रदान गरेको छ ।

कृषि, जडिवुटी तथा पशुपालन यहाँको मुख्य पेशाको रुपमा रहेको छ।काम गर्ने उमेर समूह मध्ये करिव ६८.९९ प्रतिशत जनसंख्या कृषि पेशामा आबद्ध छन् । यहाँ सबैभन्दा बढी १५११ रोपनीमा आलु खेती भएको देखिन्छ । गत वर्ष आलु करिव १६२.६५ मे. ट. उत्पादन भएको अनुमान छ।मकै ९५३ रोपनीमा खेती गरी ९६.७८ मे.ट. उत्पादन भएको देखिन्छ । उवा काउनो १४१ रोपनीमा खेती गरी ९६.७८ मे.ट. उत्पादन भएको छ । कोदो ४.८४ मे.ट. उत्पादन भएको देखिन्छ । तरकारी र फलफूलको हकमा हरियो तरकारी ७.४१ मे.ट. र स्याउ ०.४५ मे.ट. उत्पादन भएको छ । ६८.२३ प्रतिशत घरपरिवारहरु पशुपालन मार्फत जीविकोपार्जन गरिरहेका छन् । जसमध्ये करिब ४०५ घरपरिवारहरु गाईबस्तु पालनमा, २४.७७ प्रतिशत घोडा, खच्चड पालनमा, १९.९३५ कुखुरा पालनमार १३.५३ प्रतिशत याक पालनमा संलग्न रहेका छन् । यसैगरी बाखा तथा भेडापालनमा १०.२३५, र ०.६ प्रतिशत माहुरी पालनमा आबद्ध भएको देखिन्छ ।

३.१.२ प्रमुख समस्या

जैविक कृषि सम्बन्धी प्रविधि र ज्ञानको कमी, कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व न्यून हुनु, परम्परागत कृषि प्रणाली हुनु, उच्च नश्लका पशुपालनको कमी, कृषि उत्पादन मूल्य श्रृङ्खलामा आबद्ध नहुनु, प्राविधिक जनशक्तिको न्यूनता, व्यवसायिक कृषिको लागि वित्तीय पहुँचको कमी, कृषि सामग्री, सिंचाइ, कृषि सडक जस्ता पूर्वाधार नहुनु, बजार पहुँचको कमी आदि प्रमुख समस्या रहेका छन् ।

३.१.३ अवसर र चुनौती

(क) अवसर

कृषि तथा पशुपक्षी विकास स्थानीय सरकारको कार्यक्षेत्रमा पर्नु, राष्ट्रिय कृषि रणनीति कार्यान्वयनमा रहनु, गाउँपालिकाबाट जैविक कृषिको नीति अवलम्वन हुनु, पशुपालनका लागि प्रशस्त चरन क्षेत्र रहनु, उन्नत जातको पशुपालनको सम्भावना रहनु, जडिवुटी खेती, ट्राउट माछा, मौरी पालनको प्रचूर सम्भावना रहनु, आलु खेतीको सातैवटा वडामा उत्पादनको सम्भावना र हनु, सरकारवाट सहुलियत कर्जा दिने नीति अवलम्वन हुनु, सहकारी खेती प्रणालीको सम्भावना रहनु, चिज, छुर्पी उत्पादनको सम्भावना रहनु, आदि यस क्षेत्रका अवसर रहेका छन् ।

(ख) चुनौती

उन्नत प्रविधिमा आधारित व्यवसायिक जैविक खेती गर्नु, जैविक मल तथा किटनाशक औषधि उत्पादन गर्नु, कृषिलाई मूल्य श्रृङ्खलामा आधारित गरी वजारीकरण गर्नु, उत्पादन वैशिष्ट्यताको आधारमा पकेट क्षेत्र निर्धारण गरी उत्पादन वृद्धि गर्नु, उन्नत प्रविधि सहित कृषि प्रसार गर्नु, उच्च भूभाग र सिंचाइ नभएका क्षेत्रको लागि उपयुक्त बालीको कृषकको खेतवारीमा नै नतिजा प्रदर्शन र अनुशरण गर्नु, कृषि पूर्वाधारको विकास गर्नु, कृषि उपजको विविधीकरण र सघनीकरण गर्नु, व्यवसायिक पशुपक्षी पालन गर्नु, सिंचित क्षेत्रको विस्तार गर्नु, जंगली जनावरहरुवाट खेती तथा पशुपक्षीको संरक्षण गर्नु, हिमाली भेगका लागि उपयुक्त बीउबिजनको व्यवस्था गर्नु आदि प्रमुख चुनौती हुन् ।

३.१.४ उद्देश्य

१. जैविक कृषिको विकास गरी उत्पादन र उत्पादकत्व बढाउनु,

२. जैविक कृषिको विकास गरी मूल्य श्रृङ्खलामा आबद्ध गर्नु,

३. पशुपक्षीजन्य उत्पादन र उत्पादकत्व बढाउनु ।

३.१.५ रणनीति

१. जैविक खेतीको विकास गर्दै कृषि प्रणालीमा आधुनिकीकरण गर्ने, (१)

२. उच्च मूल्यका विशिष्टीकृत उत्पादन गरी मूल्य श्रृङ्खलामा आबद्ध गर्ने, (२)

३. उन्नत जातका पशुपक्षीको विकास र विस्तार गर्ने ।(३)

३.१.६ कार्यनीति

रणनीति १: जैविक खेतीको विकास गर्दै कृषि प्रणालीमा आधुनिकीकरण गर्ने ।

१. परम्परागत रुपमा हुँदै आएको जैविक खेतीलाई आधुनिकीकरण गरी उत्पादन वढाउन भकारो सुधार, जैविक मल र जैविक विषादी जस्ता उपायहरु अवलम्वन गरिनेछ ।

२. अनुसन्धानमा आधारित मौसम र भू(वनौट अनुसारको कृषि वालीको चयन गरी आवश्यक उन्नत कृषि सामग्री उपलव्ध गराइनेछ ।

३. सिंचाइको सम्भाव्यता अनुसार साना सिंचाइ तथा नयाँ प्रविधिमा आधारित सिंचाइ (सौर्य, थोपा, फोहोरा, वर्षातको पानी संकलन, प्लाष्टिक पोखरी) सुविधा विकास र विस्तार गरिनेछ ।

४. गह्रा सुधार, चक्लाबन्दी, सहकारी खेती, पर्म प्रणाली आदिका माध्यमवाट उत्पादनमा वृद्धि गरिनेछ ।

५. हिमाली भेगका लागि उपयुक्त फलफूल जस्तै स्याउ, ओखर, खुर्पानी आदिका साथै आलु, सिमी, मुला, गांजर, साग जस्ता जैविक तरकारी बालीको व्यवसायिक उत्पादनलाई प्रोत्साहित गरिनेछ ।

६. उत्पादन र उत्पादकत्व वढाउन वाली विविधीकरण र सघनीकरण गरिनेछ ।

७. कृषकहरुलाई उच्च प्रविधिसँग परिचित गराउन "Farmer us field school" का माध्यमवाट माटो परीक्षण, अनुसन्धान, नयाँ प्रविधि र ज्ञान प्रदान गरिनेछ ।

८. समावेशी रुपमा कृषक अगुवाहरु छनौट गरी कृषकदेखि कृषकसम्म कार्यस्थलमै अनुभव, ज्ञान, सीप र प्रविधि आदान प्रदानको व्यवस्था गरिनेछ ।

९. उच्च हिमाली भेगमा पाइने विशेष बीउविजनका लागि अनुसन्धान केन्द्रसँग सम्पर्क स्थापित गरी त्यसबारे ज्ञान, सीप र प्रविधिका अलावा कृषि सामग्री उपलब्ध गराउने व्यवस्था मिलाइनेछ ।

१०. जैविक मल र जैविक विषादी उत्पादन गर्ने कृषकलाई प्रोत्साहन गरिनेछ ।

११. कृषक सहकारी एवं वित्तीय संस्थाहरुसँग कृषकहरुको पहुँच बढाइनेछ ।

१२. महिला मैत्री कृषि प्रविधि र औजारहरुमा पहुँच बढाइनेछ।वीमा संस्थाहरुसँग समन्वय गरी कृषि तथा पशु बिमा कार्यक्रमलाई प्रोत्साहन गरिनेछ ।

१३. रैथाने वालीलाई प्राथमिकता दिई उत्पादन बृद्धि गरिनेछ ।

रणनीति २: उच्च मूल्यका विशिष्टीकृत उत्पादन गरी मूल्य श्रृङ्खलामा आबद्ध गर्ने ।

१. माटो, भूधरातल, मौसम अनुसारका उच्च मूल्य जैविक वस्तुहरुको उत्पादनलाई प्रोत्साहन गरिनेछ ।

२. उत्पादित वस्तुहरुलाई मूल्य श्रृङ्खलामा आबद्ध गर्न प्रशोधन, ब्राण्डिङ, प्याकेजिङ गरी पर्यटकीय होटल, रेष्टुरेण्ट र होमस्टेहरुमा आपूर्ति सञ्जालीकरण गरिनेछ ।

३. कृषि उपजको बजारीकरण गर्न स्थानीय हाट बजारको व्यवस्था, कोशेली घर र विक्री केन्द्र संचालन गरिनेछ ।

४. व्यवसायिक जडिवुटी खेतीलाई प्रवर्द्धन र प्रोत्साहन गरिनेछ ।

५. कम तौल र उच्च मूल्यका बीउविजन तथा कृषि उत्पादन गरी सहकारी मार्फत बाह्य निकासी गर्ने व्यवस्था गरिनेछ ।

६. तरकारी, फलफूल तथा जडिबुटीको नर्सरी विस्तार गरिनेछ ।

रणनीति ३: उच्च जातका पशुपक्षीको विकास र विस्तार गर्ने ।

१. पशुवस्तुहरुको नश्ल सुधार गरी मासु, दुध जस्ता पशुजन्य उत्पादनमा वृद्धि गरिनेछ ।

२. कुखुरा, हाँस जस्ता पक्षीजन्य उत्पादन गरी मासुमा आत्मनिर्भर वनाइनेछ ।

३. सम्भाव्य स्थानमा नमूना चौरी फार्म स्थापना गरी प्रविधि हस्तान्तरण गरिनेछ ।

४. माछा पालन, मौरी पालनमा सीमान्तकृत समूहको समेत पहुँच स्थापना हुने गरी प्रोत्साहन गरिनेछ ।

५. चरन क्षेत्र विकास र भुइँ तथा डालेघाँस उत्पादनमा प्रोत्साहन गरिनेछ ।

६. च्याङ्गापालन व्यवसायमा प्रोत्साहन गरी व्यवसायी करण गरिनेछ ।

३.१.८ प्रमुख कार्यक्रम

(क) गाउँपालिका आफैंले गर्ने

- जैविक खेती
- साना सिंचाई तथा नयाँ प्रविधिमा आधारित सिंचाई प्रणाली
- फलफुल खेती
- बाली विविधिकरण र सघनीकरण
- "Farmrer us field school" तथा कृषि प्रसार
- कृषि तथा पशु विमा

- ❖ जडिवुटी खेती
- ❖ नर्सरी स्थापना तथा विस्तार
- ❖ उच्च जातका पशुपक्षीपालन
- ❖ नमूना चौरी फार्म स्थापना
- ❖ कम तौल र उच्च मूल्यका बीउविजन तथा कृषि उत्पादन
- ❖ चरन क्षेत्र विकास र डालेघाँस उत्पादन

(ख) प्रदेश सरकारको समन्वयमा गर्ने

- ❖ जैविक खेती प्रविधि हस्तान्तरण
- ❖ साना सिंचाई तथा नयाँ प्रविधिमा आधारित सिंचाई प्रणाली
- ❖ वाली विविधिकरण र सघनीकरण
- ❖ कृषि तथा पशु विमा

(ग) संघीय सरकारको समन्वयमा गर्ने

- ❖ कृषि उत्पादन प्रशोधन, ब्राण्डिङ, प्याकेजिङ
- ❖ जैविक खेती
- ❖ साना सिंचाई तथा नयाँ प्रविधिमा आधारित सिंचाई प्रणाली
- ❖ गह्रा सुधार, चक्लावन्दी, सहकारी खेती

३.१.८ अपेक्षित उपलब्धि

कृषि क्षेत्रको कुल गार्हस्थ उत्पादनमा योगदान ३५ प्रतिशत र आमदानी ४६ करोड २४ लाख पुगेको हुने छ।आलु उत्पादन २४० मे. टन र खाद्यान्न उत्पादन २४६ मे.टन पुगेको हुनेछ।१००० रोपनी जग्गामा तरकारीको व्यवसायिक उत्पादन भएको हुनेछ। २५००० लिटर दूधको उत्पादन भएको हुने छ। पशुपन्छी विक्रीबाट १६० लाख आम्दानी हुनेछ।

१५०३ हे.मा जैविक, ५००० हे.मा जडिबुटी खेती, १०वटा कुखुरा फार्म, १०० फार्मका साथै १० वटा नमूना चौरी फार्म स्थापनाका साथै ५००० हेक्टरमा चरन क्षेत्र विकास भएको हुनेछ।

३.२ पर्यटन तथा संस्कृति

३.२.१ पृष्ठभूमि

चुम्नुब्री प्रचुर पर्यटकीय सम्भावना भएको गाउँपालिका हो।स्थानीय सरकार संचालन ऐनमा पर्यटन क्षेत्रको विकास, विस्तार र प्रवर्द्धन तथा नवीन पर्यटकीय सेवा एवं कार्यहरु सम्वन्धी आयोजनाहरुको पहिचान, कार्यान्वयन, व्यवस्थापन अनुगमन र नियमन गर्ने कुरा उल्लेख छ।

मनाश्लु संरक्षणक्षेत्रमा रहेको यो गाउँपालिकामा मनाश्लु, श्रृङ्गी लगायतका १४ वटा हिमश्रृङ्खलाहरु, लार्के, ग्या र ला पास जस्ता प्रसिद्ध पदमार्ग पर्दछन्। यसका अतिरिक्त अन्य दर्शनीय स्थलहरुमा छेकम्पार, सामा जस्ता उपत्यका र काल ताल र वीरेन्द्र ताल, तीनवटा महत्वपूर्ण झरना रहेका छन्।जैविक विविधताले सम्पन्न यस गाउँपालिकामा अति दुर्लभ खैरेभालु र हिम चितुवा, कस्तुरी, नाउर, थार जस्ता महत्वपूर्ण जनावर रहेकाछन।यस गाउँपालिकामा ६४ वटा प्राचीन गुम्वा छन्। अति प्राचीन महत्वपूर्ण राजेन गुम्वा, सेराङ आदी।

३.२.२ प्रमुख समस्या

मापदण्ड अनुसारको स्तरीय पदमार्ग नहुनु, स्थानीयस्तरमा तालिम प्राप्त पथप्रदर्शक, पर्यटकीयस्तरको होटल, रेस्टुरेण्ट, विश्राम स्थल र होमस्टेको कमी, टेलिफोन, मोबाइल, इन्टरनेट जस्ता सञ्चार सुविधाको पहुँच नहुनु, पर्यटन पूर्वाधारको कमी, मोटर बाटोको विस्तारले पयर्टकीय पदमार्ग क्षति तथा विस्थपित हुनु, वैकल्पिक पदमार्गको कमी, प्रचार प्रशारको कमी, मनास्लु संर क्षण क्षेत्रसंग लाभको हिस्सेदारी प्राप्त गर्न नसक्नु, स्थानीय भाषा संस्कृति लोप हुँदै जानु अतिक्रमण आदि प्रमुख समस्या हुन्।

३.२.३ अवसर र चुनौती

(क) अवसर

पर्यटकीय दृष्टिले महत्वपूर्ण विभिन्न प्राकृतिक तथा सांस्कृतिक स्थलहरु रहनु, लार्के पास, ग्या र ला जस्ता पदमार्ग रहनु, फिलिमबाट गणेश हिमाल सम्म पदमार्ग निर्माण गरी पयर्टन विस्तार गर्न सकिने अवस्था रहनु होटल रेस्टुरेण्ट र विश्रामस्थल रहनु, भूकम्पवाट क्षतिग्रस्त पर्यटकीय संरचना पुनर्निर्माणको चरणमा हुनु, पर्यटन विकास गाउँपालिकाको प्रमुख प्राथमिकतामा पर्नु, मनास्लु संरक्षण क्षेत्र आयेजना जस्तो पयर्टन तथा संरक्षण सम्बन्धी कार्यक्रम विद्यमान रहनु, चलचित्र पर्यटनका लागि प्रदेश नीति कार्यक्रममा समावेश हुनु, संघीय र प्रदेश सरकारको सहयोग रहनु आदि प्रमुख अवसर हुन् ।

ख) चुनौती

पर्यटन पूर्वाधारको विकास गर्नु, नयाँ पदमार्गहरु खोल्नु, भएका पदमार्गहरुको मापदण्ड अनुसार स्तरोन्नति गर्नु, पर्यटकीय होटल रेस्टुरेण्टको विकास गर्नु, होटल व्यवसाय जस्ता पयर्टकीय क्षेत्रमा सुलभ कर्जा उपलव्ध गराउनु, भूकम्पवाट क्षतिग्रस्त संरचना पुनर्स्थापन सम्पन्न गर्नु, पर्यटकीय उपजको विकास गर्नु, सरोकारवाला संस्थाहरुको समन्वय गर्नु, संचार सुविधाको विकास गर्नु, पर्यटनलाई स्थानीय आय आर्जन र रोजगारीसँग आबद्ध गर्नु, पर्यटनको राष्ट्रिय अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा प्रचार प्रसार गर्नु, स्थानीय संस्कृतिको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्नु आदि प्रमुख चुनौती हुन् ।

३.२.४ उद्देश्य

१. गुणस्तरीय पर्यटनको विकास गरी आय र रोजगारी प्रवर्द्धन गर्नु,
२. स्थानीय सांस्कृतिक पहिचान कायम गर्नु।

३.२.५ रणनीति

१. गुणस्तरीय पर्यटकको आगमन र बसाईमा वृद्धि गर्ने।(१)
२. पर्यटकीय आय र रोजगारीको प्रवर्द्धन गर्ने।(१)
३. स्थानीय संस्कृतिको संरक्षण र सम्वर्द्धन गर्ने।(२)

३.२.६ कार्यनीति

रणनीति १ः गुणस्तरीय पर्यटकको आगमन र बसाईमा वृद्धि गर्ने ।

१. पर्यटकीय गुरुयोजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिनेछ।
२. पर्यटकीय आकर्षण बढाउन सूचना, सुविधा र सुरक्षाको प्रभावकारी व्यवस्था गरिनेछ।
३. नयाँ वैकल्पिक पदमार्गहरुको विकास र भैरहेका पदमार्गको स्तरोन्नति गरिनेछ।
४. पर्यटकीय उपज (पैदल यात्रा, प्राकृतिक दृष्यावलोकन, पर्वतारोहण, राफटिङ, क्यानोनिङ, वञ्जी जम्पिङ, प्यारग्लाइडिङ, स्किइङ, आदि) मा वृद्धि गरिनेछ ।
५. पर्यटन वोर्ड, संघीय तथा प्रदेश सरकार र सरोकारवाला निकायहरुको समन्वय र साझेदारीमा व्यापक प्रचार प्रशार गरिनेछ ।
६. पर्यटनको लागि प्रतिवन्धित हिमश्रृङ्खला तथा स्थान खुला गर्न संघीय सरकारसँग पहल गरिनेछ ।

७. होमस्टेको विस्तार गर्दै भइरहेका होमस्टेलाई व्यवस्थित तवरले सञ्चालन गरिनेछ ।

८. गुणस्तरीय अन्तरिक पर्यटकको प्रवर्द्धन गरिनेछ ।

रणनीति २ः पर्यटकीय आय र रोजगारीको प्रवर्द्धधन गर्ने ।

१. आवश्यकतानुसार पर्यटकीय होटल, लज, होमस्टेको विकास र विस्तार गरी आय र रोजगारी वृद्धि गरिनेछ।

२. पर्यटन सूचना केन्द्रको स्थापना गरिनेछ ।

३. होटलहरुमा प्रयोग हुने खाद्य सामग्री तथा अन्य सुविधालाई यथासम्भव स्थानीय उत्पादनमा आधारित बनाइनेछ।

४. पर्यटन उद्योगमा स्थानीय उद्यमीलाई प्रोत्साहन गरिनेछ।

५. स्थानीय पथ प्रदर्शक लगायत पर्यटन व्यवसायसंग सम्वन्धित जनशक्तिको क्षमता विकास गरीनेछ।

६. वेरोजगार युवा, वैदेशिक रोजगारवाट फर्केका युवाहरुलाई तालिम र वित्तीय सहुलियत दिई पर्यटन व्यवसायमा लाग्न प्रोत्साहन गरिनेछ ।

७. भूकम्पवाट क्षतिग्रस्त पर्यटन पूर्वाधारको यथाशिघ्र पुनर्निर्माण सम्पन्न गरिनेछ ।

८. पर्यटकको लागि स्थानीय उत्पादनमा आधारित कोशेली घरको ठाउँ ठाउँमा व्यवस्था गरिनेछ ।

रणनीति ३ः स्थानीय संस्कृतिको संरक्षण र सम्वर्द्धधन गर्ने ।

१. स्थानीय मौलिक कला तथा संस्कृतिको संरक्षण र सम्वर्द्धधन गरिनेछ ।

२. स्थानीय कला र सांस्कृतिक पहिचानलाई पर्यटनसँग आबद्ध गरिनेछ ।

३. भूकम्पबाट क्षतिग्रस्त गुम्वा, माने आदिको पुनर्निर्माण र पुनस्थापन गरिनेछ ।

४. स्थानीय मौलिक संस्कृतिको बढ्दो अतिक्रमण रोकिनेछ ।

५. गुम्बाहरुमा रहेका प्राचीन सम्पदाको संरक्षण गर्न चेतनामूलक कार्यक्रम संचालनका साथै अग्नि नियन्त्रण उपकरण जडान गरिनेछ ।

६. स्थानीय सांस्कृतिक संग्राहालय स्थापना गरिनेछ ।

३.२.७ प्रमुख कार्यक्रम

(क) स्थानीय तह आफैंले सम्पादन गर्ने

❖ पर्यटकीय गुरु योजना तर्जुमा,

❖ पर्यटकीय आकर्षण बढाउन सूचना, सुविधा र सुरक्षा,

❖ नयाँ वैकल्पिक पदमार्गहरुको विकास,

❖ पर्यटकीय उपज (पैदल यात्रा, प्राकृतिक दृष्यावलोकन, पर्वतारोहण, क्यानोनिङ, राफटिङ, वञ्जी जम्पिङ, प्यारग्लाइडिङ, स्नो स्किइङ, आदि) विकास।

❖ पर्यटन प्रवर्द्धन,

❖ पर्यटकीय होटल, लज, होमस्टेको विकास र विस्तार,

❖ स्थानीय उद्यमी प्रोत्साहन,

❖ क्षमता विकास,

❖ भूकम्पवाट क्षतिग्रस्त पर्यटन पूर्वाधारको पुनर्निर्माण,

❖ कोशेली घरको व्यवस्था,

❖ पयर्टन सम्बन्धी सीपमूलक क्षमता विकास,

❖ स्थानीय मौलिक कला तथा संस्कृतिको संरक्षण र सम्वर्द्धधन।

ख) प्रदेश सरकारसँग सहकार्यमा सम्पादन हुने ।

❖ पर्यटकीय गुरुयोजना तर्जुमा,

❖ पर्यटकीय आकर्षण बढाउन सूचना, सुविधा र सुरक्षा,

❖ नयाँ वैकल्पिक पदमार्गहरुको विकास ।

(ग) संघीय सरकारसँग सहकार्यमा सम्पादन हुन सक्ने ।

❖ पर्यटकीय गुरुयोजना तर्जुमा

❖ पर्यटकीय आकर्षण वढाउन सुचना, सुविधा र सुरक्षाको व्यवस्था

❖ नयाँ वैकल्पिक पदमार्गहरुको विकास

❖ प्रचार प्रसार

❖ पुनर्निर्माण र पुनस्थापना

❖ समन्वय

ख) प्रदेश सरकारसँग सहकार्यमा सम्पादन हुने ।

❖ पर्यटकीय गुरुयोजना तर्जुमा,

❖ पर्यटकीय आकर्षण बढाउन सूचना, सुविधा र सुरक्षा,

❖ नयाँ वैकल्पिक पदमार्गहरुको विकास ।

(ग) संघीय सरकारसँग सहकार्यमा सम्पादन हुन सक्ने ।

❖ पर्यटकीय गुरुयोजना तर्जुमा

❖ पर्यटकीय आकर्षण वढाउन सुचना, सुविधा र सुरक्षाको व्यवस्था

❖ नयाँ वैकल्पिक पदमार्गहरुको विकास

❖ प्रचार प्रसार

❖ पुनर्निर्माण र पुनस्थापना

❖ समन्वय

३.२.८ अपेक्षित उपलब्धि

पर्यटन गुरुयोजना तर्जुमा भई कार्यान्वयन भएको हुने, १० वटा वैकल्पिक पदमार्ग निर्माण भएको हुने, ७ वटा कोशेली घर स्थापना भएको हुने, पूनर्निर्माण र पुनर्स्थापन कार्य सम्पन्न भएको हुने, ७० जनाले पर्टन सम्बन्धी तालिम प्राप्त गरेको हुने, १००० जनाले रोजगारी प्राप्त गरेको हुने, १५० पर्यटकीय होटल, रिसोर्ट र रेस्टुरेन्ट, ३५ वटा होमस्टे स्थापना भएको हुने ३ वटा पर्यटन सूचना केन्द्र स्थापना भएको हुने, १७ वटा प्रमुख पर्यटकीय गन्तव्य स्थल विकास भएको हुने, स्थानीय सांस्कृतिक संग्रहालय स्थापना भएको हुनेछ ।

३.३ उद्योग, व्यापार, व्यवसाय

३.३.१ पृष्ठभूमि

उद्योग व्यवसायको विकास गाउँपालिकाको समृद्धिको प्रमुख आधार हो।स्थानीय सरकार संचालन ऐनले लघु, घरेलु र साना उद्योग र उद्यमशीलताको विकास र प्रवर्द्धधन सम्वन्धि कार्य स्थानीय सरकारको अधिकार क्षेत्रमा राखेको छ ।

आर्थिक क्रियाकलाप, रोजगारी र मूल्य अभिबृद्धिमा उद्योग, व्यापार र व्यवसायले प्रमुख भूमिका खेल्दछन् । यी क्षेत्रले पालिकाको आर्थिक विकासलाई गतिवान बनाउन सहयोग पुर्याउँदछन् । यस गाउँपालिकामा जम्मा २१७ आर्थिक प्रतिष्ठानमा ११०९ (५१५ महिला र ५९४ पुरुष) जनाले रोजगारी पाएका छन्। गाउँपालिकाबाट संकलित तथ्यांक अनुसार यहाँ कुल २१ वटा उद्योगहरु रहेका छन ।

गाउँपालिकाबाट संकलित तथ्यांक अनुसार यहाँ कुल २१ वटा उद्योगहरु रहेका छन। उत्पादनशील उद्योगहरु नगन्य रहेका छन् भने होटल, रिसोर्ट, रेष्टुरेन्ट र होमस्टेको संख्या १२७ रहेको छ भने १२ वटा लघु जलविद्युतमध्ये भूकम्पबाट प्रभावित भई ६ वटा निर्माण सम्पन्न र ६ वटा निर्माणधीन अवस्थामा रहेका छन् । पालिकामा रहेका उद्योगमध्ये अधिकांश लघु तथ घरेलु स्तरका रहेका छन् ।

३.३.२ प्रमुख समस्या

उद्यमशीलताको कमि हुनु, यातायात, विद्युत जस्ता पूर्वाधार नहुनु, उर्जा र सेवा क्षेत्र वाहेक अन्य क्षेत्रको विकास न्यून हुनु, परम्परागत रुपमा संचालन हुंदै आएका स्थानीय कच्चा पदार्थ र सीपमा आधारित कार्पेट, राडी, पाखी जस्ता उद्योग फस्टाउन नसक्नु, कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा वचतको अनुपात कम हुनु, स्थानीय श्रोत, साधन र सीपमा आधारित उद्योगको स्थापना नहुनु, औद्योगिक जनशक्ति कम हुनु, वस्तु विनिमय प्रणाली अझै विद्यमान रहनु, उत्पादनशील क्षेत्रमा वित्तीय क्षेत्रको लगानी न्यून हुनु आदि प्रमुख समस्या हुन् ।

३.३.३ अवसर र चुनौती

(क) अवसर

जैविक कृषि तथा पशुजन्य उत्पादन तथा पाँचऔले, यार्सागुम्वा, चिराइतो, जिम्वु, जटामसी, निरार्मसी, दालचिनी, सतुवा, लोक्ता, सिस्नु, रिठो, वन लसुन जस्ता जडिवुटीजन्य उद्योगको सम्भावना रहनु, हरेक गाउँपालिकामा औद्योगिक ग्राम स्थापना गर्ने केन्द्रीय नीति रहनु, गाउँपालिकाको लगानी मैत्री नीति हुनु आदि प्रमुख अवसर हुन ।

(ख) चुनौती

उद्यमशीलताको विकास गर्नु, लगानी आकर्षित गर्नु, स्थानीय श्रोत, साधन र सीपमा आधारित उद्योगको स्थापना गर्नु, औद्योगिक पूर्वाधारको विकास गर्नु, यूवालाई औद्योगिक तथा व्यवसायिक क्षेत्रमा आकर्षित गर्नु, स्थानीय बचत परिचालन गर्नु, वित्तीय पहुँच बढाउनु आदि प्रमुख चुनौती हुन् ।

३.३.४ उद्देश्य

१.उद्योग व्यवसायको विकास गर्नु ।

३.३.५ रणनीति

१. उद्यमशीलताको विकास गर्ने

२. उद्योग व्यवसायमा लगानी आकर्षित गर्ने।

रणनीति १: उद्यमशीलताको विकास गर्ने

१. उद्योग व्यवसाय संचालनका अभिमुखीकरण तालिम संचालन गरिनेछ ।

२. स्थानीय कच्चा पदार्थ र प्रतिस्पर्धात्मक क्षमतामा आधारित लघु तथा घरेलु उद्योग र व्यवसायको सम्भाव्यता अध्ययन गरी प्रचार प्रसार गरिनेछ ।

३. विभिन्न प्रकारका उद्योग व्यवसाय संचालन सम्वन्धी तालिम प्रदान गरिनेछ।

४. स्थानीय उद्यमीहरुलाई बैंक तथा वित्तिय संस्थाहरुसंग समन्वय गरी वित्तीय पहुँच सहज पारिनेछ।

५. युवा उद्यमशीलता अभिवृद्धिका लागि युवा लक्षित उद्यमशीलता तथा स्वरोजगार कार्यक्रमसँग सम्वन्ध स्थापित गराइनेछ ।

रणनीति २: उद्योग व्यवसायमा लगानी आकर्षित गर्ने

१. आवश्यक पूर्वाधार सहितको औद्योगिक ग्राम स्थापना गरिनेछ ।

२. लगानीमैत्री वातावरण सृजना गर्न नीतिगत, कानूनी र संगठनात्मक सुधार गरिनेछ।

३. वैदेशिक रोजगारीवाट फर्केर आएको युवाहरुलाई उनीहरुको विप्रेषण आय र सीपको उपयोग हुने गरी लगानी गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ ।

४. स्थानीय उद्योगवाट उत्पादित वस्तुहरुको विक्री प्रवर्द्धन गर्न पर्यटक कोशेली घरको उपयोग गरिनेछ।
५. स्थानीय स-साना वचत प्रवर्द्धन गर्न स्थानीय सहकारी र वित्तीय संस्थाहरुसँग समन्वय गरिनेछ।
६. महिला उद्यमीवाट संचालन हुने उद्योग व्यवसायलाई विशेष प्रोत्साहन गरिनेछ।
७. स्किम धितो, समूह जमानी आदिमा ऋण दिने प्रवन्ध मिलाइनेछ।
८. सार्वजनिक, निजी र सामुदायिक लगानीलाई प्रोत्साहन गरिनेछ।
९. स्थानीय पसलहरुमा मूल्य सूची राख्ने, कालोबजारी रोक्ने, अति आवश्यकीय वस्तुहरुको अभाव हुन नदिने, बजारको नियमित अनुगमन र नियमन गर्ने जस्ता कार्यहरु गरिनेछ।
१०. स्थानीय उद्योग व्यापार संघको क्षमता विकास गरिनेछ।
११. स्थानीय लगानी सम्मेलन आयोजना गरिनेछ।

३.३.७ प्रमुख कार्यक्रम

(क) स्थानीय तह आफैले सम्पादन गर्ने।

❖ नीतिगत, कानूनी र संगठनात्मक सुधार,
❖ अभिमुखीकरण तालिम,
❖ प्रतिस्पर्धात्मक क्षमतामा आधारित लघु तथा घरेलु उद्योग र व्यवसायको सम्भाव्यता अध्ययन,
❖ वित्तीय संस्थाहरुसँग समन्वय,
❖ युवा उद्यमशीलता तथा स्वरोजगार,
❖ महिला उद्यमी विकास,
❖ सार्वजनिक, निजी र सामुदायिक लगानी प्रोत्साहन,
❖ वजार अनुगमन र नियमन,
❖ स्थानीय उद्योग व्यापार संघको क्षमता विकास,
❖ स्थानीय लगानी सम्मेलन आयोजना।

(ख) प्रदेश सरकारसँग सहकार्यमा सम्पादन हुने।

❖ नीतिगत, कानूनी र संगठनात्मक सुधार
❖ सार्वजनिक, निजी र सामुदायिक लगानी प्रोत्साहन
❖ वजार अनुगमन र नियमन
❖ स्थानीय उद्योग व्यापार संघको क्षमता विकास
❖ स्थानीय लगानी सम्मेलन।

(ग) संघीय सरकारसँग सहकार्यमा सम्पादन हुन सक्ने।

❖ नीतिगत, कानूनी र संगठनात्मक सुधार
❖ प्रतिस्पर्धात्मक क्षमतामा आधारित लघु तथा घरेलु उद्योग र व्यवसायको सम्भाव्यता अध्ययन
❖ औद्योगिक ग्राम स्थापना
❖ सार्वजनिक, निजी र सामुदायिक लगानी प्रोत्साहन।

३.३.८ अपेक्षित उपलब्धि

नीतिगत, कानुनी तथा संगठनात्मक सुधार भई लगानीमैत्री वातावरण भएको हुने, औद्योगिक ग्राम स्थापना भएको हुने, उत्पादनशील उद्योगको संख्या ४० पुगेको हुने, ३००वटा आर्थिक प्रतिष्ठान स्थापना भएको हुने, उद्यम व्यवसाय तथा स्वरो जगारमा युवाको संख्या १००० पुगेको हुने छ, २०० जनालाई उद्यमशील तालिम दिइएको हुने, १००० जनाले उद्योग तथा व्यापार क्षेत्रवाट रोजगारी पाएको हुने, द्वितीय क्षेत्रबाट गार्हस्थ्य उत्पादनमा योगदान २१प्रतिशत पुगेको हुनेछ, लगानी सम्मे

लन आयोजना भएको हुने, अन्तरदेशीय व्यापारिक नाकामा व्यवस्थित बजार संचालन गरिएको हुनेछ ।

३.४ सहकारी तथा वित्तीय सेवा

३.४.१ पृष्ठभूमि

सहकारी क्षेत्रले ग्रामीण अर्थतन्त्रमा वित्तिय परिचालन लगायत विविध सुविधा प्रदान गर्दै अर्थतन्त्रलाई सुदृढ गर्न महत्वपूर्ण योगदान दिंदै आएको छ।संविधानले सार्वजनिक निजी र सहकारी क्षेत्रको सहभागिता र स्वतन्त्र विकास मार्फत अर्थतन्त्र सुदृढ गर्नुका साथै सहाकारीक्षेत्रलाई प्रवर्द्धन गर्दै राष्ट्रिय विकासमा अत्यधिक परिचालन गर्ने नीति अवलम्वन गर्नुका साथै स्थानीय अधिकारमा सूचिकृत गरेको छ।स्थानीय सरकार संचालन ऐनले सहकारी संस्था सम्वन्धी स्थानीय नीति, कानून, मापदण्डको निर्माण कार्यान्वयन लागायत सहकारी सम्वन्धी विविध जिम्मेवारी सुम्पेको छ ।

यस गाउपालिकामा हाल दुईवटा सहकारी संस्था सञ्चालनमा रहेका छन् भनें अनौपचारिक ढिकुटी प्रणालीहरु प्रचलनमा रहेका छन।समुदायमा आधारित ससाना समूहहरुमा वचत तथा ऋण परिचालन भइरहेको अवस्था हुनु, वित्तीय सेवाहरु प्रवाहका लागि सहकारी संस्थाका अतिरिक्त एउटा बैक र एउटा वित्तीय संस्था सञ्चालनमा रहेकाछन्। १७.४८ प्रतिशत घरमूलीको बैंकखाता रहेको छ जसमा पुरुष १५६७ जना मध्ये २९९ जना (१९.०८ प्रतिशत) र महिला घरमुली ४३५ जना मध्ये जम्मा ५१ (११. ७२) प्रतिशतको मात्र बैंक तथा वित्तीय संस्थामा खाता रहेको छ ।

३.४.२ प्रमुख समस्या

सहकारी संस्थाहरुको उपस्थिति न्यून रहनु, सहकारीको मान्यता र उपयोगिता सम्वन्धमा प्रयाप्त जानकारी नहुनु, सार्वजनिक क्षेत्र र नीजि क्षेत्र संग सहकारी क्षेत्रको सहकार्य नहुनु, उद्यमशीलताको विकास नहुनु, इन्टरनेट सेवा सुचारु नहुंदा वाणीज्य वैंक लगायत अन्य वित्तीय संस्थाको कारोवारमा वाधा पर्नु, वित्तीय पहुँच कमजोर हुनु आदि प्रमुख समस्या रहेका छन ।

३.४.३ अवसर र चुनौती

(क) अवसर

स्थानीय सरकारको अधिकारमा पर्नु, गाउँपालिकामा दुई वटा सहकारी संस्था कार्यरत रहनु, विपन्न परिवार लक्षित सहकारमा आधारित जडिवुटी खेती, सहकारीमा आधारित अनौपचारिक परम्परागत गुठी तथा ढिकुटीहरु संचालनमा रहनु, विभिन्न समूहहरुमा छरिएर रहेका ससाना वचत परिचालन, स्थानीय वचत र लगानीमा प्रोत्साहन, एक गाउँपालिका एक वैंक, एक परिवार एक खाताको नीति रहनु, सामाजिक सुरक्षा भत्तालाई वैंकिङ प्रणाली वाट वितरणको नीति रहनु, वाली, पशूपंक्षी, स्वास्थ्य, यतायात लगायत विभिन्न किसिमका वीमा स्किमहरुसंग आबद्ध गराउने नीति रहनु आदि यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन् ।

(ख) चुनौती

सहकारीको उपयोगिता सम्वन्धमा जानकारी गराउनु, सार्वजनिक, निजी र सहकारी क्षेत्रको बीचमा सहकार्य बढाउनु, स्थानीय उद्यमशीलताको विकास गर्नु, सहकारीलाई आय आर्जन तथा रोजगारीका अवसरसंग आबद्ध गर्नु, सहकारी संस्थाहरुलाई उत्पादन क्षेत्र तर्फ उन्मूख गराउनु, सहकारीको व्यवसायिक क्षमता बढाउनु, ससाना वचत समूह र अनौपचारीक ढिकुटीहरुलाई सहकारीकरण गर्नु, सामाजिक सुरक्षा भत्ता वैंकिङ प्रणाली आबद्ध गर्नु, वैंक तथा वित्तीय संस्थाको पहुँच वढाउनु आदि प्रमुख चुनौती हुन् ।

३.४.४ उद्देश्य

वित्तीय पहुँच विस्तार गरी वचत र लगानीको अवसर वढाउनु ।

३.४.४ रणनीति

१. छरिएर रहेका ससाना वचतलाई परिचालन गर्ने,

२. स्थानीय अर्थतन्त्रको औपचारीकरण गर्ने,

३. स्थानीय सम्भावना आधारित उद्यमशीलताको विकास गर्ने,

४. सहकारी तथा वित्तीय क्षेत्रमा सुशासन कायम गर्ने ।

३.४.५ कार्यनीति

रणनीति १: छरिएर रहेका ससाना वचतलाई परिचालन गर्ने ।

१. विभिन्न वस्ति र समुदायमा रहेका वचत तथा ऋण समूहलाई सहकारीमा एकिकृत हुन प्रोत्साहित गरिनेछ।

२. एक परिवार एक खाता नीति अवलम्वन गर्न सहकारी वैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुलाई सहजीकरण गरिनेछ।

३. अनौपचारिक ढिकुटी कारोवारहरुलाई सहकारीकरण गर्न सहजीकरण गरिनेछ।

४. समुदायमा आधारित संस्था, उपभोक्ता समिति, संरक्षण समिति, आमा समूह तथा स्थानीय क्लवहरुलाई वित्तीय साक्षरता अभियानमा परिचालन गरी स्थानीय वचत परिचालन गरिनेछ ।

५. महिला सहकारी स्थापनालाई प्रोत्साहित गरिनेछ।

७. सहकारी संस्थाहरुमा वढी भन्दा वढी नागरिकलाई आवद्ध हुन प्रोत्साहित गरिनेछ।

रणनीति २: स्थानीय अर्थतन्त्रको औपचारीकरण गर्ने ।

१. वित्तीय तथा बैंकिङ्ग सेवाको पहुच बढाई वित्तीय संस्था मार्फत कारोवार गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ ।

२. स्थानीय उत्पादन समूहहरुलाई सहकारीकरण गर्न सहजीकरण गरिनेछ ।

३. ग्रामीण र दुर्गम वस्तीहरुमा सहकारी संस्थाको स्थापना र सञ्चालनमा सहजीकरण गरिनेछ ।

४. अनौपचारिक कर्जा प्रणालीलाई औपचारिकीकरणकालागि वैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुसंग आबद्ध हुन प्रेरित गरिनेछ ।

५. सदरमुकाम र अन्य बजार केन्द्रहरुमा सम्भाव्यता हेरी वित्तिय तथा बैंकिङ्ग संस्थाहरुको स्थापना तथा विस्तार गर्नमा सहजीकरण गरिनेछ ।

रणनीति ३: स्थानीय सम्भावना आधारित उद्यमशीलताको विकास गर्ने।

१. वित्तीय सभ्माव्यता एवं तुलनात्मक लाभको स्थिति हेरी उत्पादनशील एवं सेवा क्षेत्रमा सहकारी संस्थाहरुको प्रवर्द्धन गरिनेछ ।

२. सहकारी तथा वित्तीय क्षेत्रलाई स्थानीय उद्यम, व्यवसाय र सेवाक्षेत्रमा लगानी गर्न प्रोत्साहन र सहजीकरण गरिनेछ ।

३. सहकारी क्षेत्रलाई सुदृढ गरी उद्यमशीलताको विकासमा परिचालन गरिनेछ ।

४. जडिवुटी, कृषि तथा पशुजन्य उत्पादन र वजारीकरणमा सहकारी क्षेत्रको उपयोग गरिनेछ ।

रणनीति ४: सहकारी तथा वित्तीय क्षेत्रमा सुशासन कायम गर्ने ।

१. सहकारी संस्थाहरुको दर्ता तथा नविकरण अभिलेख अद्यावधिक राखिनेछ ।

२. प्रत्येक वडामा एक एक वटा सहकारी संस्थाके स्थापना गरिने छ ।

३. सहकारी संस्थाहरुको अनुगमन र नियमन प्रभावकारी वनाइनेछ ।

४. सहाकारी संस्थाको कारोवारलाई पारदर्शी वनाई वित्तीय अनुशासन कायम गरिनेछ

५. सहकारी सवन्धी जनचेतना वढाउन जानकारीमूलक पूस्तिकाहरु प्रकाशन, वितरण र स्थानीय एफ एम रेडियो सेवाद्धारा प्रचार प्रसार गरिनेछ ।

६. सहकारी संस्थाको व्यवस्थापकीय क्षमता अभिवृद्धी गरिनेछ ।

३.४.६ प्रमुख कार्यक्रम

(क) स्थानीय तह आफैले सम्पादन गर्ने कार्यक्रमहरु

❖ सामुदायिक वचत तथा ऋण समूहलाई सहकारीकरण ।

❖ वित्तीय साक्षरता ।

- ❖ महिला सहकारी स्थापना ।
- ❖ वैंक र वित्तिय सेवाको विस्तार ।
- ❖ सहकारी साक्षरता तथा जागरण अभियान ।
- ❖ उत्पादनशील लगानी ।
- ❖ उद्यमशीलता विकास ।
- ❖ संस्थाहरुको अभिलेख व्यवस्थापन ।
- ❖ अनुगमन र नियमन।
- ❖ व्यवस्थापकीय क्षमता अभिवृद्धि ।

(ख) प्रदेश सरकार संगको सहकार्यमा सम्पादन गर्ने कार्यक्रमहरु

- ❖ वैंक र वित्तिय सेवाको विस्तार ।
- ❖ उद्यमशीलता विकास ।
- ❖ अनुगमन र नियमन ।
- ❖ व्यवस्थापकीय क्षमता अभिवृद्धि ।

(ग) संघ सरकार संगको सहकार्यमा सम्पादन गर्ने कार्यक्रमहरु

- ❖ वैंक र वित्तिय सेवाको विस्तार ।
- ❖ उद्यमशीलता विकास ।
- ❖ अनुगमन र नियमन ।
- ❖ व्यवस्थापकीय क्षमता अभिवृद्धी ।

३.४.७ अपेक्षित उपलब्धि

७५ प्रतिशत घरपरिवारको बैंक तथा वित्तीय संस्थामा खाता भएको हुने, वाली र पशू वीमा कार्यक्रम आरम्भ भएको हुने, सातै वडामा ७ वटा सहकारी तथा वित्तीय संस्था स्थापना भई वित्तीय कारोबार संचालन भएको हुने, प्रमुख २७ वस्तीमा एक वस्ती एक प्रारम्भिक सहकारी संस्था स्थापित भएको हुने, ५० प्रतिशत नागरिकहरु सहकारी साक्षर भएको हुनेछ ।

परिच्छेदः ४

सामाजिक विकास क्षेत्र

यस विषयक्षेत्र अन्तर्गत शिक्षा, स्वास्थ्य र पोषण, यूवा तथा खेलकुद, लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (लैससास) तथा खानेपानी तथा सरसफाई उपक्षेत्रहरु पर्दछन।

४.१ शिक्षा

४.१.१ पृष्ठभूमि

शिक्षा मानव विकासको आधार स्तम्भ हो।त्यसैले नेपालको संबिधानले यसलाई मौलिक हकको रुपमा प्रत्याभूत गरेको छ।साथै शिक्षालाई वैज्ञानिक, प्राबिधिक, सीपमूलक तथा रोजगारीमुलक बनाउदै शिक्षामा राज्यको लगानी वृद्धि गर्दै निजी क्षेत्रको लगानीलाई समेत नियमन र व्यवस्थापन गरी गुणस्तरीय शिक्षाको विकास गर्ने सरकारको नीति रहेको छ ।

यस गाउँपालिकाको १५ वर्ष माथिको साक्षरता दर ६३.८५ प्रतिशत छ । करिब ७० प्रतिशत पुरुष साक्षर भएकोमा महिलाका साक्षरता भने ५३ प्रतिशत मात्र रहेबाट महिला र पुरुष साक्षरतामा निकै असमानता देखिन्छ।यस गाउँपालिकामा पूर्व प्राथमिक, आधारभूत र माध्यमिक गरी २४ वटा सामुदायिक तथा सरकारी विद्यालय रहेका छन् यसका अतिरिक्त एक नीजी र दुई गुम्वा विद्यालय छन् । उच्च माध्यमिक विद्यालय छैन । विद्यालय उमेर समुहका विद्यार्थीहरु मध्ये आधारभूत तहमा ९९ प्रतिशत र माध्यमिक तहमा ७२.५ प्रतिशत भर्ना दर रहेको छ ।

विभिन्न तहमा अध्ययन गर्ने विद्यार्थीको सख्या १२८६ रहेको छ र यस मध्ये १२२२ जनाले संस्थागत/सामुदायिक र ६४ जनाले नीजि विद्यालय मा अध्ययन गरिरहेका छन्। तहगतरुपमा ७ प्रतिशतले पूर्व प्राथमिक, ६० प्रतिशतले आधारभूत र ३१ प्रतिशतले माध्यमिक तहमा अध्ययन गरिरहेका छन्।करिव एक प्रतिशत गुम्वामा अध्ययनरत छन। यस गाँउपालिकामा कुल भर्ना दर प्राथमिक तहमा १४०.७, माध्यमिक तहमा ९४.७ र उच्च माध्यमिक तहमा ३५.३ रहेको छ।खुद भर्नादर आधारभुत, द्यमिक र उच्च तहमा क्रमशः ९७.५,७२.५ तथा १४.६ रहेको छ । विद्यालय छाड्ने दर आधारभूत तहमा १.९ र माध्यमिक तहमा २.२ रहेको छ । यी विद्यालयहरुमा जम्मा ६१ जना शिक्षकहरु कार्यरत रहेका देखिन्छन् । शिक्षक विधार्थी अनुपात आधारभुत तहमा २८ र माध्यमिक तहमा २५ रहेको पाइन्छ ।

४.१.२ प्रमुख समस्या

विद्यालयमा भौतिक पूर्वाधारको कमि र भएका पनि लैससास मैत्री नहुनु, विद्यार्थी भर्नादरमा कमी र छाड्ने दर बढी हुनु, गुण स्तरिय शिक्षाको अभाव, शिक्षकमा पेशागत दक्षतामा कमी, विषय शिक्षकको कमी, शिक्षकहरुको उपस्थितिमा अनियमितता, साक्षरता दर न्यून हुनु, आवश्यक शैक्षिक सामाग्रीको कमी तथा शिक्षाको अवसरमा लैंगिक असमानता हुनु, अनौपचारिक र औपचारिक शिक्षको बीचमा सम्बन्ध स्थापित हुन नसक्नु आदि शिक्षा क्षेत्रका प्रमुख समस्याका रुपमा रहेका छन् ।

४.१.३ अवसर र चुनौती

(क) अवसर

आधारभूत तथा माध्यमिक सम्मको शिक्षा स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रभित्र रहनु, हरेक स्थानीय तहमा एक प्राविधिक विद्यालय स्थापना गर्ने सरकारी नीति हुनु, शिक्षा स्थानीय तहको प्राथमिकतामा पर्नु, आवसीय माध्यमिक विद्यालय सञ्चालनमा रहनु, शिक्षामा अभिभावक र निजी क्षेत्रको समेत लगानी हुनु, बालबालिकाहरुलाई अन्यत्रका शैक्षिक संस्थामा लगी पठन पाठन गर ाउने प्रणाली समेत विद्यमान हुनु, गुम्बा शिक्षामा पनि सरकारी पाठ्यक्रममा शिक्षा प्रदान गर्ने अवसर हुनु आदि यस क्षेत्रका अवसरका रुपमा रहेका छन् ।

(ख) चुनौती

विषय शिक्षकको व्यवस्था गर्नु, साक्षरता दर बढाउनु, गुम्वा शिक्षालाई औपचारिकीकरण गर्नु, सिकाई दर बढाउनु, प्राविधिक विद्यालयको स्थापना गर्नु, विद्यालय उमेर समूहका सबै वालवालिकालाई विद्यालयमा भर्ना गर्नु, अपाङ्ग तथा महिला मैत्री विद्यालय वनाउनु, विद्यालयमा खेलकुद पूर्वाधारको विकास गर्नु, निजी र सामुदायिक विद्यालय वीच भएको शैक्षिक गुणस्तरमा समानता ल्याउनु, आदि प्रमुख चुनौती हुन् ।

४.१.४ उद्देश्य

शिक्षाका अवसरमा सबैको पहुच सुनिश्चित गर्नु ।

४.१.५ रणनीति

१. विद्यालय उमेर समूहका सबै बालबालिकालाई विद्यालय शिक्षाको दायरामा ल्याउने ।
२. साक्षरता अभिबृद्धि गरी नागरिकको दैनिक जीवन सहज बनाउने ।
३. शैक्षिक गूणस्तर सुधार गर्ने ।
४. रोजगारीमूलक प्राविधिक शिक्षाको विकास गर्ने ।

४.१.६ कार्यनीति

रणनीति १: विद्यालय उमेर समूहका सबै बालबालिकालाई विद्यालय शिक्षाको दायरामा ल्याउने ।

१. गाउँपालिका स्तरीय शिक्षा नीति, कानून र गाउँ शिक्षा योजना तयार गरी एकिकृत शैक्षिक सुधारका कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

४.१.६ कार्यनीति

रणनीति १: विद्यालय उमेर समूहका सबै बालबालिकालाई विद्यालय शिक्षाको दायरामा ल्याउने ।

१. गाउँपालिका स्तरीय शिक्षा नीति, कानून र गाउँ शिक्षा योजना तयार गरी एकिकृत शैक्षिक सुधारका कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

२. अभिभावक शिक्षा तथा भर्ना अभियानलाई प्रभावकारी बनाई सबै बालबालिकालाई विद्यालयमा ल्याइनेछ ।

३. शिक्षा सम्बन्धी काम गर्ने विभिन्न संघ संस्थाहरु, आमा समूह, नागरिक समाज उन्मुख सामुदायीक संघ संस्थाहरु परि चालन गरिनेछ ।

४. विद्यालय छाड्ने दरमा कमी ल्याउन छात्रबृत्ति, पोशाक, खाजा तथा आवासीय सुविधाहरु उपलव्ध गराइनेछ ।

५. गुम्वा शिक्षामा आधारभूत तहसम्मको शिक्षा आबद्ध गरी औपचारिक शिक्षाको अवसर प्रदान गरिनेछ ।

६. पूर्व प्राथमिक शिक्षालाई समुदायमा आधारित गर्दै क्रमसः अधारभूत विद्यालयको दायरामा ल्याइनेछ ।

७. दलित तथा बञ्चितिमा परेका समुदायमा रहेको अवरोधहरुको पहिचान गरी शिक्षाको अवसर विस्तार गरिनेछ ।

८. श्रवण तथा दृष्टि अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुलाई सम्बन्धित शैक्षिक संस्थासंग सहकार्य गरी शिक्षाका अवसरहरु प्रदान गरिनेछ ।

९. छोरीको शिक्षाको लागि विशेष पोत्साहन र उत्प्रेरणा वृद्धि गर्ने कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।

रणनीति २: साक्षरता अभिबृद्धि गरी नागरिकको दैनिक जीवन सहज बनाउने ।

१. विद्यालय केन्द्रीत साक्षरता अभियान सञ्चालन गरिनेछ ।

२. साक्षरता कार्यक्रमलाई जीवनउपयोगी एवं डिजिटल साक्षरतासंग आबद्ध गरीने छ ।

३. साक्षरता कार्यक्रमहरुलाई प्रभावकारी बनाउन स्थानीय समुदायीक संस्था, उपभोक्ता समिति, स्थानीय संरक्षण समिति, जलउपभोक्ता समिति लगायतका सामुदायिक संस्थाहरुसंग आबद्ध गरिनेछ ।

४. साक्षरोत्तर पूनर्ताजगी कक्षा संचालन गरी साक्षरताको निरन्तर अनुशरण (Follow-up) गरिनेछ ।

रणनीति ३: शैक्षिक गूणस्तर सुधार गर्ने ।

१. भूकम्पबाट क्षतिग्रस्त विद्यालयहरुको पुनर्निर्माण सम्पन्न गरी शैक्षिक कार्यक्रमहरु सुचारु गरिनेछ ।

२. माध्यमिक तहमा विषयगत शिक्षकको व्यवस्था गरिनेछ ।

३. महिला शिक्षकको अनुपात मिलाइनेछ ।

४. शैक्षिक सामाग्री, पाठ्य पुस्तक तथा अन्य सामाग्री समयमा नै उपलव्ध गराइने छ ।

५. स्थानीय विशिष्टतालाई दर्शाउने थप एक विषयको पाठ्यक्रम निर्माण गरी अध्ययन अध्यापनको व्यवस्था मिलाइने छ ।

६. शिक्षक तालिमहरुको व्यवस्था गरी शिक्षण सीपमा सुधार गरिने छ ।

७. विद्यार्थीको सिकाई स्तरमा शिक्षकको कार्यसम्पादन आबद्ध गरिनेछ ।

८. विद्यालय शिक्षामा कम्प्यूटर तथा अन्य विद्युतीय माध्यमको उपयोग गर्दै लगिने छ ।

९. प्रयोगशाला, पुस्तकालय अतिरिक्त कृयाकलापबाट सिकाई व्यवहारमा सुधार ल्याइने छ ।

१०. शिक्षण सुधारका लागि अभिभावक चेतना अभिबृद्धि गरिने छ ।

११. विद्यालय व्यवस्थापन समितिको क्षमता र कृयाशीलता बढाइने छ ।

१२. सामाजिक विकास समिति अन्तर्गत गाउँ शिक्षा उपसमिति गठन गरी शैक्षिक सुधार तथा नियमित अनुगमनको व्यवस्था मिलाइने छ ।

१३. स्थानीय समुदायसंग समन्वय सहकार्य गरी विद्यालय खेल मैदान निर्माण गरि खेलकुद सामग्रीको व्यवस्था गरिनेछ ।

रणनीति ४: प्राविधिक शिक्षाको विकास गरी रोजगारीका अवसर विस्तार गर्ने ।

१. स्थानीय माध्यमिक विद्यालयलाई बहुप्राविधिक विद्यालयको रुपमा विकास गरिने ।

२. उद्यम व्यवसाय र स्वरोजगारी उन्मुख बनाउने गरी व्यवसायीक शिक्षालाई प्रवर्द्धन गरिने छ ।

३. विद्यालय शिक्षा पुरा नगरेकालाई प्राविधिक शिक्षा प्रदान गर्ने गरी विशेष तालिम संचालन गरिने छ ।

४. बहुप्राविधिक विद्यालयमा स्थानीय वैशिष्ट्यता अनुसारको व्यवसायीक सीप प्रदान गर्ने गरी छोटो समयका तालिम तथा सीप विकास कार्यक्रमहरु समेत सञ्चालन गरिने छ ।

४.१.७ प्रमुख कार्यक्रम

(क) स्थानीय तह आफैले सम्पादन गर्नो

- ❖ गाउँ शिक्षा योजना
- ❖ गाउँ शिक्षा नीति कानून निर्माण,
- ❖ भर्ना अभियान
- ❖ अभिभावक शिक्षा
- ❖ शैक्षिक प्रोत्साहन (छात्रबृत्ति, पोशाक, खाजा तथा आवासीय सुविधा
- ❖ गुम्वा शिक्षा
- ❖ समुदायमा आधारित पूर्व प्राथमिक शिक्षा
- ❖ विशेष शिक्षा
- ❖ बालिका शिक्षा
- ❖ विद्यालय केन्द्रीत साक्षरता अभियान, साक्षरोत्तर पूर्नताजगी,
- ❖ विद्यालयह पुनर्निर्माण
- ❖ पाठ्य पुस्तक व्यवस्थापन,
- ❖ शिक्षक तालिम
- ❖ विद्यालय कम्प्यूटर शिक्षा
- ❖ प्रयोगशाला, पुस्तकालय, अतिरिक्त कृयाकलाप
- ❖ अभिभावक चेतना
- ❖ विद्यालय व्यवस्थापन समितिको क्षमता विकास
- ❖ गाउँ शिक्षा उपसमिति गठन
- ❖ खेल मैदान निर्माण
- ❖ बहुप्राविधिक विद्यालयको स्थापना
- ❖ आवासीय विद्यालय स्थापना
- ❖ प्रतिभा पहिचान

(ख) प्रदेश सरकारसँग सहकार्यमा सम्पादन हुने ।

- ❖ शैक्षिक प्रोत्साहन (छात्रबृत्ति, पोशाक, खाजा तथा आवासीय सुविधा)
- ❖ गुम्वा शिक्षा ।
- ❖ विशेष शिक्षा ।
- ❖ पाठ्य पुस्तक व्यवस्थापन ।
- ❖ शिक्षक तालिम ।
- ❖ विद्यालय कम्प्यूटर शिक्षा ।

- ❖ प्रयोगशाला,पुस्तकालय अतिरिक्त कृयाकलाप ।
- ❖ खेल मैदान निर्माण ।
- ❖ बिज्ञान प्रयोगशाला ई-पुस्तकालय कम्प्युटर ल्याब
- ❖ पाठ्यक्रममा सुधार ।
- ❖ शिक्षक दरवन्दी र आपूर्ति ।
- ❖ परीक्षा संचालन ।

ग) संघीय सरकारसँग सहकार्यमा सम्पादन हुन सक्ने ।

- ❖ गुम्वा शिक्षा ।
- ❖ विशेष शिक्षा ।
- ❖ विद्यालय पुनर्निर्माण ।
- ❖ पाठ्य पुस्तक व्यवस्थापन ।
- ❖ शिक्षक तालिम ।
- ❖ दुर शिक्षा ।
- ❖ बहुप्राविधिक विद्यालयको स्थापना ।
- ❖ आवासीय विद्यालय स्थापना ।
- ❖ विशेष शिक्षा ।
- ❖ शैक्षिक मूल्यांकन ।

४.१.८ अपेक्षित उपलव्धि

विद्यालय पुर्ननिर्माण कार्य सम्पन्न भएको हुने, विद्यालय उमेरका सबै बालबालिका विद्यालयमा अध्ययन गरेको हुने, साक्षर जनसंख्या ९५ प्रतिशत पुगेको हुने, आधारभूत तहमा ९९.५, माद्यमिक तहमा ९० तथा उच्च माध्यमिक तहमा २५ प्रतिशत भर्नादर पुगेको हुने, महिला शिक्षक संख्या ३४ पुगेको हुने, बहुप्राविधिक तथा व्यवसायीक शिक्षालय स्थापना भएको हुने, प्राविधिक विद्यालयले स्थानीय वैशिष्ठ्यतामा आधारित कम्तिमा १० वटा तालिम कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरेको हुने, विद्यालयहरु महिला तथा अपाङ्गता मैत्री भएको हुने, एक विषयको स्थानीय पाठ्यक्रम तयार भई लागू भएको हुने, माध्यमिक विद्यालयको खेलकुद मैदान स्तरोन्नती भएको हुनेछ ।

४.२ स्वास्थ्य र पोषण

४.२.१ पृष्ठभूमि

स्वस्थ जीवन मानव विकास र समृद्धिको महत्वपूर्ण आधार हो।आधारभूत स्वास्थ्यलाई संविधानले मौलिक हकको रुपमा सुर क्षित गरेको छ भने आधारभूत स्वास्थ्य स्थानीय तहको कार्यक्षेत्रमा परेको छ।बर्तमान स्वास्थ्य नीतिले सबै वडामा स्वास्थ्य के न्द्र र गाउँपालिकामा कम्तिमा १५ शैयाको अस्पताल स्थापना गर्ने नीति अवलम्बन गरेको छ ।

यस गाउँपालिकामा सातै वडामा एक एक वटा स्वास्थ्य चौकि सहित जम्मा ७ वटा स्वास्थ्य संस्था र ५ वटा सामुदायिक स्वास्थ्य इकाई रहेका छन्। यी स्वास्थ संस्थाहरुमा ६ जना हेल्थ असिष्टेन्ट, ११ जना अहेव, ६ जना अनमी गरी २३ जना स्वास्थ्यकर्मी र १० जना कार्यालय सहयोगी कार्यरत छन्। हाल विभिन्न गैरसरकारी संस्थाबाट उपलव्ध गराइएका थप १४ जना स्वास्थ्य कर्मी र ७ जना सहयोगी कर्मचारी समेत कार्यरत रहेकाछन् । १२ वटा स्वास्थ्य संस्था र इकाईहरु मध्ये प्रसुति सेवा ८ वटामा, वर्थिङ सेन्टर २, ल्याव १ रहेको अवस्था छ। त्यसैगरी १५ ओटा गाउँघर क्लीनिक, २३ ओटा खोप क्लीनिक र ६३ जना महिला स्वास्थ्य स्वयम सेविका रहेका छन् ।

४.२.२ प्रमुख समस्या

स्वास्थ्य संस्थामा प्रसुति सुविधा नहुनु, स्वास्थ्य तथा पोषण सम्वन्धि जनचेतनाको कमी, स्वास्थ्य कर्मीहरु अपर्याप्त र नियमित नहुनु, निशुल्क उपलव्ध हनुपर्ने औषधि समयमा प्राप्त नहुनु, सबै बालबालिका पूर्ण खोपको दायरामा नआउनु, आयुर्वेद लगायत वैकल्पिक स्वास्थ्य सुविधाको कमी हुनु, रिफरल स्वास्थ्य सेवा प्राप्त गर्न टाढा जानु पर्ने बाध्यता हुनु, परम्परागत उपचार पद्धतिलाई अपेक्षित विकास हुन नसकी लोप हुँदै जानु आदि यस क्षेत्रका प्रमुख समस्या हुन् ।

४.२.३ अवसर र चुनौती

(क) अवसर

आधारभूत स्वास्थ्य सेवा स्थानीय सरकारको अधिकारमा पर्नु, स्वास्थ्य गाउँपालिका र सबै नागरिकको चासोको विषय रहनु, सबै वडामा स्वास्थ्य केन्द्र रहनु, गाउँपालिकामा कम्तिमा १५ बेडको अस्पताल स्थापना गर्ने सरकारको नीति हुनु, मातृ स्वास्थ्य वाल स्वास्थ्यको बारेमा चेतना बृद्धि हुँदै जानु, महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरुको क्रियाशीलता राम्रो हुन, वहुक्षेत्रिय पोषण यो जना कार्यान्वयनमा हुनु, आदि यसका प्रमुख अवसर हुन ।

(ख) चुनौती

सबै प्रशुति सेवालाई स्वास्थ्य संस्था तथा स्वास्थ्य कर्मीको दायरामा ल्याउनु, आधारभूत निशुल्क प्राप्त हुनुपर्ने औषधी सधैं उपलव्ध गराउनु', गुणस्तरीय स्वास्थ्य सुविधा पुर्याउनु, स्वास्थ्य सम्वन्धि जनचेतना वृद्धि गर्नु, रिफरल स्वास्थ्य सेवाको सहज पहुँचको व्यवस्था गर्नु, गाउँपालिकामा अस्पतालको व्यवस्था गर्नु,', आयुर्वेद लगायत वैकल्पिक स्वास्थ्य सेवाको पहुँच विस्तार गर्नु, पोषण सुरक्षा गर्नु, आदि प्रमुख चुनौती हुन ।

४.२.४ उद्देश्य

सबै नागरिकलाई गुणस्तरीय आधारभूत स्वास्थ्य सेवा र पोषण सुनिश्चित गर्नु ।

४.२.५ रणनीति

१. स्वास्थ्य सुविधाको विस्तार गरी सर्वसुलभ वनाउने,
२. रिफरल स्वास्थ्य सेवालाई सहज गराउने,
३. वैकल्पिक स्वास्थ्य सेवाको विकास गर्ने,
४. प्रवर्धनात्मक, प्रतिकारात्मक,उपचारात्मक प्रणालीवारे सचेतना अभियान संचालन गर्ने,
५. पोषण सुरक्षा कायम गर्ने ।

४.२.६ कार्यनीति

रणनीति १ः स्वास्थ्य सुविधाको विस्तार गरी सर्वसुलभ वनाउने,

१. स्वास्थ्य नीति तर्जुमा गरिनेछ।
२. हरेक वडामा प्रसुति सेवा सहितको आधारभूत स्वास्थ्य सेवाकेन्द्रको विकास गरिनेछ।
३. पालिका केन्द्रमा कम्तिमा १५ वेडको अस्पताल स्थापना गरिनेछ।
४. पूर्ण खोप, भिटामिन ए, हेपाटाइटिस “बी“ विरुद्ध खोप, हात्तिपाइलेको औषधी, जुकाको औषधि आदि लाई अभियानको रुपमा संचालन गरिनेछ ।
५. कम्तिमा एक चिकित्सक र स्वास्थ्यकर्मी(एक स्वास्थ्य संस्था प्रणाली अवलम्वन गरिनेछ ।
६. प्राथमिक मानसिक स्वास्थ्य, मुख, आंखा, नाक, कान र घांटी स्वास्थ्य सेवा लगायत विशेष उपचार सेवालाई गाउँपालिका अस्पतालवाट उपलव्ध गराइने छ ।
७. निशुल्क प्रदान गरिने भनिएका औषधिहरु गाउँपालिकामा कम्तिमा प्राथमिकीकरण गरिएका १० वटा रोगको लागि पर्याप्त मात्रामा राखी सर्वयाम उपलव्ध गराइनेछ ।

८. स्वास्थ्य संस्थाको स्तर अनुसार भिडियो-एक्सरे, ल्याव लगायतका न्यूनतम उपकरण र जनशक्तिको व्यवस्था गरिनेछ।

९. पालिका अस्पतालवाट स्वास्थ्यसंस्था केन्द्रित घुम्ति स्वास्थ्य शिविर संचालन गरिनेछ।

१०. सुरक्षित सुत्केरीकालागि गर्भवति महिलाहरुको नियमित जांच, पूर्ण खोप र संस्थागत सुत्केरी सेवाको व्यवस्था मिलाइनेछ ।गर्भवती तथा सुत्केरी महिलाकालागि

११. नियमित स्वास्थ्य परीक्षण गरी स्वास्थ्य संस्थामा सुत्केरी हुने महिलालाई सरकारी सुविधाका अलावा पौष्टिक आहार सहितकधो "पोशिलो झोला" को व्यवस्था गरिने छ ।

१२. भूकम्पवाट क्षतिग्रस्त स्वास्थ्य संस्थाहरुको पुर्नस्थापन गरिनेछ ।

रणनीति ३: रिफरल स्वास्थ्य सेवालाई सहज गराउने ।

१. आरुघाट अस्पताललाई रिफरल अस्पतालको रुपमा विकास गर्न प्रदेश सरकार र सम्वन्धित स्थानीय तहसंग सहकार्य गरिनेछ ।

२. मेडिकल कलेज, ठुला र विशिष्टिकृत अस्पतालवाट पालिका अस्पताल केन्द्रित विशिष्टिकृत स्वास्थ्य शिविर संचालन गरिनेछ ।

३. पाठेघर खस्ने, पाठेघर तथा स्तन क्यान्सर, महिनावारी समस्या लगायतका महिला रोग सम्वन्धि रोग पहिचान र उपचार सम्वन्धि छुट्टै स्वास्थ्य शिविर संचालन गरिनेछ ।

४. पालिकाको पहुँचमा रहनेगरी नजिकको मोटरवाटोसम्म एम्वुलेन्स सेवा उपलव्ध हुने व्यवस्था गरिनेछ ।

५. तत्काल उपचार नभए ज्यान जोखिममा पर्ने जटिल प्रकृतिको सुत्केरी र गम्भिर दुर्घटना परेकाको उपचारकालागि संघीय सरकारसंग समन्वय गरी हेली(एम्वुलेन्स सेवा उपलव्ध गराउन सहजीकरण गरिनेछ ।

६. स्वास्थ्य वीमाको पहुँच विस्तार गरिनेछ ।

रणनीति ४: प्रवर्धनात्मक, प्रतिकारात्मक,उपचारात्मक प्रणालीवारे सचेतना अभियान संचालन गर्ने ।

१. स्वास्थ्य, पोषण तथा सरसफाई सम्वन्धि चेतना अभिवृद्धीकालागि महिला स्वयंसेविका, विद्यालयका शिक्षक तथा विद्यार्थी, यस सम्वन्धि काम गर्ने विभिन्न गैसस र सामुदायीक संस्थाहरुलाई उपयोग गरी समन्वयात्मक रुपमा कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।

२. वालवालिका र महिलाहरुलाई दिने खोपको महत्ववारे व्यापक चेतना जगाइनेछ ।

३. गाउँघर क्लिनिक लाई प्रभावकारी वनाइ प्रारम्भिक स्वास्थ्य सेवा प्रवाह गरिनेछ ।

४. स्वास्थ्यमा सर्वव्यापी पहुँचको अवधारणा अनुसार प्रवर्धनात्मक, प्रतिकारात्मक, उपचारात्त्मक सेवावारे सामुदायीक सचेतना अभियान संचालन गरिनेछ ।

५. सरुवा रोग, पानीजन्य रोग, वढी रुपमा रहेको मधुमेह, रक्तचाप, हृदयघात जस्ता रोगवाट वच्ने वारेमा श्रव्य तथा दृष्य कार्यक्रम संघीय तथा प्रादेशिक सरकारसंग समन्वय गरी व्यापक प्रचार प्रसार गरिनेछ ।

६. विद्यालयमा केन्द्रित स्वास्थ्य सेवा संचालन गरिनेछ ।

रणनीति ५: पोषण सुरक्षा कायम गर्ने ।

१. खाद्य र पोषणको महत्ववारे सबै सरोकारवाला संस्थाहरुसंग सहकार्य गरी सचेतना अभियान संचालन गरिनेछ।

२. गर्भ रहेदेखि वालकको उमेर २ वर्ष भएसम्ममा (सुनौला हजार दिन) वालकको दिमागको अधिकांस भाग विकास हुने हुंदा आमाको दुध, पौष्टिक आहार विहार, सरसफाई, स्वस्थ्य रहनसहन आदि वारे जनचेतना कार्यक्रम व्यापक रुपमा संचालन गरिनेछ ।

३. खाद्य व्यवहारमा सुधार गरि स्थानीय रुपमा उत्पादित जैविक र पौष्टिकतायुक्त खानेकुराहरुको उपभोगमा जोड दिइनेछ ।

४. वहुक्षेत्रीय पोषण कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रुपमा अघि वढाइनेछ ।

५. वच्चालाई स्वस्थ्य राख्न प्रोत्साहनका लागि २ वर्ष सम्मका वच्चाको स्वास्थ्य प्रतिस्पर्धा गराई पुरस्कारको व्यवस्था गरिनेछ।

४.२.७ प्रमुख कार्यक्रम

(क) स्थानीय तह आफैले सम्पादन गर्ने।

- ❖ स्वास्थ्य नीति तर्जुमा
- ❖ स्वास्थ्य केन्द्रको स्तरोन्नति
- ❖ कम्तीमा १५ वेडको अस्पताल स्थापना
- ❖ पूर्ण खोप, भिटामिन ए, हेपाटाइटिस बी विरुद्ध खोप, हात्तिपाइलेको औषधी, जुकाको औषधि अभियान
- ❖ विशेष उपचार सेवा
- ❖ स्वास्थ्य संस्थाको पूर्वाधार विकास
- ❖ घुम्ति स्वास्थ्य शिविर संचालन
- ❖ सुरक्षित सुत्केरी सेवा
- ❖ भूकम्पवाट क्षतिग्रस्त स्वास्थ्य संस्थाहरुको पुनर्स्थापन
- ❖ पाठेघर खस्ने, पाठेघर तथा स्तन क्यान्सर, महिनावारी समस्या लगायतका महिला रोग सम्वन्धि स्वास्थ्य शिविर
- ❖ एम्वुलेन्स सेवा
- ❖ स्वास्थ्य वीमाको पहुँच विस्तार
- ❖ एकिकृत स्वास्थ सेवा(आयुर्वेद, प्राकृतिक चिकित्सा, फिजियोथेरापी जस्ता वैकल्पिक स्वास्थ्य)
- ❖ योग केन्द्रहरू संचालनमा सहजीकरण
- ❖ जनचेतना अभियान
- ❖ सुनौला हजार दिन।

(ख) प्रदेश सरकारसँग सहकार्यमा सम्पादन हुने।

- ❖ पूर्ण खोप, भिटामि ए, हेपाटाइटिस बी विरुद्ध खोप, हात्तिपाइलेको औषधी, जुकाको औषधि अभियानको
- ❖ विशेष उपचार सेवा
- ❖ स्वास्थ्य संस्थाको पूर्वाधार विकास
- ❖ घुम्ति स्वास्थ्य शिविर संचालन।

(ग) संघीय सरकारसंग सहकार्यमा सम्पादन हुन सक्ने।

- ❖ कम्तीमा १५ वेडको अस्पताल स्थापना
- ❖ पूर्ण खोप, भिटामिन ए, हेपाटाइटिस "बी" विरुद्ध खोप, हात्तिपाइलेको औषधी, जुकाको औषधि अभियान
- ❖ विशेष उपचार सेवा
- ❖ स्वास्थ्य संस्थाको पूर्वाधार विकास
- ❖ घुम्ती स्वास्थ्य शिविर संचालन

४.२.८ अपेक्षित उपलब्धि

सबै स्वास्थ संस्थामा बर्थिङ सेवा उपलव्ध भएको हुने, ९९ प्रतिशत वालवालिकाले पूर्ण खोप र विटामिन ए (प्याकेज) लिएको हुने, ९९ प्रतिशत महिला स्वास्थ संस्थामा सुत्केरी भएको हुने, ६० प्रतिशत जनसंख्याको एक घण्टा भित्र स्वास्थ संस्थामा पहुँच भएको हुने, आधरभूत निशुल्क औषधी वाहै महिना उपलव्ध भएको हुने, बाल बालिका कुपोषण दर १५प्रतिशतमा रहे को हुने, ६० प्रतिशत परिवारको स्वास्थ्य बीमा गरेको हुने, गाउँपालिकामा १५ सैय्याको अस्पताल स्थापना भएको हुनेछ।

४.३ युवा तथा खेलकुद

४.३.१ पृष्ठभूमि

युवा शक्ति देश विकासको प्रमुख आधार स्तम्भ हुन।युवाको शारीरिक, मानसिक तथा बौद्धिक विकास गर्नु राज्यको दायित्व हुन आउँछ । नेपालको संविधानले राष्ट्रिय विकासमा युवा सहभागिता अभिवृद्धि गर्दै राजनीतिक, आर्थिक, सामाजिक र सांस्कृतिक अधिकारहरुको पूर्ण उपयोगको वातावरण श्रृजना गर्ने, युवाको सशक्तिकरण र विकासका लागि शिक्षा, स्वास्थ, रो जगारी लगायतका क्षेत्रमा बिशेष अवसर प्रदान गर्दै व्यक्तित्व विकास गर्ने तथा राज्यको सर्वाङ्गिण विकासमा योगदानका लागि उपयुक्त अवसर प्रदान गर्ने नीति अबलम्बन गरेको छ ।

यस्तै स्थानीय सरकार संचालन ऐनले, अधिकांश युवा शक्ति वैदेशिक रोजगारीमा जानु पर्ने भएबाट वैदेशिक रोजगारीमा जाने युवाशक्तिको वास्तविक तथ्यांक संकलन गर्ने, तिनीहरुलाई लक्षित गरि वित्तीय साक्षरता र सीपमूलक तालिम संचालन गर्ने, वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका युवाको ज्ञान, सीप र उद्यमशीलताको उपयोग गर्दै समाजिक पुनस् एकिकरण गर्ने र बेरोजगार युवाहरुको समेत आवस्यक तथ्यांक संकलन गर्ने कार्य स्थानीय तहको जिम्मेवारीमा राखेको छ ।

यस गाउँपालिकामा आर्थिक रुपले सकृय जनसंख्या १६ देखि ४० बर्ष उमेर समूह ४१.७२ प्रतिशत रहेको छ भने १६ देखी ३० बर्ष उमेर समूहको अति उत्पादनशील जनसंख्या २९.७९ प्रतिशत रहेको छ। उक्त आँकडाबाट जनसाँखिक लाभ लिने यस गाउँपालिकामा पर्याप्त अवसर रहेको छ ।

हाल रोजगारमा संलग्न ४१४४ जना मध्ये ६८.९९ कृषि श्रमिक रहेका छन । यसैगरि ९.३९ प्रतिशत दैनिक ज्याला मजदूरीमा, ७.४३ प्रतिशत नियमित जागिरमा, ३.५० प्रतिशत बैदेशिक रोजगारमामा र ३.०९ प्रतिशत उद्योग र व्यापारमा तथा ७ प्रतिशत विभिन्न अन्य पेशा व्यवसायमा रहेका छन् ।

त्यस्तै ऐनले स्थानीयस्तरका खेलकुद को संरचनाको पूर्वाधार निर्माण,संचालन र विकास, खेलकुद प्रशासन तथा संघ, संस्थाको नियमन र समन्वय, खेलकुद को विकास र प्रवर्द्धधन, खेलकुद प्रतियोगिता आयोजना र सहभागिता, पुर्वाधारको विकासको जिम्मेवारी समेत स्थानीय तहलाई सुम्पेको छ ।

४.३.२ प्रमुख समस्या

अधिकांश युवाशक्ति देश बाहिर रहनु, युवा वेरोजगारी र अर्ध वेरोजगारिको संख्या बढी हुनु, सीपमूलक एवं प्राविधिक युवाशक्ति उत्पादन गर्न नसक्नु, वैदेशिक रोजगारीमा न्यून पारिश्रमिक प्राप्त हुनु, आन्तरिक रोजगारीका अवसर श्रृजना हुन नसक्नु, बैदे शिक रोजगारीबाट फर्केका युवाको ज्ञान, सीप र अनुभवलाई प्रयोग गर्न नसकिनु, युवा तथा विद्यालय केन्द्रित खेलकुद आयो जना हुन नसक्नु, खेलकुद सम्वन्धी कानुनी तथा नीतिगत व्यवस्था नहुनु, खेलकुद मैदान, कभर्डहल, खेलकुद सामाग्री, जस्ता पूर्वाधारको विकास नहुनु, खेलकुदको विकासका लिग पर्याप्त जमिनको अभाव आदि यस उपक्षेत्रका प्रमुख समस्या रहेका छन् ।

४.३.३ अवसर र चुनौती

(क) अवसर

युवा परिचालनको राष्ट्रिय नीति रहनु, स्थानीय सरकार संचालन ऐनले विदेशमा जाने युवा शक्तिको तथ्यांक र सूचना राख्ने जिम्मेवारी स्थानीय तहमा राख्नु, युवा जनशक्तिको वाहुल्यता रहनु, वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका युवाको सीप, ज्ञान, अनुभव उपोगको नीति रहनु, युवाको उद्यमशीलता बढाइ उनीहरुलाई रोजगारीमूलक कार्यमा संलग्न गराउने वा स्वरोजगार प्रो त्साहन नीति रहनु, विपद व्यवस्थापन लगायत वातावरण संरक्षणमा स्वयंसेवक परिचालन गर्न सकिने अवस्था रहनु, खेलकुद विकासकालागि गाउँपालिकालाई जिम्मेवारी दिइनु, युवाक्लबहरुको अवस्थिति रहनु, आदि प्रमुख अवसर हुन ।

(ख) चुनौती

युवाहरुलाई बिभिन्न आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक तथा वातावरणीय क्षेत्रमा परिचालन गर्नु, युवा जनशक्तिको क्षमता विकास गर्नु, युवा रोजगारी वा स्वरोजगारी श्रृजना गर्नु, युवा जनशक्तिलाई गापामानै राखी विकास कार्यमा संलग्न गराउनु, बैदेशिक

रोजगारीबाट फर्केका युवाको ज्ञान, सीप, अनुभव र विप्रेषण आयलाई परिचालन गराउनु, खेलकुद पूर्वाधारको श्रृजना गरि खेलकुद कृयाकलापको विकास गर्नु, खेलकुद को विकास प्रति युवा आकर्षण वृद्धि गर्नु, नागरिकको खेलकुद प्रतिको चासो बढाउनु, नियमित रुपमा खेलकुद आयोजन गर्नु, विद्यालय तहबाटनै खेलकुद को विकास गरि प्रतिभा तयार गर्नु, खेलकुद क्लबको विकास गरि अन्तर वडा खेलकुद प्रतियोगिता गर्नु र नियमितता दिनु आदि प्रमुख चुनौती रहेका छन ।

४.३.४ उद्देश्य

युवाहरुलाई उद्यमशील, अनुशासित र स्वावलम्बी बनाउनु ।

४.३.५ रणनीति

१. युवाको क्षमता विकास गरी रोजगारी वढाउने ।

२. खेलकुदको विकास गर्ने ।

४.३.६ कार्यनीति

रणानीति १: युवाको क्षमता विकास गरी रोजगारी वढाउने ।

१. युवा क्लबहरुको गठनमा उत्प्रेरणा जगाई युवाको संस्थागत पहिचान कायम गरिने छ ।

२. युवाहरुलाई उनिहरुको रुची अनुसारको सीप विकास तालिम उपलब्ध गराइने छ ।

३. युवाहरुलाई पर्यटन, लघु तथा घरेलु उद्योग, प्राकृतिक श्रोत उपयोग र व्यवस्थापन, कृषि जस्ता स्थानीय सम्भाव्यतामा आधारित आयमुलक तथा रोजगारीका क्षेत्रमा लगानी गर्न वैंक तथा वित्तिय संस्थाहरुसंग सहजीकरण गरिनेछ ।

४. विद्यालयस्तरमा प्राविधिक र व्यवसायिक शिक्षा अध्ययनको अवसर श्रृजना गरिने छ ।

५. आर्थिक रुपले अति विपन्न र अपाङ्गता भएका व्यक्ति, महिला लाई संघीय, प्रादेशिक एवं अन्य संघ संस्थासंग समन्वय तथा सहकार्य गरी सीपमुलक तालिम दिइनेछ ।

६. वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका युवालाई लक्षित गरी तिनको सीप, ज्ञान, अनुभव र रकमलाई संभाव्य क्षेत्रमा लगानी गर्न प्रोत्साहन गर्ने नीति अवलम्बन गरिने छ ।

रणानीति २: खेलकुदको विकास गर्ने ।

१. युवाहरुलाई खेलकुदतर्फ आकर्षण गराउन वडा र गाउँपालिका तहमा बार्षिक खेलकुद को प्रतिस्पर्धात्मक आयोजन गरिनेछ।

२. प्रत्येक वडामा खेलकुद मैदानको विकास गरिने छ र गापास्तरमा कभर्डहलको निर्माण गरिनेछ ।

३. माध्यमिक र निम्न माध्यमिक विद्यालय तहमा खेल मैदानको निर्माण गरि अन्तर विद्यालय खेलकुद प्रतियोगिताको बार्षिक रुपमा आयोजन गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ ।

४. गापास्तरीय उत्कृष्ट खेलाडीहरुलाई जिल्ला, प्रदेश तथा संघीयस्तरमा आयोजना हुने खेलकुद मा भाग लिन प्रोत्साहित गरिनेछ ।

५. प्रदेश तथा संघीयस्तरमा उत्कृष्टता हासिल गरी पदक प्राप्त गर्ने खेलाडीलाई पुरुस्कारको व्यवस्था गरिनेछ ।

६. युवाहरुमा लोक संस्कृतिको विकास गर्न क्लबहरु मार्फत लोकगीतको आयोजना गरिनेछ ।

७. स्थानीय कला, संस्कृतिको जगेर्ना गर्न युवाहरुमा सीप पुस्तान्तरण गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ ।

८. संघ, प्रदेश तथा जिल्लास्तरमा रहेका सम्वन्धित निकायसंगको सहकार्य एवं समन्वयमा बिबिध खेलकुद प्रतियोगिताको आयोजना गरिनेछ ।

९. नियमित खेलकुद प्रतियोगिताका लागि निजी क्षेत्र र संघ संस्थाहरूसँग समन्वय गरिनेछ ।

१०. साहसिक, पर्यटकीय, मनोरन्जनात्मक र व्यवसायिक खेलहरुलाई प्रबर्धन र सम्बर्धन गरिनेछ ।

११. खेल प्रशिक्षकको व्यवस्था गरिनुका साथै खेल सामाग्रीको व्यवस्था गरिनेछ ।

४.३.७ प्रमुख कार्यक्रम

(क) स्थानीय तह आफैले सम्पादन गर्ने

- ❖ युवा क्लबहरुको गठन
- ❖ सीप विकास, उद्यमशीलता विकास, क्षमता विकास सम्बन्धी तालिम
- ❖ वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका युवा लक्षित कार्यक्रम
- ❖ वडा र गापा तहमा खेलकुदको बार्षिक प्रतियोगिता आयोजना
- ❖ खेलकुद मैदान र कभर्डहल निर्माण
- ❖ खेलकुद आयोजना
- ❖ खेलाडीलाई सम्मान र पुरस्कार
- ❖ युवाहरुमा लोक संस्कृतिक,स्थानीय कला, संस्कृतिको सीप पुस्तान्तरण ।

(ख) प्रदेश सरकारको समन्वयमा गर्ने,

- ❖ क्षमता विकास तालिम
- ❖ वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका युवालाई लक्षित कार्यक्रम
- ❖ वित्तीय सहजिकरण
- ❖ खेलकुद मैदान, कभर्डहलको निर्माण
- ❖ खेल प्रशिक्षक र आवश्यक खेल सामाग्री व्यवस्थापन ।

(ग)संघीय सरकारसंग सहकार्यमा सम्पादन हुन सक्ने ।

- ❖ वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका युवालाई लक्षित कार्यक्रम
- ❖ वित्तीय सहजीकरण
- ❖ खेलकुद मैदान तथा कभर्डहल निर्माण
- ❖ खेल प्रशिक्षक र आवश्यक खेल सामाग्री व्यवस्थापन ।

४.३.८ अपेक्षित उपलब्धि

उद्यम व्यवसाय र स्वरोजगार युवाको संख्या ४०० पुगेको हुने, वैदेशिक रोजगारीमा रहेका जनसंख्या युवाको २.५ प्रतिशतमा झरेको हुने, प्रत्येक वडामा एक(एक गरी सात र गाउँपालिका स्तरीय खेलकुद मैदान एक गरी ८ वटा खेल मैदान बनेको हुने, कुनै दुई खेललाई स्थानीय खेलको रुपमा विकास गर्ने गरी कार्यक्रम संचालन भएको हुने, विद्यालय र गाउँपालिका स्तरीय खेलकुद प्रतियोगिता आयोजना भएको हुने, प्रत्येक वडामा युवा क्लब र संजाल एक(एक गरी ७वटा गठन भएको हुने, २०० यूवाले रोजगार मूलक तालिम लिएको हुने छ ।

४.४ लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (लैससास)

४.४.१ पृष्ठभूमि

समाजमा पछाडी परेका विभिन्न वर्ग, क्षेत्र, वर्ण, लिङ्ग, जातजाति, असक्त, लोपोन्मुख र अपाङगता भएका व्यक्ति आदि सबैको क्षमता विकास गरी विकासको मूल प्रवाहमा नल्याईकन गाउँपालिकाको विकास र समृद्धी हासिल हुन सक्दैन । संविधानले छुवाछुत तथा भेदभाव विरुद्धको हक, दलितको हक तथा सामाजिक न्यायको हकको व्यवस्था गरेको छ । राज्यका सबै निकायमा समानुपातिक समावेशी सिद्धान्तका आधारमा सहभागी हुने, शिक्षा, स्वास्थ, रोजगारी र सामाजिक सुरक्षामा सकारात्मक विभेदका आधारमा विशेष अवसर प्राप्त गर्ने संवैधानिक व्यवस्था रहेको छ। यसैगरी कानुनले सम्पति र पारिवारिक मामिलामा दम्पतिको समान हक हुने, लैङ्गिक भेदभाव विना समान वंशीय हकको व्यवस्था गरेको छ ।

त्यस्तै स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले पनि लैससासलाई अन्तरसम्बन्धित विषयका रुपमा अङ्गिकार गरी यिनीहरुको विकास र मूलप्रवाहिकरणलाई प्राथमिकताका साथ कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था गरेको छ ।

यस गाउँपालिकामा उमेरको आधारमा आश्रृत तथा जोखिममा रहेका कुल संख्या १८१३ रहेको छायो कुल जनसंख्याको १९.५१ प्रतिशत होायस वर्ग मध्ये एक बर्ष मुनिका शिशु २१८ जना(बालक ११७ र बालिका १०१) १देखि ५ बर्ष उमेर समूहका ७४८ जना बालबालिका(बालिका ३५४ र बालक ३९४) ७० बर्ष भन्दा माथीका ३०५ जना जेष्ट नागरिक (महिला १७२ र पुरुष १३३ जना) लाई विशेष हेरचाह पुर्याउने पर्ने देखिन्छा।त्यस्तै ३०५ (१७० पुरुष र १३५ जना महिला) विभिन्न किसिमका अपाङ्गता भएका व्यक्ति रहेका छन।

एकल महिला को हकमा यस गाउँपालिकामा ४८६ जना जुन कुल महिला जनसंख्याको १०.५१ प्रतिशत हुन आउँछ ।उपरोक्त संख्या मध्ये ४ जना दलित समुदायका एकल महिला रहेका छन।फुर्णिमा परियोजना द्वारा फेज नेपालले गरेको सर्वेक्षण अनुसार जम्मा २२ जना आन्तरिक रुपमा विस्थापित भएको देखिएको छ।

गापामा महिलाको संख्या ४६२०, एक बर्षमुनिका शिशुको संख्या २१८(२.३५५),१देखि ५बर्ष सम्मका बालबालिका संख्या ७४९(८.०६५), ५ देखि १४ बर्षको बालबालिका संख्या २०४३ (२२५), ७० बर्ष भन्दा माथिका जेष्ट नागरिक ३०५ (३.२८५), रहेका छन् । यसैगरी गाउँपालिकामा गरिबिको रेखामुनि रहेका विपन्न परिवार २२५ रहेको पाइन्छ।

४.४.२ प्रमुख समस्या

लैससास सम्बन्धी खण्डीकृत तथ्यांकको कमी, विभिन्न नीतिगत, सामाजिक विभेद रहनु, चेतनाको कमी,सामाजिक सांस्कृतिक मूल्य, मान्यता, संस्कार, ब्यबहार, अन्ध-विस्वास तथा रुढीबादी परम्परामा व्यापक हुनु, लक्षित कर्यक्रम संचालनमा कमि, विकास र निर्णय प्रकृयामा अर्थपूर्ण सहभागिताको कमी, महिला र पुरुष साक्षरतामा निकै असमानता, बाल विवाह विद्यमान रहनु, अशक्त, जेष्ठ नागरिक, एकल महिलाहरुलाई स्याहार, पालन पोषणमा विभेद कायम रहनु, श्रमको मूल्यमा विभेद हुनु, जस्ता प्रमुख समस्या रहेका छन्।

४.४.३ अवसर र चुनौती

(क) अवसर

राज्यका हरेक तह र निकाय, संस्थामा समावेशी प्रतिनिधित्वको संवैधानिक र कानूनी व्यवस्था हुनु, राष्ट्रिय लैससास नीति कार्यान्वयनमा रहनु, लक्षित समुदायका लागि सशक्तिकरणका कार्यक्रमम संचालन मा रहनु, लैङ्गिक विभेदजन्य कानुन संशोधन हुनु, गापामा महिला, दलित तथा अल्पसंख्यकको प्रतिनिधित्व रहनु, लैङ्गिक संवेदनशील बजेट कार्यान्वयनमा रहनु, महिला हिंसा नियन्त्रकालागि सचेतना कार्यक्रमा संचालन हुनु, मनास्लु संरक्षणक्षेत्र बाट विविध सामुदायिक र संस्थागत कृयाकलापमा महिलाको उल्लेख्य सहभागिता हुनु, विभिन्न अधिकारवादी संघसंस्था सकृय रहनु, पारिवारिक विपन्नता मापन सर्वेक्षणले पहिचान गरेका लक्षित परिवारमा कार्यक्रम केन्द्रित गरी संचालन गर्न सकिनु, वालबालिका मैत्री राष्ट्रिय रणनीति कार्यान्वयनमा रहनु आदि प्रमुख अवसर रहेका छन ।

(ख) चुनौती

विभिन्न जाति, लिङ्ग, वर्ग, र समुदाय र समूहको संजालीकरण गर्नु, दरवन्दी अनुसार जनशक्तिको परिपूर्ति गर्नु, लक्षित बर्ग, समुदाय र लिङ्गका लागि विविध सशक्तिकरणका कार्यक्रम संचालन गर्नु, सामाजिक सुरक्षा भत्ता समयमा वितरण गर्नु, लक्षित समूहको उत्पादन शील आर्थिक कृयाकलापमा पहुँच वढाउनु, महिला र पुरुष मा सम्पतिको समान हक सुनिश्चित गर्नु आदि चुनौती रहेका छन ।

४.४.४ उद्देश्य

लैससासको अवधारणा अनुसार लक्षित बर्गको सामाजिक न्याय सहितको मर्यादित जीवनयापन सुनिश्चित गर्नु ।

४.४.५ रणनीति

१. लैससास सम्बन्धी नीतिगत तथा संस्थागत पूर्वाधारको विकास गर्ने,

२. लैससासको अवधारणा अनुसार लक्षित वर्गको क्षमता विकास र सशक्तिकरण गर्ने,

३. सबै प्रकारका विभेद र हिंसाको शुन्य सहनशीलता कायम गर्ने।

४.४.६ कार्यनीति

रणनीति १: लैससास सम्बन्धी नीतिगत तथा संस्थागत पूर्वाधारको विकास गर्ने,

१. गापास्तरीय लैससास नीति तर्जुमा गरिनेछ ।

२. लैंगिक उत्तरदायी बजेट प्रणालीलाई संस्थागत गदै लगिनेछ ।

३. बालमैत्री शासन रणनीति तर्जुमा गरी वालमैत्री गाउँपालिका घोषणा गरिनेछ ।

४. महिला संजाल, बालक्लव, जेष्टनागरिक संजाल, अपाङ्गता भएका व्यक्तिको समूह संग छलफल गरी तिनका चाहना र प्राथमिकता आधारमा विशेष कार्यक्रम तथा विषयक्षेत्रका कार्यक्रममा समेत प्राथमिकता दिई संचालन गरिने छ ।

५. महिला तथा सीमान्तकृत वर्गलाई नेतृत्व विकास गर्न उपभोक्ता समिति तथा अन्य विभिन्न समूह, समिति, उपसमिति, क्लव तथा विभिन्न सञ्जालका निर्णायक पदमा समावेश गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ ।

६. लैससास समन्धी बिभिन्न सूचक तयार गरि अनुगमन तथा मूल्याङन प्रणालीलाई प्रभावकारी बनाइ कार्यान्वयन गरिनेछ ।

रणनीति २: लैससासको अवधारणा अनुसार लक्षित वर्गको क्षमता विकास र सशक्तिकरण गर्ने

१. महिला, बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्ति तथा पहिचान गरिएका परिवारमा केन्द्रित गरि सशक्तिकरणका कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।

२. आमा समूह तथा महिला लक्षित समूह गठन गरी कार्यरत अन्य संघ संस्था संग समेतको समन्वयमा लक्षित कार्यक्रम संचालन गरी विभिन्न सेवा सुविधा तथा विकासका अवसरमा पहुँच बढाइनेछ ।

३. अपाङ्गता भएका व्यक्ति, विपन्न एकल महिला, भूकम्पबाट वा द्वन्दबाट विस्थापितभई पुनर्स्थापित परिवार, आर्थिक तथा खाद्यसुरक्षाका हिसावले असुरक्षित, जेष्ठ नागरिकका लागि लक्षित गरी सामाजिक सुरक्षाका कार्यक्रम संचालन गरिनुका साथै अन्य प्रोत्साही कार्यक्रममा आबद्ध गरिनेछ ।

४. कार्यक्रम, बजेट तथा कानून निर्माण गर्दा महिला तथा सीमान्तकृत समुदायको सहभागिता र समाबेशीता सुनिश्चित गरिनेछ।

५. सामाजिक कार्यमा महिला सहभागिताको लागि पुरुषहरूलाई प्रोत्साहन गरिनेछ ।

६. ज्येष्ठ नागरिकहरूमा रहेको ज्ञान, सीप नयाँ पींढीमा हस्तान्तरण गर्न पहल गर्ने र उनीहरुको अनुभव आदान प्रदानको अवसर सृजना गरिनेछ ।

७. लैससासको अबधारणा, नीति, कानून र कार्यक्रमे वारे जनचेतना अभिवृद्धी गर्न सरोकारवाला संघसंस्थाहरुसंग समेत समन्वय गरी सबैको सहभागीतामा कार्यन्वयन गरिनेछ ।

रणनीति ३: सबै प्रकारका विभेद र हिंसाको शुन्य सहनशीलता कायम गर्ने।

१. महिला बिरुद्ध हुने सबै प्रकारका विभेद, हिसा, अन्याय, अत्याचार आदिको अन्त्य गर्न आवश्यक प्रवर्द्धनात्मक, प्रतिकार त्मक र उपचारात्मक उपायहरुको अवलम्वन गरिनेछ।

२. आर्थिक समृद्धि र दिगो विकासका लागि लक्षित वर्गको नेतृत्वदायी भूमिका स्थापीत गर्दै स्रोत साधन, योजना, बजेट, अवसर र लाभमा महिला तथा अन्य सीमान्तकृत समुहहरुको पहुँच सुनिश्चित गरिनेछ।

३. सामाजिक सांस्कृतिक मूल्य, मान्यता, संस्कार, व्यवहारमा सुधार गर्दै अन्धविश्वास, रुढीवादी परम्परागत विभेद हटाई समतामूलक समाज निर्माण गरिनेछ ।

४. लैंगिक तथा जातीय विभेद अन्त्यका लागि संविधान कानुन बमोजिम स्थानीय सरकारले कडा कारबाहीको व्यवस्था गर्ने तथा गाउँपालिकाको न्यायिक समितिलाई प्रभावकारी बनाइनेछ ।

५. बाल विवाह र वाल हिंसालाई अन्त्य गर्न नीतिगत र कानूनी व्यवस्था गरी प्रभावकारी कार्यान्वयन गरिनेछ ।

६. काम गर्ने कार्य स्थल लैंगिक, वाल, तथा अपाङ्गमैत्री बनाइनेछ ।

७. अशक्त, जेष्ठ नागरिक, एकल महिलाहरुलाई स्याहार, पालन पोषणमा भएका कमी कमजोरी हटाउन चेतनामूलक कार्यक्रमहरु संचालन गरिनेछ ।

८. महिला र पुरूष बीचको ज्यालामा भएका विभेदको अन्त्य गरिनेछ ।

९. महिला बिरुद्धको हिंसामा शून्य सहनसिलताको नीति तर्जुमा गरी लागु गरिनेछ ।

४.४.७ प्रमुख कार्यक्रम

(क) स्थानीय तह आफैले सम्पादन गर्ने ।

❖ लैससास नीति तर्जुमा

❖ बालमैत्री शासन रणनीति

❖ क्षमता विकास

❖ खण्डीकृत तथ्यांक

❖ सशक्तिकरण,

❖ समावेशी निर्णय प्रक्रिया

❖ लक्षित बर्ग र समुदाय सञ्जालिकरण ।

(ख) प्रदेश सरकारसंग सहकार्यमा सम्पादन हुने ।

❖ बजेट तथा श्रोत परिचालन ।

❖ लैससास सम्बन्धि कानुन, नीति, नियम, निर्देशिका

❖ लैंगिक उत्तरदायी बजेट,

❖ लैससास अनुगमन तथा मूल्याङन एवं सूचना प्रणाली ।

(ग) संघीय सरकारसंग सहकार्यमा सम्पादन हुन सक्ने ।

❖ बजेट तथा श्रोत परिचालन ।

❖ लैससास सम्बन्धि कानुन, नीति, नियम, निर्देशिका ।

❖ लैससास अनुगमन तथा मूल्याङन एवं सूचना प्रणाली ।

४.४.८ अपेक्षित उपलब्धि

लैससास नीति तर्जुमा भएको हुने, स्थानीय तहका संरचनामा ४० प्रतिशत महिला, दलित तथा अन्य सीमान्तकृत समुहह प्रतिनिधित्व सुनिश्चत भएको हुने, नेतृत्वदायी पदमा महिला तथा लक्षित वर्गको प्रतिनिधित्वमा ३३ प्रतिशत पहुँच हुने, सामाजिक सुरक्षाबाट लाभान्वित लकषित बर्गको संख्या १२०० पुगेको हुने,महिला घरमूली ३३ प्रतिशत पुगेको हुने, लक्षित बर्गका ५०० जनाले आर्थिक सशक्तिकरण तथा क्षमता विकास एवं १०० जनाले बिभिन्न सीपमूलक तालिम प्राप्त गरेको हुने, सार्वजनिक संरचना निर्माण अपाङ्गता, जेष्ठनागरिक, बालबालिका र महिला मैत्री भएको हुने, स्थानीय विभेदजन्य विभिन्न सूचकहरुको अन्तरमा कमि भएको हुने, विवादहरु समाधानमा न्यायिक समिति प्रभावकारी भएको हुनेछ ।

४.५ खानेपानी तथा सरसफाइ

४.५.१ पृष्ठभूमि

पानी सम्पूर्ण प्राणी तथा वनस्पति जगतकोनै अपरिहार्य आधार हो भनें स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाई स्वस्थ्य मानव जीवनको आधारभूत आवश्यकता हो।संविधानले खानेपानी र सरसफाईलाई मौलिक हकको रुपमा व्यवस्था गर्दै स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रमा सूचीकृत गरेको छ । यस गाउँपालिकामा करिव ८८ प्रतिशत घरधुरीमा पाइप मार्फत खानेपानी उपलब्ध भइरहेको छ। करिव ४०५ घरपरिवारले निजी धारा र ४८ प्रतिशतले सार्वजनिक धाराबाट खानेपानी सुविधा उपभोग गरिरहे काछन्।यसैगरी ९ प्रतिशतले मूलमार्फत खानेपानी उपभोग गरेकाछन् ।

सरसफाइको हकमा करिव ७३ प्रतिशत घरमा चर्पी रहेको छ, जसमध्ये २३ ५ सेफ्टी ट्याङ्की सहित र ५१ प्रतिशत खाल्डे चर्पी रहेका छन् । अझै पनि २६.३७ प्रतिशत(५२८ घर परिवारमा)ले कुनै पनि प्रकारको चर्पि नभएको अवस्था रहेको छ ।

४.५.२ प्रमुख समस्या

आधारभूत खानेपानी सुविधा सबैमा नपुग्नु, स्वच्छ खानेपानीको न्यून पहुँच, खानेपानीको श्रोत संरक्षण नहुनु, खानेपानी आयो जनाको दीगोपनाको कमी, करिव एक चौथाई घरमा अझै सौचालय नहुनु, सार्वजनिक सौचालय नहुनु, व्यक्तिगत सरसफाईमा कमी, प्राविधिक जनशक्तिको कमी आदि यसक्षेत्रका प्रमुख समस्या हुन।

४.५.३ अवसर र चुनौती

(क) अवसर

स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाई मौलिक हकको रुपमा स्थापित हुनु, दीगो विकासको लक्ष्यमा समाविष्ट हुनु, खानेपानी र सरसफाई स्थानीय सरकारको अधिकारमा रहनुका साथै तीनैतहको सरकारको प्राथमिकतामा पर्नु, ८८ प्रतिशत घरपरिवारमा खानेपानीको सुविधा हुनु र करिव ४० प्रतिशत घरपरिवारमा निजी धारा हुनु, करिव ७३ प्रतिशत घरपरिवारमा निजी चर्पीको व्यवस्था हुनु, खोलानाला तथा खानेपानीको श्रोत प्रसस्त हुनु, उपभोक्ताको योगदान हुने अवस्था हुनु आदि प्रमुख अवसर हुन्।

(ख) चुनौती

शत प्रतिसत घरपारिवारमा स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाईको पहुँच पुर्याउनु,खानेपानीको श्रोत संरक्षण गर्नु, खानेपानी तथा सरसफाई संग सम्वन्धि गाउँपालिकामा कार्यरत संघ संस्थाहरुसंग समन्वय गर्नु, सबै नागरिकमा सरसफाईको चेतना जगाउनु,सबै घरमा चर्पीको व्यवस्था गर्नु, फोहोरको व्यवस्थापन गर्नु आदि प्रमुख चुनौती हुन।

४.५.४ उद्देश्य

सबै नागरिकलाई आधारभूत खानेपानी तथा सरसफाई सुविधा उपलव्ध गराउनु ।

४.५.५ रणनीति

१. सत प्रतिशत नागरिकहरुलाई खानेपानीको सुविधा प्रदान गर्ने,
२. सबै नागरिकहरुलाई आधारभूत सरसफाई सुविधाको विकास र विस्तार गर्ने ।

४.५.६ कार्यनीति

रणनीति १: शत प्रतिशत नागरिकहरुलाई खानेपानीको सुविधा प्रदान गर्ने ।

१. खानेपानी र सरसफाई सम्वन्धि स्थानीय नीति तथा कानूनको तर्जुमा गरिनेछ ।
२. खानेपानीका श्रोतहरु पहिचान गरी सर्व प्रथम खानेपानीको सुविधा नपुगेका स्थानमा आधारभूत खानेपानीको सुविधाको पहुँच पुऱ्याइनेछ ।
३. हरेक घरमा पाइपद्धारा पानी पुर्याउने नीतिका साथ पानीको वितरण गर्दै लगिनेछ ।
४. खानेपानीका श्रोतहरुको संरक्षण र दीगो व्यवस्थापन गर्ने व्यवस्था गरिनेछ ।
५. गुणस्तरीय खानेपानी वितरणको लागि मुहानको सरसफाई, पानी वितरण अगाडी पानी ट्यांकीमा नै प्रशोधन मेसिन, गुणस्तर मापन आदिको व्यवस्था गरिनेछ ।
६. स्वच्छ खानेपानीको महत्व र पानीजन्य रोगहरुवारे व्यापक जनचेतना अभिवृद्धिका कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।
७. विद्यालय, स्वास्थ संस्था, सामुदायिक भवन, सरकारी भवनहरुमा खानेपानीको सुविधा उपलव्ध गराइनेछ ।
८. आवश्यकताको आधारमा हरेक टोलमा सार्वजनिक धारा जडान गरिनेछ।
९. स्थायी श्रोतवाट खानेपानीको सुविधा पुर्याउन नसकिने ठाउंहरुमा वर्षातको पानी संकलन आदि वैकल्पिक उपायको अवलम्वन गरिनेछ।
१०. खानेपानी आयोजनाको मर्मत संभार र दीगो व्यवस्थापनको लागि उपभोक्ता समितिको क्षमता विकास गरी जिम्मेवार वनाइनेछ ।

रणनीति २: सबै नागरिकहरुलाई आधारभूत सरसफाई सुविधाको विकास र विस्तार गर्ने।

१. खुला दिसामुक्त गाउँपालिका घोषणा गरिनेछ।

२. सरोकारवाला संघसंस्थाहरुको सहकार्यमा हरेक घरमा सेफ्टी ट्याङ्की र पानी सहितको सौचालयको निर्माणको व्यवस्था गरी सौचालयको सरसफाईवारे जनचेतना जगाइनेछ।दिसा धोएपछि र खानाखानु अघी अनिवार्य सावुनपानीले हातधुने वारे जनचेतना अभिवृद्धी गरिनेछ।

३. फोहोरजन्य रोग तथा सरसफाईको महत्व वारे यस सम्वन्धि संघसंस्था, नागरिक समाज, स्वास्थ्य स्वयंसेविका, आमा समूह आदिको सहकार्यमा जनचेतना अभिवृद्धी कार्यक्रमलाइ अभियानको रुपमा संचालन गरिनेछ।

४. सरसफाई वारे जनचेतना जगाउन स्थानीय एफ.एम र पत्रपत्रिका समेत उपयोग गरिनेछ।

५. विद्यालय, स्वास्थ्यसंस्था, सामुदायिक भवन, सरकारी कार्यालय आदिमा व्यवस्थित पानी सहितको, महिला, अपाङ्ग र वालमैत्री सौचालयको व्यवस्था गरी नियमित सरसफाईको व्यवस्था गरिनेछ।

६. आवश्यकता अनुसार सार्वजनिक सौचालयको निर्माण गरी समुदायलाई व्यवस्थापनको जिम्मा दिइनेछ।

७. घर, टोल सफा राख्न र उत्सर्जित फोहोरको व्यवस्थापन गर्न आवश्यक व्यवस्था गरिनेछ।

४.५.७ प्रमुख कार्यक्रम

(क) स्थानीय तह आफैले सम्पादन गर्ने।

❖ स्थानीय नीति तथा कानूनको तर्जुमा
❖ हरेक घरमा धारा
❖ खानेपानीका श्रोतहरुको संरक्षण र दीगो व्यवस्थापन
❖ पानी प्रशोधन
❖ जनचेतना अभियान संचालन
❖ सार्वजनिक धारा र सौचालयको व्यवस्था
❖ उपभोक्ता समितिको क्षमता विकास
❖ सौचालय निर्माण अनुदान
❖ सरोकारवाला वीच समन्वय
❖ सार्वजनिक सौचालय निर्माण
❖ खुला दिशामुक्त गाउँपालिका निर्माण

(ख) प्रदेश सरकारसँग सहकार्यमा सम्पादन हुने।

❖ खानेपानीका श्रोतहरुको संरक्षण र दिगो व्यवस्थापन,
❖ पानी प्रशोधन,
❖ जनचेतना अभियान संचालन,
❖ खुला दिशामुक्त गाउँपालिका निर्माण।

(ग) संघीय सरकारसंग सहकार्यमा सम्पादन हुन सक्ने।

❖ खानेपानीका श्रोतहरुको संरक्षण र दीगो व्यवस्थापन,
❖ पानी प्रशोधन,
❖ जनचेतना अभियान संचालन,
❖ खुला दिशामुक्त गाउँपालिका निर्माण,
❖ प्रविधि हस्तान्तरण।

४.५.८ अपेक्षित उपलब्धि

खानेपानी तथा सरसफाई सम्वन्धी स्थानीय नीति तथा कानूनको तर्जुमा भएको हुने, ९९ प्रतिशत घरपरिवारमा एक घर एक धारा र एक चर्पि सुविधा पुगेको हुने, खुला दिसामुक्त गाउँपालिका घोषणा भएको हुने, ३० जना लाई खानेपानी तथा सरसफाई तालिम प्रदान गरेको हुने, सबै पानीका श्रोतको संरक्षण र मुहानहरुको सरसफाई भएको हुने, १० वटा सार्वजनिक शौचालय निर्माण भएको हुनेछ ।

परिच्छेद- ५
पूर्वाधार विकास

यस परिच्छेद अन्तर्गत सडक यातायात, भवन, आवास तथा वस्ति विकास तथा सामाजिक पूर्वाधार, जलश्रोत तथा उर्जा आदि विषय पर्दछन् ।

५.१ यातायात पूर्वाधार

५.१.१ पृष्ठभूमि

यातायात पूर्वाधार विकासको महत्वपूर्ण आधार हो।चुमनुब्री गोरखा जिल्लाको उत्तरमा मनास्लु हिमाल मुनी छिमेकी मुलुक चीनसँग जोडिएको गाउँपालिका हो।यो गाउँपालिका हालसम्म सडक सञ्जालमा जोडिएको छैन । पर्यटकीय महत्वको यस भेगको यातायात घोडेटो, गोरेटो बाटोहरुमा निर्भर रहेको छ । गोरखा जिल्लाको सदरमुकामबाट झण्डै ९० कि.मि. को दूरीमा अवस्थित चुम्नुब्री गाउँपालिका विगतका सातवटा गा.वि.स.हरु मिलाएर बनेको छ ।

हालसम्म सडक सञ्चालनमा नजोडिएको भए पनि हाल केन्द्रीय योजना अन्तर्गत आरुघाटबाट लार्के पाससम्म १३५ कि.मि. रणनैतिक महत्वको सडक निर्माण हुने क्रममा छ। यसका साथै प्रदेश सरकारबाट प्रस्तावित यस गा.पा. को वडा नं. ७ छेकम्पारमा चीनको तिब्बत सीमानासम्म जोड्ने सडक सर्भेक्षण भई १० कि.मि. ट्र्याक खोल्ने काम समेत भईसकेको छ। यस्तै वडा नं. १ सामा गाऊँमा पनि १३ कि.मि. चीनको तिब्बत सीमाना जोड्ने सडकको सर्भेक्षण कार्य प्रदेश अन्तर्गत भएको छ। १६४८.६५ बर्ग कि.मी भौगोलिक क्षेत्रफल भएको चुमनुब्रीको ७ वटा वडाहरुसम्म पुग्न केही गोरेटो/घोडेटो बाटोहरु मात्र सञ्चालनमा रहेका छन् । यहाँ खाद्यन्न आदि सामाग्रीहरु गोरखाको आरुघाट बजारबाट कच्ची सडकबाट धार्चे गाउँपालिकाको माछाखोला (३० कि.मि.) सम्म ढुवानी गरी बाँकी झण्डै १०० कि.मि. ढुवानी गर्ने कार्य खच्चर तथा मानिसद्वारा बोकेर पुर्‍याईन्छ । करिव १५/२० कि.मि. को दूरीमा रहेको तिब्बतको (चीन) स्थानीय बजारबाट पनि त्यस भेगका मानिसहरुले आवश्यक सामाग्री ढुवानी गर्दछन् ।

चुम्नुब्री गाउँपालिकामा हालसम्म झण्डै २५५ कि.मि.घोडेटो बाटो सञ्चालनमा रहे पनि करिव १५० कि.मि.मात्र राम्रोसँग सञ्चालनमा छन्।नेपाल सरकार, गैह्रसरकारी निकाय, दातृ निकाय र स्थानीय तहबाट निर्मित २७ वटा झो.पु., ३० वटा काठे पुल र ४ वटा ट्रस ब्रिजहरुबाट आवागमन सुचारू हंदै आएको छ। प्रत्येक वडामा हेलिप्याड रहेता पनि वडा नं १ सामागाउँ र वडा नं ५ विही गाउँमा पक्की हेलिप्याड रहेकाछन् । घरधुरी पहुँचका हिसाबले १६५१ घरपरिवार (८२.४६ प्रतिशत) गोरेटो, ३५० घर परिवारमा (१७.४८ प्रतिशत) घोडेटो र एक घरपरिवार बाटोको पहुँच नभएको देखिन आएको छ ।

१,३१० मिटर देखि ८,००० मिटरसम्मको उचाई युक्त हिमाली भू-भाग र कडा चट्टानहरुले गर्दा सडक आदि संरचनाहरु निर्माण गर्न निकै असहज र खर्चिलो छ।हाल संचालनमा रहेका अधिकाँस घोडेटो बाटोहरुको पनि छिटो भन्दा छिटो स्तरोन्नति गर्नुपर्ने देखिन्छ।करिव ३५ वटा नदीनालाहरुको विभिन्न खण्डमा नदी पार गर्न थप निकै पुलहरुको आवश्यकता देखिन्छ ।

यसका साथै धार्चे, सिर्दिवास, लार्के पाससम्म जाने रणनैतिक सडक बुढीगण्डकीको किनारै किनार निर्माण भई राखेकोले छेकम्पार चुमचेत वडा बाहेकका अन्य ५ वडाको सदरमुकामसम्म सडक पुऱ्याउन स-साना लिङ्क रोड र बुढीगण्डकीमा पक्की पुलको आवश्यकता रहेको देखिन्छ ।

५.१.२ प्रमुख समस्या

सडक यातायातबाट नजोडिनु, ढुवानी निकै खर्चिलो र महँगो हुनु, खोलानालाको अनुपातमा झो.पु. तथा काठेपुलको संख्या न्यून हुनु, मापदण्ड अनुसारको पर्यटकीय मार्ग, गोरेटो, घोडेटो बाटाहरु नहुनु, दक्ष कामदारहरुको कमी, सरोकारवाला बीच समन्वयको कमी आदि यस क्षेत्रका प्रमुख समस्या हुन्।

५.१.३ अवसर र चुनौती

(क) अवसर

स्थानीय यातायात पूर्वाधार सम्बन्धी अधिकार स्थानीय सरकारसँग रहनु, ठोरी-लार्के उत्तरदक्षिण राजमार्ग निर्माणाधिन अवस्थामा रहनु, छेकम्पारबाट तिव्वत जोड्ने सडक निर्माणाधिन रहनु, झो.पु. निर्माणमा विभिन्न संघ संस्थाको साझेदारी हुनु, सडक निर्माण स्थानीय जनता र जनप्रतिनिधिको चासो र प्राथमिकताको विषय हुनु, स्थानीय आर्थिक कृयाकलापमा पर्यटकीय पदमार्ग उत्प्रेरकको रुपमा रहनु आदि यस क्षेत्रका प्रमुख अवसर हुन् ।

(ख) चुनौती

राष्ट्रिय सडक सञ्जालमा पालिकालाई आबद्ध गर्नु, निर्माणाधीन छेकम्पार सडकलाई सिर्दिवास सम्म जोड्नु, वातावरणमैत्री सडक पूर्वाधारको विकास गर्नु, संरक्षण क्षेत्रमा यातायात पूर्वाधारको निर्माण अनुमति प्राप्त गर्नु, पदमार्गको निर्माण र स्तरोन्नती गर्नु, सडक यातायात पुग्ने क्षेत्रमा वैकल्पिक पदमार्गको विकास, भूकम्प प्रभावित झो.पु.हरुको पुर्नर्निर्माण सम्पन्न गर्नु, राष्ट्रिय मापदण्ड अनुसारको दुरीको फेरोमा झो पु. निर्माण गर्नु आदि यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौती हुन्।

५.१.४ उद्देश्य

सडक यातायातको विकास र विस्तार गर्नु ।

५.१.५ रणनीति

१. गाउँपालिका र वडा केन्द्र सम्म सडक यातायातल जोड्ने।
२. झो.पु. तथा पदमार्गहरुको विस्तार गर्ने।

५.१.६ कार्यनीति

रणनीति १: गाउँपालिका र वडा केन्द्र सम्म सडक यातायातले जोड्ने ।

१. निर्माणाधिन उत्तर दक्षिण लोकमार्गसंग गाउँपालिका केन्द्र जोडने गरी सडक निर्माणका लागि संघ र प्रदेश संग समन्वय गरिनेछ ।
२. यातायात गुरुयोजना निर्माण गरिनेछ ।
३. वातावरण मैत्री दिगो यातायात पूर्वाधारको विकास गरिनेछ ।
४. वडा केन्द्रलाई सडक सञ्जालमा जोड्ने गरी विस्तृत आयोजना सर्भेक्षण गरिनेछ।
५. छेकम्पार सिर्दिवास सडकको विस्तृत अध्ययन गरिनेछ ।
६. २०७२ को भूकम्पबाट प्रभावित सडक, गोरेटा, घोडेटो तथा पदमार्ग मर्मत सुधार गरी पुनर्स्थापना गरी आवागमन सुचारु गरिनेछ ।
७. लागत साझेदारीका आधारमा मर्मत संभार गर्न उपभोक्ता समितिलाई जिम्मेवार बनाइनेछ ।

रणनीतिः २ झो.पु. तथा पदमार्गहरुको विस्तार गर्ने ।

१. मापदण्ड अनुसार गोरेटो, घोडेटो बाटोको निर्माण गरिनेछ ।
२. पर्यटकीय पदमार्गहरुको निर्माण तथा स्तरोन्नती गरिने छ ।
३. सडक प्रभावित क्षेत्रमा वैकल्पिक पदमार्गको विकास र निर्माण गरिनेछ ।

४. गाउँ बस्ती जोड्न एक घण्टाका फेरोमा झोलुङ्गे पुलको निर्माण गरिने छ ।

५. झोलुङ्गे पुलको मर्मत संभारमा महिलाहरुलाई तालिम प्रदान गरी संलग्न गराइनेछ ।

६. झोलुङ्गे पुलको निर्माणमा स्थानीय संघ संस्था, साझेदार, प्रदेश र संघीय सरकार संग समन्वय गरिनेछ।

५.१.७ प्रमुख कार्यक्रम

(क) स्थानीय निकाय आफैले गर्ने

❖ यातायात गुरु योजना निर्माण ।

❖ सडक मापदण्ड ।

❖ स-साना खोला, नदीहरुमा निर्माण गर्ने काठेपुल निर्माण।

❖ झो.पु. निर्माण ।

❖ सडक, गोरेटो बाटो मर्मत सम्भार र स्तरोन्नती।

❖ सडक सर्भेक्षण ।

❖ वैकल्पिक पर्यटकीय पदमार्ग निर्माण ।

(ख) प्रदेश सरकारको सहयोगमा सम्पन्न गर्ने ।

❖ ठूला-ठूला झोलुङ्गे (िक्त्य) पुलहरुको अध्ययन तथा निर्माण ।

❖ प्रादेशिक सडक।

❖ पर्यटकीय पदमार्गको निर्माण र स्तरोन्नती।

(ग) संघीय सरकारको सहयोगमा सम्पन्न गर्ने ।

❖ उत्तर दक्षिण लाकेमार्गबाट गाउँपालिका केन्द्र जोड्ने सडक निर्माण ।

❖ बुढी गण्डकीमा पुलको सर्भेक्षण र निर्माण ।

❖ रणनीतिक सडकमा बस पार्कहरु निर्माण ।

५.१.८ अपेक्षित उपलब्धि

यातायात गुरुयोजना निर्माण भएको हुने, गाउँपालिका र सबै वडाकेन्द्रहरु सडक सञ्जालमा जोडिएका हुने, ३०० कि. मि. पर्यटकीय पदमार्ग मापदण्ड अनुरुप स्तरोन्नति भएको हुने, गाउँ बस्तीबाट एक घण्टाको फेरोमा आवतजावत गर्न ४० वटा झोलुङ्गे पुल, १७वटा ट्रस ब्रिज तथा सिर्दिवास बुढीगण्डकीमा पक्की पुल निर्माण शुरु भएको हुनेछ ।

५.२ भवन, आवास बस्ती विकास तथा सामाजिक पूर्वाधार

५.२.१ पृष्ठभूमि

भवन तथा आवास मानव जिवनको आधारभूत आवश्यकता हो। व्यवस्थित वस्ति विकासले सेवा प्रवाह र सुरक्षा प्रदान गर्न सहज हुन्छ। विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था, सामुदायिक भवन, सभागृह जस्ता सामाजिक पूर्वाधार नागरिकलाई सेवा सुविधाको पहुँच वृद्धी गर्ने आधार हुन । संविधानले प्रत्येक नागरिकलाई आवासको हक प्रदान गरेकोछ।स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले राष्ट्रिय भवन संहिता तथा मापदण्ड वमोजिम भवन निर्माण अनुमति, अनुगमन र नियमन, सरकारी भवन, विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था, सामुदायिक भवन, सभागृह र अन्य सरकारी भवन तथा संरचनाको निर्माण र मर्मत संभार तथा संचालन र व्यवस्थापन गर्ने,सुरक्षित वस्ति विकास सम्वन्धी नीति, योजना, कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन, नियमन र मूल्यांकनको जिम्मे वारी सुम्पेको छ। बस्तीको एकिकृत घना वस्ति भएको, २००४ वटा निजी आवास, २४ वटा विद्यालय भवन, ७ वटा स्वास्थ्य संस्था भवन, सात वटा सामुदायिक भवन, ४ वटा सरकारी भवन रहेका छन् ।

२०७२ को भूकम्पवाट क्षतिग्रस्त सबै २४ विद्यालय र ७ वटा स्वास्थ्य संस्थाको पूर्नर्निर्माण सम्पन्न भइसकेको छ। क्षतिग्रस्त २००२ मध्ये ९० प्रतिशतको पुननिर्माण भई सकेको, वडा कार्यालय ७ वटा नै पुनः निर्माण हुन बांकि रहेको छ। एक वटा जोखिममा वस्ती स्थान्तरण गर्न बांकि रहेको अवस्था छ ।

५.२.२ प्रमुख समस्या

पुनर्निर्माणको कार्य सम्पन्न भै नसक्नु, स्थानीय भवन संहिता तर्जुमा नहुनु, मौलिक निर्माण शैलीका भवनहरु विस्थापित हुँदै जानु, स्थानीय दक्ष कामदारको कमी,वस्ति विकास योजना नहुनु, जोखिमयुक्त वस्तिहरुको स्थानान्तरणमा ढिलाइ हुनु, वस्तिक्षेत्रमा सार्वजनिक जग्गा र खुलाक्षेत्रको अभाव, घना वस्ति तथा वजार उन्मुख क्षेत्रमा ढल निकास नहुनु आदि प्रमुख समस्या हुन।

५.२.३ अवसर तथा चुनौती

(क) अवसर

व्यवस्थित बस्ती विकास, मापदण्ड सहितको भवन संहिता निर्माण र कार्यान्वयनको अधिकार गाउँपालिकामा हुनु, पुनर्निर्माणका लागि पुनर्निर्माण प्राधिकरणवाट अनुदान प्राप्त हुनु, जोखिमयुक्त वस्ति सार्ने व्यवस्था हुनु, एकिकृत स्वरुपको वस्ति हुनु, स्थानीय निर्माण सामाग्रीको उपलब्धता, २०७२ सालको भूकम्पले नागरिकहरुमा चेतना अभिवृद्धि हुनु आदि अवसर हुन ।

(ख) चुनौती

क्षतिग्रस्त संरचनाको पुनर्निर्माण गर्नु,भवन संहिताको कार्यान्वयन गर्नु,मौलिक संस्कृतिको संरक्षण गरी संरचना निर्माण गर्नु, व्यवस्थित वस्ति विकास गर्नु, पुनर्निर्माणमा संलगन संस्थाहरु वीच समन्वय गर्नु आदि प्रमुख चुनौती हुन् ।

५.२.४ उद्देश्य

१. व्यवस्थित आवास भवन र वस्ति विकास गर्नु,

५.२.५ रणनीति

१. सुरक्षित भवन, आवास वस्तिहरुको निर्माण गर्ने

२. सामाजिक पूर्बाधारहरुको व्यवस्थित विकास र पुनर्निर्माण गर्ने ।

५.२.६ कार्यनीति

रणनीति १: सुरक्षित भवन, आवास वस्तिहरुको निर्माण गर्ने ।

१. स्थानीय भवन संहिता वनाई लागु गरिनेछ।

२. भूकम्पवाट क्षतिग्रस्त भवनहरुको मापदण्ड बमोजिम पुनर्निर्माण गरिनेछ ।

३. वस्तिहरुको बिकासमा स्थानीय संस्कृति, परम्परा आदि मौलिकता झल्किने गरी भवनको नमूना डिजाइन तयार गरी उपलब्ध गराइनेछ ।

४. स्थानीय डकर्मी र सिकर्मीहरुलाई सुरक्षित भर निर्माणको तालिम दिइनेछ ।

५. सार्वजनिक जग्गा र भवनहरुको लगत संकलन गरी अभिलेख राखिनेछ ।

६. वजार तथा वजार उन्मुख क्षेत्रमा ढल निकासको व्यवस्था गरिनेछ ।

७. वस्तिहरुमा एकिकृत सेवा प्रवाह गर्न क्रमशः व्यवस्था मिलाउँदै लगिनेछ ।

रणनीति २: सामाजिक पूर्बाधारहरुको व्यवस्थित विकास र पुनर्निर्माण गर्ने।

१. भूकम्पवाट क्षतिग्रस्त सामाजिक संरचनाहरुको पुनर्निर्माण र पुनर्स्थापना गरिनेछ ।

२. सामुदायीक भवनहरु वनाएर वस्तिहरुमा एकिकृत सेवा प्रवाह गरिनेछ ।

३. सार्वजनिक संरचनाहरु निर्माण गर्दा महिला, जेष्ठ नागरिक, वालवालिका र अपाङ्गतामैत्री वनाइनेछ ।

५.२.७ प्रमुख कार्यक्रम

(क) स्थानीय निकाय आफैले गर्ने

❖ स्थानीय भवन संहिता ।
❖ पूनर्निर्माण ।
❖ भवनको नमूना डिजाइन निर्माण ।
❖ स्थानीय डकर्मी र सिकर्मी तालिम ।
❖ सार्वजनिक जग्गा र भवनहरुको लगत संकलन र अभिलेख व्यवस्थापन।
❖ ढल निकासको व्यवस्था ।
❖ सामुदायीक भवन ।
❖ सभागृह ।
❖ महिला, बालबलिका, जेष्ठनागिरक र अपाङ्गमैत्री संरचना निर्माण ।

(ख) प्रदेश सरकारको समन्वयमा गर्ने

❖ सार्वजनिक जग्गा र भवनहरुको लगत संकलन र अभिलेख व्यवस्थापन।
❖ सामुदायीक भवन ।
❖ सभागृह ।

(ग)संघीय सरकारको समन्वयमा गर्ने

❖ भवन संहिता।
❖ पुनर्निर्माण ।
❖ भवनको नमूना डिजाइन निर्माण।
❖ स्थानीय डकर्मी र सिकर्मी तालिम।
❖ सार्वजनिक जग्गा र भवनहरुको लगत संकलन र अभिलेख व्यवस्थापन।
❖ सभागृह ।

५.२.८ अपेक्षित उपलब्धि

भवन संहिता निर्माण भई कार्यान्वयनमा आएको हुने, भूकम्पवाट क्षतिग्रस्त संरचनाहरु पुनर्निर्माण तथा पुनर्स्थापना भएका हुने, १२० जनालाई डकर्मी, सिकर्मी तालिम दिईएको हुने, भूकम्प प्रतिरोधी मापदण्ड अनुसार १९७० घर निर्माण सम्पन्न भएको हुने, सामाजिक पूर्बाधारहरु निर्माण गर्दा महिला, जेष्ठ नागरिक, वालवालिका र अपाङ्गतामैत्री भएको हुने, सार्वजनिक जग्गा र भवनको व्यवस्थित अभिलेख तयार भएको हुने ।

५.३ जलस्रोत तथा उर्जा

५.३.१ पृष्ठभूमि

सिंचाई, लघु तथा साना जलविद्युत र वैकल्पिक उर्जा गाउँ विकासका दृष्टिले अति महत्वपूर्ण छन।संविधानले सिंचाई, सानाजलविद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा स्थानीय सरकारको जिम्मेवारीमा राखेको छ।स्थानीय सरकार संचालन ऐनले एक मे.वा. सम्मको जलविद्युत आयोजना तथा वैकल्पिक उर्जा, सिंचाई सम्वन्धी नीति, कानून, योजना, मापदण्ड निर्माण, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा नियमनको अधिकार स्थानीय सरकारलाई प्रदान गरेको छ ।

यस गाउँपालिकामा वुढी गण्डकी लगायत ३० वटा नदीनाला रही पर्याप्त जलश्रोतको सम्भावना रहेको देखिन्छ।सिंचाई तर्फ यस गाउँपालिकाको १.८२ प्रतिशत अर्थात ३००७ हे. कृषियोग्य जमिन मध्ये २५ हे. जमिनमा मात्र सिंचाई सुविधा पुगेको छ।यस गाउँपालिकामा सोलार र माइक्रो हाइड्रोवाट ९८.३१ प्रतिशत घरधुरीमा वत्तिको व्यवस्था छ।पालिकामा १८ वटा माइक्रो हाइड्रो मध्ये ७ वटा भूकम्पवाट क्षति भएको र संचालित १० वटा वाट २५५ कि.वा विद्युत उत्पादन भइरहेको छ र क्षतिग्रस्त ८ वटा पुनर्सनिर्माण र मरम्मतको क्रममा रहेका छन ।

छन । यस गाउँपालिकाको जगत भन्ने स्थानमा १५० कि.वा. क्षमताको थप एक माइक्रो हाइड्रो निर्माणाधिन अवस्था छ ।

५.३.२ प्रमुख समस्या

कृषि योग्य जमिनमा न्युन सिंचाई सुविधा हुनु, नयाँ प्रविधिमा आधारित सिंचाईको विस्तार हुन नसक्नु, लघु तथा साना जल विद्युतको पर्याप्त विकास हुन नसक्नु, उर्जाको वहु उपयोग हुन नसक्नु, क्षतिग्रस्त विद्युत संरचना पुनर्निर्माण भइ नसक्नु, प्राविधिक जनशक्तिको कमी, उच्च लागत हुनु, यातायातको पूर्वाधारको अभावमा लगानी आकर्षण नहुनु आदि प्रमुख समस्या हुन ।

५.३.३ अवसर तथा चुनौती

(क) अवसर

स्थानीय स्तरका सिंचाई र १ मे.वा. सम्मका जलविद्युत र वैकल्पिक उर्जाको अधिकार स्थानीय सरकारको कार्यक्षेत्रमा हुनु, पर्याप्त जलश्रोतको उपलव्धता, विभिन्न जलविद्युत आयोजनाहरुको सर्भेक्षण भई रहनु, उत्तर दक्षिण सडक निर्माणले लगानीको सम्भावना बढ्दै जानु, जलश्रोत विकास गाउँपालिकाको प्राथमिकतामा पर्नु आदि प्रमुख अवसरको रुपमा रहेका छन ।

(ख) चुनौती

क्षतिग्रस्त संरचनाहरुको पुनर्निर्माण गर्नु, केन्द्रीय विद्युत प्रशारणसंग आबद्ध गर्नु, विद्यमान जलश्रोतको वहु उपयोग गर्नु, विद्युतमा लगानी जुटाउनु, साना तथा लघु जलविद्युतको विकास गर्नु, वैकल्पिक उर्जाको विकास गर्नु, विद्युतको उपयोगमा वृद्धी गरी दाउराको प्रयोग घटाउनु, कृषि योग्य जमिनमा सीचाईको विकास गर्नु आदि प्रमुख चुनौती रहेका छन।

५.३.४ उद्देश्य

१. सिंचाई योग्य जमिनमा सिंचाई सुविधा विस्तार गर्नु ।

२. जलविद्युत तथा वैकल्पिक उर्जाको विकास तथा विस्तार गर्नु ।

५.३.५ रणनीति

१. सतह तथा नयाँ प्रविधिको उपयोग गरी सिंचाई सुविधा विस्तार गर्ने,(१)

२. विद्युतको सुविधा विस्तार गरी आयमूलक क्रियाकलापमा आबद्ध गर्ने (२)

५.३.६ कार्यनीति

रणनीति १: सतह तथा नयाँ प्रविधिको उपयोग गरी सिंचाई सुविधा विस्तार गर्ने।

१. सम्भाव्यता अध्ययन गरी सतह सिंचाईको विस्तार गरिनेछ ।

२. सम्भाव्यता हेरी ड्रिप, स्प्रिङ्कल, प्लास्टिक पोखरी आदि उपयुक्त प्रविधिको उपयोग गरी सिंचाई सुविधा विस्तार गरिनेछ ।

रणनीति २: विद्युतको सुविधा विस्तार गरी आयमूलक क्रियाकलापमा आबद्ध गर्ने ।

१. जल उपयोग गुरु योजना तयार गरिनेछ ।

२. सम्भाव्यता अध्ययन गरी जल साना जल विद्युत आयोजनाको विकास र विस्तार गरिनेछ ।

३. क्षतिग्रस्त माइक्रो हाइड्रो पुनः निर्माण गरिनेछ ।

४. गाउँपालिकालाई केन्द्रीय विद्युत प्रशारण लाइनमा आबद्ध गरिनेछ ।

५. केन्द्रिय विद्युत प्रशारण लाईनमा जोडिए पछि माइक्रो हाइड्रोवाट उत्पादित विद्युतलाई मिनि ग्रिड निर्माण गरी केन्द्रिय प्रणालीमा जोडिनेछ ।

६. जलविद्युतको उपयोगलाई लघु तथा घरेलु उद्योगमा उपयोग गरी आय आर्जन र रोजगारीमा आबद्ध गरिनेछ ।

७. विद्युतको प्रयोगलाई खाना पकाउने इन्धनको रुपमा प्रयोग गरी इन्धनमा दाउराको निर्भरता घटाइनेछ ।

५.३.७ प्रमुख कार्यक्रम

(क) स्थानीय निकाय आफैले गर्ने

❖ जल उपयोग गुरु योजना तर्जुमा ।
❖ सिंचाईको विकास विस्तार।
❖ विद्युत आयोजनाको विकास र विस्तार ।
❖ क्षतिग्रस्त माइक्रो हाइड्रो पुनर्स्थापन ।
❖ केन्द्रीय विद्युत प्रशारण लाइनमा आबद्धता ।
❖ मिनि ग्रिड निर्माण ।
❖ विद्युतको बहु उपयोग ।

(ख) प्रदेश सरकारको समन्वयमा गर्ने

❖ जल उपयोग गुरु योजना तर्जुमा ।
❖ मिनि ग्रिड निर्माण ।
❖ सिंचाईको विकास विस्तार ।
❖ विद्युत आयोजनाको विकास र विस्तार ।

(ग) संघीय सरकारको समन्वयमा गर्ने

❖ जल उपयोग गुरु योजना तर्जुमा
❖ विद्युत आयोजनाको विकास र विस्तार
❖ क्षतिग्रस्त माइक्रो हाइड्रो पुनस्थापन
❖ केन्द्रीय विद्युत प्रशारण लाइनमा आबद्धता ।

५.३.८ अपेक्षित उपलब्धि

जल उपयोग गुरु योजना तर्जुमा गरिएको हुने, गाउँपालिका केन्द्रीय विद्युत प्रशारण लाईनमा जोडिएको छ, ३० वटा माइक्रो हाइड्रो भएको हुने, १००० कि.वा. जलविद्युत उत्पादन भएको हुने, सबै क्षतिग्रस्त संरचनाहरु पुनर्निर्माण भएका हुने, थप ७५ हे. जमिनमा सिंचाई सुविधा उपलव्ध भएको हुनेछ ।

५.४ सूचना तथा सञ्चार

५.४.१ पृष्ठभूमि

सूचना तथा संचार मानव जीवनको अपरिहार्य आधारको रुपमा स्थापित भएको छ । यसले मानव जीवन सहज मात्र वनाएको छैन संसारलाईनै एउटै ग्राममा आबद्ध गर्न सफल भएको छ । सूचना प्रविधि एवं संचार सुविधामात्र नभएर लो कतन्त्रलाई जीवन्त राख्ने आधार पनि हो।यसको महत्वलाई दृष्टिगत गरी संविधानले सूचना सम्वन्धि हकलाई मौलिक हकको रुपमा व्यवस्थित गरेको छ ।

यस गाउँपालिकामा करिब ५२ प्रतिशत नागरिकले मोवायल, करिव १७ प्रतिशतले टेलिभिजन, २ प्रतिशतले रेडियो, ०.१ प्रतिशतले कम्प्युटर, २ प्रतिशतले इन्टरनेट प्रयोग गरेको देखिन्छ । यस गाउँपालिकामा स्काइ मोबाइल सेवाका साथै ई.लिंक, सु.बि.सु, गोर्खा जस्ता इन्टरनेट सेवा प्रदायक रहेको पाइन्छ ।

५.४.२ प्रमुख समस्या

ल्याण्डलाइन टेलिफोनसेवाको पहुँच नहुनु, मोवायल तथा इन्टरनेट सेवाको पहुँच कमजोर हुनु, इन्टरनेट सेवा प्रदायकको से वा विश्वसनीय नहुनु, स्थानीय एफ.एम संचालन र पत्रपत्रिका प्रकाशन नहुनु, गाउ पालिका को वेवसाइट सुचारु हुन नसक्नु आदि प्रमुख समस्या रहेका छन ।

५.४.३ अवसर र चुनौती

(क) अवसर

मोवायल सेवाको पहुँच पुगेको, टेलिभिजन र रेडियोको प्रयोग वढ्दै गएको, इन्टरनेट तथा धषष को प्रयोग वढ्दै गएको, सूचना संचार स्थानीय सरकार र जनताको प्राथमिकताको विषय भएको, आधारभूत सरकारी सेवामा नागरिकको पुहुंच वढाउन सूचना प्रविधीको प्रयोग गर्ने नीति रहेको, गाउँपालिका कार्यालय र वडा कार्यालयलाई सूचना प्रविधी मैत्री वनाउने नीति रहे को, गाउँपालिका कार्यालयमा वेवसाइटको व्यवस्था रहेको आदि प्रमुख अवसर हुन।

(ख) चुनौती

सबैखाले संचार माध्यमहरुको पहुँच विस्तार गर्नु, मोवायल, इन्टरनेट र वाइफाईको क्षमता विस्तार गर्नु, गाउँपालिका र वडाहरु वीच सूचना सञ्जालीकरण गर्नु, सबै तथ्यांक र सूचनालाई विद्युतीय प्रणालीमा आबद्ध गर्नु, अनलाईन प्रणाली मार्फत सेवा प्रवाह गर्नु, स्थानीय पत्रिका प्रकाशन र एफ.एम संचालन गर्नु आदि प्रमुख चुनौती हुन्।

५.४.४ उद्देश्य

सूचना प्रविधिमैत्री गाउँपालिकाको निर्माण गर्नु।

५.४.५ रणनीति

सबै प्रकारका संचार सुविधाहरु विकास र विस्तार गर्ने।

५.४.६ कार्यनीति

१. ल्याण्डलाईन सेवा विस्तार, मोवायल र इन्टरनेटको क्षमतामा वृद्धी गर्न संघीय सरकारसंग समन्वय गरिनेछ ।

२. इन्टरनेट प्रदायक कम्पनीहरुसंग समन्वय गरी सेवालाई व्यवस्थित र नियमित गराइनेछ ।

३. सूचना शाखालाई व्यवस्थित गरी सबै तथ्यांक एवं सूचनाहरुलाई विद्युतीय प्रणालीमा आबद्ध गरी अद्यावधिक गर्दै लगिनेछ ।

४. गाउँपालिका र वडाहरुवाट प्रदान गरिने सेवालाई क्रमशस् अनलाइन प्रणालीमा आबद्ध गर्दै लगिनेछ ।

५. कम्पयुटरको प्रयोगमा वृद्धी गरी क्रमशस् कागज रहित गाउँपालिकाको रुपमा विकसित गर्दै लगिनेछ ।

६. गाउँपालिका, स्थानीय सरकारी कार्यालयहरु र वडाहरु आदिमा सूचना सञ्जालीकरण गरिनेछ ।

७. नागरिकहरुलाई कानून वमोजिम दिनुपर्ने सूचना माग भएका वखत तत्काल उपलव्ध गराउने व्यवस्था गरिनेछ ।

८. स्थानीय एफ.एम. र पत्रपत्रिका प्रकाशनमा प्रोत्साहन गरिनेछ ।

५.४.७ प्रमुख कार्यक्रम

(क) स्थानीय तह आफैले गर्ने

❖ अन्तर सरकार समन्वय,
❖ इन्टरनेट प्रदायक कम्पनीहरुसंग समन्वय,
❖ तथ्यांक एवं सूचनाहरुलाई विद्युतीय प्रणालीमा आबद्धता,
❖ अनलाइन सेवा,
❖ सूचना सञ्जालीकरण,
❖ स्थानीय एफ.एम. संचालन तथा पत्रपत्रिका प्रकाशन

(ख) प्रदेश सरकारको समन्वयमा गर्ने

❖ संचार प्रविधिको क्षमता विकास
❖ सूचना सञ्जालीकरण

ग) संघीय सरकारको समन्वयमा गर्ने

❖ टावरहरुको निर्माण
❖ अन्तर सरकार समन्वय
❖ सूचना माहांमार्गको आबद्धता सम्वन्धी अध्ययन ।

५.४.८ अपेक्षित उपलव्धि

८० प्रतिशत नागरिकमा मोवायल सेवा, १० प्रतिशतमा इन्टरनेट, ५० प्रतिशतमा घरपरिवारमा टेलोभिजनको गुणस्तरीय पहुँच पुगेको हुने, तथ्यांक तथा सूचनाहरु विद्युतीय प्रणालीमा आबद्ध भएको हुने, सूचनाहरुको सञ्जालीकरण भएको हुने, अनलाइन सेवा शुरु भएको हुने, कम्तिमा कार्यालयमा ५० प्रतिशत कागजको प्रयोग घटेको हुनेछ ।

परिच्छेदः ६
वन वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन

यस परिच्छेद अन्तर्गत वन, जलाधार, जैविक विविधता, वातावरण, जलवायु परिवर्तन तथा विपद व्यवस्थापन आदि विषय पर्दछन ।

६.१ वन वातावरण र जैविक विविधता

६.१.१ पृष्ठभूमि

मानव जीवन र प्रकृतिको अन्योन्याश्रित एवं परिपुरक सम्वन्ध छ । दोहन र परिपूरण वीच सन्तुलन कायम गर्दै दीगो र प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्नु आजको आवश्कता हो । संविधानले स्वच्छ र स्वस्थ्य वातावरणमा वाच्न पाउने हक प्रदान गर्दै वातावरण, जैविक विविधता,जलाधार र वन्यजन्तु संरक्षण स्थानीय सरकारको अधिकारक्षेत्रमा राखेको छ । स्थानीय सर कार संचालन ऐनले वन,जंगल, चराचुरुङ्गी, जलउपयोग, वातावरण, पर्यावरण तथा जैविक विविधता सम्वन्धि स्थानीय नीति, कानून, मापदण्ड, योजना कार्यान्वयन,अनुगमन र नियमन लगायत वन तथा वातावरण संरक्षण सम्बन्धी विविध अधिकार र जिम्मेवारी स्थानीय सरकारलाई प्रदान गरेको छ ।

मनाश्लु संरक्षण क्षेत्र रहेको यस चुमनब्री गाउँपालिकाको १३.३० प्रतिशत भूभाग वनजंगलले ढाकेको छ।हिमनदी ६.८० प्रतिशत, कृषि जमिन १.८२ प्रतिशत, १.२० प्रतिशत नदि वा बगर, ०.५ प्रतिशत पोखरीले ढाकेकोछ भने ०.४० प्रतिशत चट्टानी भाग, कुल भुभागको ५० प्रतिशत जमीन बाँझो रहेको छ भनें वांकी २६.४५ जमिन घांसे मैदान रहेको छ । यस गाउँपालिका मूलतः बुढीगण्डकी जलाधार क्षेत्र भित्र सेयार खेला र कथाङ् खोला गरी दुई उपजलाधार क्षेत्र , हिउ चितुवा, बन विरालो, कस्तुरी, रातो फ्याउरो, स्याल, खैरो भालु, नाउर, अङ्गोरा जातको जङ्गली खरायो, निलो भेडा, हिमालयन थार लगायत ३९ प्रकारका जनावर र हिम च्याखुरा, सुनौलो चील, २०१ प्रकारका चराचुरुङ्गी सहित २६३ प्रकारका जीवजन्तुहरु, ७५६ प्रजातिका वोट विरुवाहरु लगायत पांच औंले, यार्सगुम्वा, जटामसी, लोठसल्ला, सुगन्धवाल, वन लसुन जस्ता विविध जडिवुटी पाइन्छन् ।

यो गाउँपालिका समुन्द्रि सतहबाट १२३९ मिटर देखि ८१६३ मीटर उचाईसम्म फैलिएकोले यहाँको जलवायू उष्ण, टेम्परेट, सब अल्पाइन,अल्पाइन र निभल गरि पाँच प्रकारको हवा पानी पाइन्छ।यहाँको तापक्रम गर्मीयाममा ३१ देखि ३४ डिग्री र जाडोयाममा ८ देखि १३ डिग्रिको हाराहारिमा रहन्छ ।यहाँको औषत वर्षा १९०० मि.मि. रहेको पाइएको छ ।

६.१.२ प्रमुख समस्या

तापक्रममा ०.०३ डिग्री सेल्सीयस प्रतिवर्ष बढ्दै जानु, विगत ३० बर्षमा मैसममा परिवर्तनले बर्षादमा हेरफेर अउनु, दे खिनु इन्धन र काठ दाउराको लागि वनजंगलमा दवाव वढ्दै जानु, वन्यजन्तुको चोरी सिकारी वढ्दै जानु, वन डढेलोले वन विनास वढ्नु, जथाभावी रुपमा जडीवुटी संकलन हुनु, पानीका मूहानहरुको संरक्षण नहुनु, फोहोरमैलाको राम्रो व्यवस्थापन नहुनु, नागरिकहरुमा वातावरण संरक्षणवारे चेतना नहुनु, जलवायू परिवर्तनको प्रभाव वढ्दै जानु आदि यसक्षेत्रका प्रमुख समस्या हुन् ।

६.१.३ अवसर र चुनौती

(क) अवसर

वन, जंगल, जलाधार, जैविक विविधता र वातारण संरक्षण आदि स्थानीय सरकारको अधिकारमा रहनु, वन वातावरण गाउँपालिकाको प्राथमिकतामा पर्नु, वन विकासको लागी खाली जमिन प्रसस्त रहनु, जैविक विविधता, जडीवुटी आदि प्रसस्त हुनु, वातावरण संरक्षण दीगो विकासको लक्षमा समाविष्ट रहनु, संघीय तथा प्रदेश सरकारको सहयोग रहनु, मनाश्लु संरक्षण क्षेत्रमा रहनु, यस सम्वन्धी काम गर्ने विभिन्न संघसंस्थाको उपस्थिति रहनु, स्थानीय समुदाय स्तरमा समेत मनास्लु संरक्षण क्षेत्रबाट संरक्षण समिति गठन भई कृयाशील रहनु, विभिन्न वडामा स्थानीय अनुकुलन कार्ययोजना लागु रहनु (LAPA), मनास्लु संरक्षण क्षेत्रमा दिगो पर्यटन प्रवर्द्धन कार्यक्रम (Sustainable Tourism Enhancement in Nepal's Protected Areas) STENPA सञ्चालन हुने क्रममा रहनु, जनमानसमा वन तथा वातावरण संरक्षण सम्वन्धी चेतना वढ्दै जानु आदि यस क्षेत्रका प्रमुख अवसर रहेका छन् ।

(ख) चुनौती

विकास र वातावरण वीच सन्तुलन कायम राख्नु, दाउरा इन्धनकालागि करिब ९७ प्रतिशत वनजंगलमा निर्भरता रहनु, इन्धनका लागि वैकल्पिक व्यवस्था गर्नु, वन डढेलो रोक्नु, वन तथा वातावरण संरक्षणलाई आय आर्जन र रोजगारीसंग जोड्नु, मानव र प्रकृति वीचको अन्तर संवन्ध र प्राकृतिक श्रोतको दीगो उपयोगवारे जनचेतना वढाउनु, चोरी सिकारी रोक्नु, जडीबुटीको अनियन्त्रित दोहनलाई व्यवस्थापन गर्नु, विनास भएको वनको परिपूरण गर्नु आदि प्रमुख चुनौती हुन ।

६.१.४ उद्देश्य

वन जंगल, जलाधार, जैविक विविधता र वातावरणको संरक्षण र संवर्धन गर्दै प्राकृतिक श्रोतको दीगो उपयोग गर्नु।

६.१.५ रणनीति

१. वनजंगल, जलाधार एवं जैविक विविधताको विकास र संरक्षण गर्ने,

२. वतावरणको संरक्षण गर्ने।

६.१.६ कार्यनीति

रणनीति १ः वनजंगल, जलाधार एवं जैविक विविधताको विकास र संरक्षण गर्ने ।

१. वन क्षेत्रमा वृक्षारोपणको व्यवस्था गरिनेछ ।

२. विकासका लगि वनक्षेत्रको कम भन्दा कम प्रयोग हुने स्थितिका लागि आवश्यक पहल गरिनेछ र वन क्षेत्रको प्रयोग नगरी नहुने अवस्थामा सम्वन्धितवाट अनिवार्य परिपूरणको व्यवस्था मिलाइनेछ ।

३. संरक्षण क्षेत्रमा रहेके वनक्षेत्रलाई वैज्ञानिक व्यवस्थापन गरी आय आर्जन र रोजगारीसंग आबद्ध गराइनेछ ।

४. वन डढेलो नियन्त्रणकालागि अग्निरेखाको निर्माण गरिनेछ ।

५. निजि जग्गामा जडिवुटी खेति, फलफुल, छिटो वढ्ने र उच्चमूल्यका रुख आदिको विकास गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ ।

६. फर्निचर र काष्ठजन्य उत्पादनमा आत्मनिर्भर हुन आवश्यक व्यवस्था गरिनेछ ।

७. वनक्षेत्रको उद्योग, पर्यटन, कृषि जस्ता क्षेत्रहरुसंग अन्तर्सम्वन्ध स्थापित गरी नागरिकको आय र रोजगारी वढाइनेछ ।

८. चोरी सिकारी नियन्त्रण, जीवजन्तुहरुको संरक्षण आदिमा समुदायको सहभागिता वढाई जैविक विविधता संरक्षण गरिनेछ ।

९. समुदायको सहभागितामा जलाधारक्षेत्र, पानीका श्रोतहरुको संरक्षण गरिनेछ ।

१०. समुदायहरुसंग समन्वय र सहकार्य गरी जडिवुटी व्यवस्थित संकलनका र प्रशोधनको व्यवस्था गरिनेछ ।

रणनीति २ः वातावरणको संरक्षण गर्ने ।

१. स्थानीय वातावरण नीति तथा कानून तर्जुमा गरी लागु गरिनेछ ।

२. वातावरण व्यवस्थापन कार्य येजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।

३. भौतिक पूर्वाधार निर्माण गर्दा विकास र वातावरण वीच सन्तुलन कायम हुने गरि कार्यक्रम संचालन गर्ने व्यवस्था गरिनुका साथै भारी यन्त्र उपकरणको प्रयोग निरूत्साहित गरिने छ ।

४. वातावरण संरक्षणक्षेत्रमा काम गर्ने स्थानीय संघ संस्थाहरुसंग समन्वय र सहकार्य गरिनेछ ।

५. मानव र वातावरण वीचको अन्तरसम्वन्ध वारे नागरिकमा चेतना जगाउन व्यापक जनचेतना जागरण अभियान संचालन गरिने छ ।

६. घर भित्रको प्रदुषण नियन्त्रणका लागि धुवां रहित चुल्हो, गोवर ग्यास आदिको प्रयोगमा प्रोत्साहन गरिने छ।

७. घर र टोललाई सफा राख्न फोहोर व्यवस्थापनका लागि समुदायसंगको सहकार्यमा जैविक मल उत्पादन, फोहोरको व्यवस्थित विसर्जन आदिको व्यवस्था गरिने छ ।

८. वातावरणको स्थानीय अनुकुलन कार्य योजना (Local Adaptation Plan of Action- LAPA) को सबै वडामा कार्यान्वयन गरिने छ ।

९. जलवायु अनुकुलनता अभिवृद्धि सम्वन्धी कार्यगर्ने संघसंस्थाहरुसंग समन्वय गरिने छ ।

१०. फोहर मैलाको संस्थागत व्यवस्थापन गर्नुका साथै सकेसम्म फोहर कम (Reduce) गर्ने, त्यसको पुनः प्रयोग (Reuse) तथा अस्पतालजन्य फोहरलाई सुरक्षित तरिकाले नष्ट गरी व्यवस्थापन गरिने छ ।

६.१.७ प्रमुख कार्यक्रम

(क) स्थानीय तह आफैंले सञ्चालन गर्ने कार्यक्रमहरू

- वृक्षारोपण ।
- फर्निचर र काष्ठजन्य उद्योग स्थापना।
- चोरी सिकारी नियन्त्रण।
- जलाधारक्षेत्र तथा पानीका श्रोतहरुको संरक्षण।
- जडिवुटी व्यवस्थित संकलन र प्रशोधन।
- स्थानीय वातावरण नीति, कानून, वातावरणा व्यवस्थापन कार्य योजना निर्माण।
- जनचेतना जागरण ।
- धुवां रहित चुल्हो, गोवर ग्यास ।
- जैविक मल उत्पादन, व्यवस्थित विसर्जन ।
- LAPA कार्यान्वयन कार्य योजना ।

(ख) प्रदेश सरकारको समन्वयमा गर्ने

- वृक्षारोपण ।
- जलाधारक्षेत्र, पानीका श्रोतहरुको संरक्षण।
- जडिवुटी व्यवस्थित संकलन र प्रशोधन ।

(ग) संघीय सरकारको समन्वयमा गर्ने

- प्रविधि हस्तान्तरण ।
- जलाधारक्षेत्र, पानीका श्रोतहरुको संरक्षण।
- जडिवुटी व्यवस्थित संकलन र प्रशोधन ।
- संरक्षण क्षेत्र विकास ।

६.१.८ अपेक्षित उपलब्धि

१५ प्रतिशत वनक्षेत्र भएको हुने, वन्यजन्तुको चोरी निकासी पूर्णतस् नियन्त्रण भएको हुने, वनजन्य उद्योगवाट ३०० जनालाई रोजगारी प्राप्त भएको हुने, स्थानीय वातावरण नीति, कानून र कार्य योजना तर्जुमा भएको हुने, १५० वटा वन संरक्षण संग आबद्ध समूहहरु आय आर्जन कासा थै संरक्षण कार्यमा संलग्न रहने छन, ९० प्रतिशत जैविक विविधता संरक्षण भएको हुने, सातवटै वडामा फोहोरमैलाको व्यबस्थापन भएको हुने, १८०० वटा धुवां रहित चुल्हो प्रयोगमा आएको हुने, दाउराको रुपमा इन्धनको प्रयोग ९० प्रतिशतमा झरेको हुने, एल. पि ग्यास प्रयोगकर्ताको संख्या ५ प्रतिशत रहनेछ ।

६.२ विपद् व्यवस्थापन

६.२.१ पृष्ठभूमि

नेपाल विश्वमा उच्च विपद जोखिम क्षेत्रमा रहेको र वर्षेनी जोखिमवाट ठुलो धनजनको क्षति हुंदै आएको छ।यस गाउँपालिकामा पनि विपदजन्य घटनावाट वर्षेनी ठुलो धनजनको क्षति भै आएको छ।संविधानले विपद व्यवस्थापनको गाम्भिर्यतालाई विचार गरि तिनै तहको सरकारको आधिकार सूचीमा यसलाई सूचिकृत गरेको छ।स्थानीय सरकार संचालन ऐनले विपद व्यवस्थापन सम्वन्धी स्थानीय नीति, कानून, मापदण्ड, योजनाको कार्यान्वयन, अनुगमन र नियमन सहित विपद व्यवस्थापन सम्वन्धि विविध जिम्मेवारी सुम्पेको छ।

यस गाउँपालिकाको ६५.१५ प्रतिशत भूभाग ३० डिग्री भन्दा वढी भिरालो रहेकोले यहां पहिरोको जोखिम उच्च रहेको छ। यसका अतिरिक्त हावाहुरी, चट्याङ, वाढी, डढेलो माहामारी जस्ता जोखिमका सम्भावनाहरु पनि उच्चरुपमा रहेका छन् ।

यस गाउँपालिकामा २०७२ सालको भूकम्पले १२ जनाको मृत्यू हुनका साथै २७५० निजी संरचना क्षतिग्रस्त भएका, २० वटा विद्यालय, ९ वटा स्वास्थ्य संस्था, १८ वटा सामुदायिक तथा सहकारी भवन, १३ वटा सरकारी कार्यालय, ४४ वटा पुरातात्वीक सम्पदाहरूमा क्षति भएको देखिन्छ। भूकम्प पश्चात यस गाउँपिलकाको सात स्थानमा पहिरोले गम्भिर असर गरेको र पहिरो को जोखिमबाट पुर्नस्थापना गर्नु पर्ने घरधुरी संख्या ३९६ रहेको छ ।

६.२.२ प्रमुख समस्या

विपद जोखिम न्यूनिकरण कार्ययोजना नहुनु, विपद जोखिम क्षेत्रहरुको पहिचान नहुनु, भूकम्पवाट क्षतिग्रस्त संरचनाहरुको पुनर्स्थापन भईनसक्नु, विपदवाट भएको वार्षिक क्षति सम्वन्धि भरपर्दो तथ्यांक नहुनु, विपद व्यवस्थापनमा काम गर्ने संघ संस्था वीच समन्वय नहुनु, विकास निर्माण गर्दा विपद जोखिम पक्षलाई ध्यान नदिइनु, नागरिकमा विपद जोखिम वारे चेतना नहुनु, भवन संहिता कार्यान्वयन नहुनु आदि प्रमुख समस्याका रुपमा रहेका छन।

६.२.३ अवसर र चुनौती

(क) अवसर

विपद व्यवस्थापन गाउँपालिका सहित सबै तहका सरकारको कार्यक्षेत्रमा पर्नु, २०७२ सालको भूकम्पले जनतामा ठुलो सजगता ल्याउनु, विपद व्यवस्थापन गाउँपालिकाको उच्च प्राथमिकतामा पर्नु, पूनर्निर्माण प्राधिकरण लगायत पुनर्निर्माण र पुनर्स्थापनमा धैरै संघ संस्था कार्यरत रहनु, गाउँपालिकामा विपद व्यवस्थापन समिति र विपद जोखिम कोषको व्यवस्था रहनु, संघीय र प्रदेश सरकारको सहयोग रहनु आदि प्रमुख अवसरको रुपमा रहेका छन।

(ख) चुनौती

विपद जोखिम नक्सांकन गर्नु, उच्च जोखिम क्षेत्रका वासिन्दाहरुलाई सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण गर्नु, पुनर्निर्माण कार्य सम्पन्न गर्नु, विपद व्यवस्थापनक्षेत्रमा काम गर्ने संघसंस्था वीच समन्वय गर्नु, विपद प्रतिरोधी संरचनाहरुको निर्माण गर्नु, स्थानीय भवन आचार संहिता तर्जुमा गरी लागु गर्नु आदि प्रमुख चुनौती हुन् ।

६.२.४ उद्देश्य

विपद जोखिम न्यूनीकरण गरी विपदजन्य क्षति घटाउनु ।

६.२.५ रणनीति

१. विकास निर्माणमा विपद जोखिम न्युनीकरणलाई मूलप्रवाहीकरण गर्ने ।

२. प्रभावकारी जोखिम व्यवस्थापन गर्ने।

६.२.६ कार्यनीति

रणनीति १ः विकास निर्माणमा विपद जोखिम न्यूनीकरणलाई मूलप्रवाहीकरण गर्ने।

१. विपद जोखिम न्युनीकरण सम्वन्धी नीतिगत, कानूनी व्यवस्था गरी कार्ययोजना वनाई लागु गरिने छ ।

२. स्थानीय भवन आचार संहित वनाई लागु गरिने छ ।

३. गाउँपालिकाद्वारा विकास संरचना निर्माण गर्दा विपद जोखिमपक्षलाई ध्यान दिइनेछ र गाउँपालिका भित्र संचालन हुने सबै विकास निर्माणमा विपद प्रतिरोधी मापदण्ड पालना गराउन समन्वय गरिने छ ।

४. प्राविधिक अध्ययन विना जथाभावी भौतिक संरचना निर्माणलाई निरुत्साहित गरिने छ ।

५. सबै क्षेत्रगत नीति निर्माणमा विपद जोखिम न्युनीकरण पक्षलाई ध्यान दिइने छ ।

६. जोखिमक्षेत्र नक्सांकन गरी जोखिम क्षेत्रमा भौतिक संरचना निर्माण गरिने छैन र सो क्षेत्रमा निर्माण नगरी नहुने भएमा सो ही अनुसारको वलियो संरचना निर्माण गरिने छ ।

रणनीति २ः प्रभावकारी जोखिम व्यवस्थापन गर्ने ।

१. विपद जोखिम प्रतिकार्य योजना वनाई लागु गरिने छ ।

२. गाउँपालिकाको विपद व्यवस्थापन समितिलाई क्षमता विकास तालिम दिई प्रभावकारी वनाईने छ।

३. गाउँपालिकाको विपद जोखिम कोषमा नियमित निश्चित प्रतिशत रकम जम्मा गरिनेछ र कोषको रकम विपद व्यवस्थापनसंग सम्वन्धित काममा वाहेक अन्यत्र खर्च गरिने छैन ।

४. आकस्मिक उद्धारका लागि नजिकको नेपाली सेनाको व्यारेक, स्थानीय प्रहरी, स्वयंसेवी संघसंस्थाहरु, निजीक्षेत्र, गैसस आदिसंग सधैं नजिकको सम्पर्कमा रहने व्यवस्था गरिनेछ।

५. जनतामा विपदवाट वच्ने वारे चेतना अभिवृद्धि गर्न व्यापक चेतनामूलक अभियान संचालन गरिनेछ ।

६. वाढी, हावाहुरी वारे पूर्व सूचना प्रदान गर्न स्थानीय एफ.एम. ग्रुप एस.एम.एस आदिको प्रयोग गरिने छ ।

७. विपद उद्धार कार्यमा युवा स्वयंसेवीहरुलाई व्यापक रुपमा परिचालन गरिनेछ।

८. भूकम्पवाट भएको क्षतिको पुनर्निर्माण र पुनर्स्थापन कार्य सम्पन्न गर्न सम्बन्धित संस्थाहरुसंग समन्वय र सहजीकरण गरिने छ ।

६.२.७ प्रमुख कार्यक्रम

(क) स्थानीय तह आफैंले सञ्चालन गर्ने कार्यक्रमहरू

❖ नीति, कानून र कार्ययोजना तर्जुमा ।

❖ स्थानीय भवन आचार संहिता निर्माण ।

❖ विपद प्रतिरोधी संरचना निर्माण ।

❖ विपद जोखिम प्रतिकार्य योजना तर्जुमा ।

- ❖ क्षमता विकास तालिम ।
- ❖ सरोकारवालाहरुसंग समन्वय ।
- ❖ जनचेतना अभियान संचालन ।
- ❖ पूर्व सूचना प्रणाली ।

(ख) प्रदेश सरकारको समन्वयमा हुने

- ❖ विपद प्रतिरोधी संरचना निर्माण ।
- ❖ विपद जोखिम प्रतिकार्य योजना तर्जुमा।
- ❖ क्षमता विकास तालिम ।
- ❖ पूर्व सूचना प्रणाली ।

(ग) संघीय सरकारको समन्वयमा गर्ने

- ❖ विपद प्रतिरोधी संरचना निर्माण ।
- ❖ क्षमता विकास तालिम ।
- ❖ पूर्व सूचना प्रणाली ।
- ❖ अन्तर सरकार समन्वय ।
- ❖ प्रविधि हस्तान्तरण ।

६.२.८ अपेक्षित उपलब्धि

नीतिगत, कानूनी व्यवस्था कार्यान्वयन हुनुका साथै विपद जोखिम प्रतिकार्य योजना तर्जुमा भएको हुने, ७५ प्रतिशत जोखिम क्षेत्र नक्सांकन भएको हुने, ५० प्रतिशत पहिरो जोखिम क्षेत्र संरक्षण भएको हुने, ३ वटा बुढीगण्डकी उप-जलाधार र १३ वटा अन्य उपजलाधार क्षेत्र संरक्षण भएको हुने, स्थानीय भवन आचार संहिता तर्जुमा भई कार्यान्वयन भएको हुने, विपद प्रतिरो धी संरचना निर्माण मापदण्ड तयार भई कार्यान्वयन भएको हुने, विपद व्यवस्थापन समितिका सबै सदस्यलाई क्षमता विकास तालिम भएको हुने, पूर्व सूचना प्रणाली शुरु भएको हुनेछ ।

परिच्छेद: ७

सुशासन तथा संस्थागत विकास

यस विषय क्षेत्रमा निम्न बमोजिमका विषहरु समावेश गरिएका छन् :

१. योजना तथा तथ्याङ्क

२. संस्थागत सुदृढीकरण

७.१ योजना तथा तथ्याङ्क

७.१.१ पृष्ठभूमि

विकास प्रयासलाई व्यवस्थित र प्रणालीगत रुपमा सञ्चालन गरी अपेक्षित उपलब्धि हांसिल गर्न योजनावद्ध विकासको आवश्यकता पर्दछ । भरपर्दो तथ्याङ्क कार्यान्वयनयोग्य योजनाको आधार हो । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले स्थानीय तहले आफ्नो क्षेत्राधिकारका विषयमा योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्नु पर्ने व्यवस्था गरेको छ । यसैगरी ऐनले स्थानीय तथ्याङ्क र अभिलेख व्यवस्थापन, पाश्र्वचित्र तथा स्रोत नक्सा अद्यावधिक बनाउने, सूचना तथा अभिलेख केन्द्र संचालन गर्ने, जनशक्तिको तथ्याङ्क संकलन गर्ने आदि कार्य स्थानीय तहको काम, कर्तव्य र अधिकारको दायरामा राखेको छ ।

यस गाउँपालिकाले घरधुरी सर्वेक्षण र संस्थागत तथ्याङ्क संकलन गरी बस्तुगत विवरण तयार गरेको छ । भूकम्प प्रभावित घर धुरीको तथ्याङ्क संकलन भएको छ, सरसफाईको अवस्थाका बारेमा तथ्याङ्क संकलन भई सरसफाई गुरुयोजना बन्ने तयारीमा रहेको छ । विपन्न जोखिम सर्वेक्षण समेत सम्पन्न भएको छ ।

७.१.२ प्रमुख समस्या

योजना प्रणालीका बारेमा कम चासो हुनु, कमजोर योजना प्राथमिकीकरण, योजना प्रणालीका बारेमा जानकारी कमी हुनु, टुक्रे र वितरणकारी आयोजनाको बाहुल्यता हुनु, अध्ययन विना नै आयोजनाको छनौट हुनु, लक्ष र उपलब्धि बीचमा ठूलो अन्तर हुनु, स्रोत साधन र योजनाका बीच तादात्म्यताको कमी, जनशक्तिको अभावले योजना संचालन र अनुगमनमा कठिनाई, तथ्याङ्क प्रणाली कमजोर हुनु, प्राकृतिक स्रोत सम्बन्धी तथ्याङ्क अभाव, तथ्याङ्क विद्युतीय प्रणालीमा आबद्ध नहुनु, भएका तथ्याङ्क पनि खण्डिकृत स्वरुपमा नुहुन, गाउँपालिकामा कार्यरत सबै निकायको तथ्याङ्क एकिकृत गरी उपयोग गर्न अन्तर निकाय समन्वयको अभाव, सुशासनका सम्बन्धमा स्थानीय जानकारीको अभाव, प्रभावकारी अनुगमन नहुनु, गूणात्मक भन्दा भौतिक प्रगति के न्द्रीत अनुगमन आदि यस क्षेत्रका प्रमुख समस्या हुन्।

७.१.३ अवसर र चुनौती

(क) अवसर

स्थानीय योजनाको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कनमा स्थानीय तहलाई पूर्ण अधिकार हुनु, निर्वाचित पदाधिकार ीहरुको नेतृत्वदायी भूमिका रहनु, स्थानीय कार्यक्षेत्र भएका गैससहरु स्थानीय योजना प्रणालीमा आबद्ध हुदै जानु, नेपाल सर कारबाट योजना प्रणालीका सम्बन्धमा नमूना कार्यविधिहरु उपलव्ध हुनु, अधिकांश विकास आयोजना तथा कार्यक्रमहरुले स्थानीय प्रतिनिधिकै संयोजकत्वमा आयोजना छनौट गर्ने अभ्यास गर्नु, विकास योजना सम्बन्धमा सामाजिक सचेतना बढ्दै जानु, योजना तर्जुमा सम्बन्धी समितिहरु कृयाशील रहनु, संभाव्य वित्तीय स्रोतहरु पूर्व अनुमान योग्य रहनु आदि यस क्षेत्रका प्रमुख अवसरहरु छन् ।

(ख) चुनौती

तथ्याङ्कलाई व्यवस्थित गरी विद्युतीय प्रणालीमा आबद्ध गर्नु, तथ्याङ्क तथा बस्तुगत विवरणलाई बार्षिक रुपमा अध्यावधिक गर्नु, खण्डिकृत तथ्याङ्क प्रणालीको विकास गर्नु, योजना र तथ्याङ्क बीच तादात्म्यता कायम गर्नु, पूर्व संभाव्यताका आधारमा आयो जनाहरुको छनौट र कार्यान्वयन गर्नु, दामासाहीमा आधारित बजेट वितरणको कार्यलाई योजना अनुशासनमा ल्याउनु, टुक्रे यो जनामा बजेट विनियोजन रोक्नु, योजना प्रणालीलाई नतिजासंग आबद्ध गर्नु, संघीय र प्रादेशिक योजना कार्यक्रमको स्थानीय तहसंग समन्वय मिलाउनु, तहगत सरकारका बीच योजनागत दोहोरोपना हटाउनु, विकास योजनाका बारेमा आम नागरि कलाई सुसूचित गर्नु, योजना अभिलेख व्यवस्थापन अध्यावधिक गर्नु, नियमित अनुगमन गरी निर्धारित समय, लागत र गुणस्तर मा आयोजना सम्पन्न गर्नु, योजना कार्यान्वयन क्षमता अभिबृद्धि गर्नु आदि यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौती रहेका छन् ।

७.१.४ उद्देश्य

योजना प्रणालीलाई सुदृढ गरी नतिजामूलक बनाउने ।

७.१.५ रणनीति

१. तथ्याङ्क प्रणाली व्यवस्थित र सुदृढ गर्ने,

२. तथ्य र तथ्याङ्कमा आधारित योजना प्रणाली स्थापित गर्ने,

३. नतिजामूलक अनुगमन प्रणालीको अवलम्बन गर्ने ।

७.१.६ कार्यनीति

रणनीति १: तथ्याङ्क प्रणाली व्यवस्थित र सुदृढ गर्ने,

१. बस्तुगत विवरण तयार गर्दा प्राकृतिक स्रोत र सेवा सुविधाहरुको पहुच सहितको स्रोत नक्साहरु तयार गरी बार्षिक रुपमा अध्यावधिक गरिने छ ।

२. बस्तुगत विवरण र स्रोत नक्साहरुलाई विद्युतीय प्रणालीमा आबद्ध गरिनेछ ।

३. गाउँपालिकामा सूचना तथा अभिलेख केन्द्र स्थापना गरीने छ ।

४. सूचना तथा अभिलेख केन्द्रबाट गाउँपालिाका भित्रका निकायहरु बीच तथ्याङ्क तथा सूचना एकिकृत गरी प्रकाशन गरिनेछ।

५. भौगोलिक, सामाजिक, आर्थिक, संस्थागत, लैङ्गिक लगायतका विषय क्षेत्रका खण्डिकृत तथ्याङ्क सहितको बस्तुगत विवरण तयार गरिनेछ ।

रणनीति २: तथ्य र तथ्याङ्कमा आधारित योजना प्रणाली स्थापित गर्ने ।

१. सहभागितामूलक योजना तर्जूमा प्रणालीको अवलम्बन गरिनेछ ।

२. योजना तर्जुमा प्रकृयामा आर्थिक, सामाजिक, भौगोलिक रुपले पछाडि परेका बर्ग, लिङ्ग र समुदायको सहभागिता सुनिश्चित गरी उनीहरुको सरोकारलाई सम्बोधन गर्दै लगिनेछ ।

३. आवधिक योजना र बार्षिक योजना बीच तादात्मयता कायम गरी अन्तर सम्बन्ध स्थापित गरिनेछ (अनुसूची.....) ।

४. योजना तर्जुमा समिति तथा उपसमितिहरुको क्षमता विकास गरी कृयाशील गराइनेछ ।

५. स्रोत र संभाव्यताका आधारमा आयोजनाको प्राथमिकीकरण गरी छनौट गरिनेछ ।

६. योजनामा आधारित बजेट विनियोजन प्रणालीको अवलम्बन गरिनेछ ।

७. विभिन्न निकायबाट गाउँपालिका क्षेत्र भित्र संचालन हुने विकास कार्यक्रमहरु गाउँ विकास योजनामा एकिकृत गरिने छ ।

८. विषयगत कार्यक्रमहरु बीच अन्तर सम्बन्ध र परिपुरकता कायम गरिनेछ ।

९. योजना कार्यान्वयन कार्ययोजना बनाई समयबद्ध र जिम्मेवारी तालिका अनुसार कार्यान्वयन गरिनेछ ।

१०. योजनको दिगोपनाका लागि मर्मत संभार कोषको व्यवस्था मिलाइने छ ।

११. उपभोक्ता समितिहरुको क्षमता विकास गरी योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन र दिगो व्यवस्थापनका लागि जिम्मेवार बनाइनेछ ।

रणनीति ३: नतिजामूलक अनुगमन प्रणालीको अवलम्बन गर्ने ।

१. अनुगमन योजनाको निर्माण गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।

२. नतिजामा आधारित सूचकहरु निर्माण गरी सूचकमा आधारित अनुगमन प्रणाली स्थापना गरिनेछ। अनुगमन समितिको क्षमता विकास र स्रोत साधनयूक्त बनाई अनूगमन प्रभावकारी बनाइने छ ।

३. आयोजनागत रुपमा अनूगमनको जिम्मेवारी तोकी नियमित अनूगमन प्रतिवेदन प्राप्त हुने व्यवस्था मिलाइने छ ।

४. समितिको प्रतिवेदन कार्यपालिकाको वैठकमा छलफल गरी समस्या समाधान गर्ने प्रणालीका अवलम्बन गरिने छ

५. चैमासिक प्रगति समिक्षा गरी समस्याको समाधान गरिने छ ।

६. बार्षिक समिक्षा गरी प्रतिवेदन सम्बद्ध निकायहरुमा पठाइने छ ।

७. बार्षिक प्रगति प्रतिवेदन सभामा प्रस्तुत गरी छलफलबाट प्राप्त निर्देशनहरुको कार्यान्वयन गरिनेछ।

७.१.७ प्रमुख कार्यक्रम

(क) स्थानीय तह आफैले सम्पादन गर्ने ।

❖ वस्तुगत विवरण, स्रोत नक्साको निर्माण र अध्यावधिक ।

❖ सूचना तथा अभिलेख केन्द्र स्थापना ।

❖ सहभागितामूलक योजना तर्जूमा ।

❖ क्षमता विकास सम्बन्धी तालीम गोष्ठी र अभियान ।

❖ बर्षिक योजना पुस्तिका प्रकाशन ।

❖ मर्मत संभार योजना र मर्मत संभार कोष ।

❖ अनुगमन योजना ।

❖ प्रगति समिक्षा ।

❖ बार्षिक प्रगति प्रतिवेदन प्रकाशन ।

(ख) प्रदेश सरकारसंग सहकार्यमा सम्पादन हुने ।

❖ मार्ग दर्शन र वजेट सिलिङ्ग,

❖ अन्तर सरकार समन्वय,

❖ अनुगमन ।

(ग) संघीय सरकारसंग सहकार्यमा सम्पादन हुन सक्ने ।

❖ मार्गदर्शन र वजेट सिलिङ्ग,

❖ अन्तर सरकार समन्वय

❖ मूल्याङ्कन ।

७.१.८ अपेक्षित उपलब्धि

वस्तुगत विवरण तयार भई विद्युतीय प्रणालीमा आबद्ध भएको हुने, गाउँपालिकामा सूचना तथा अभिलेख केन्द्र स्थापना भएको हुने, आवधिक गाउँ विकास योजना तर्जुमा भएको हुने, खानेपानी तथा सरसफाई गुरु योजना तर्जुमा भएको हुने, यातायात गरुयोजना तर्जुमा भई कार्यान्वन हुने, गाउँ बस्ती तहदेखिकै सहभागितामूलक प्रक्रियाबाट बार्षिक योजना तर्जुमा भएको हुने, बार्षिक अनुगमन योजना तर्जुमा गरी ९० प्रतिशत योजनाको अनुगमन भएको हुने, ठुला योजना हरुको कम्तिमा पनि २ पटक सार्वजनिक परीक्षण भएको हुने, चौमासिक र बार्षिक समीक्षा समयमा भएको हुने, विकास आयोजनाको भौतिक प्रगति ९० प्रतिशत भन्दा बढी भएको हुनेछ ।

७.२ सुशासन तथा सेवा प्रवाह

७.२.१ पृष्ठभूमि

स्थानीय तह नागरिकका निकटका सरकार हुन् । राज्यका तर्फबाट स्थानीय स्तरमा गरिने सेवा प्रवाह स्थानीय तहको प्रमुख जिम्मेवारी हो । स्थानीय तहमा सुशासन स्थापना भएमा मात्र नागरिकले परिवर्तन र लोकतन्त्रको अनुभूति गर्ने अवसर प्राप्त गर्न सक्दछन् । यसका निमित्त स्थानीय तहहरु सक्षम, पारदर्शी, भ्रष्टाचार मुक्त, उत्तरदायी र सभागितामूलक हुन आवश्यक छ ।

यस गाउँपालिकाको संस्थागत संरचनामा गाउँ कार्यपालिका, सभा, न्यायिक समिति र वडासमितिहरु आफ्नो जिम्मेवारी अनुसार कृयाशील रहेका छन् । हाल गाउँ कार्यपालिकामा १५ जना निर्वाचित प्रतिनिधि रहनुका साथै सभामा ३३ जना प्रतिनिधि रहेकाछन् । योजना तर्जुमा सम्बद्ध समितिहरु गठन भई कार्यरत छन् । पालिकास्तरीय अनुगमन समिति कृयाशील रहेको छ । स्थानीय मेलमिलापकर्ताहरु २२ जनाले तालिम प्राप्त गरी परिचालन भएकाछन् । गाउँपालिकामा जम्मा ३३ जनाको दरबन्दी रहेकोमा ६ जना पदमात्र स्थायी पदपूर्ति भएको देखिन्छ । सात वडा मध्ये २ वडामा मात्र वडा सचिवको पदपूर्ति भएको छ । यस गाउँपालिकामा ४ वटा विकास साझेदार र ५ वटा गैरसरकारी संस्था कृयाशील रहेका छन् ।

गाउँपालिकाले २५ वटा नीति, ऐन कानून र कार्यविधि र मापदण्ड स्वीकृत गरेको छ । यसैगरी स्थानीय सञ्चित कोष स्थापना भई सुत्रमा आधारित वित्तीय कारोवार सञ्चालन भएको, व्यक्तिगत घटना दर्ता, सामाजिक सुरक्षा, बस्तुगत विवरण संकलन आदि कार्यमा सफ्टवेयरको प्रयोग गरिदै आएको, गाउँपालिका र वडाहरुमा नागरिक बडापत्र प्रकाशित भएका, स्थानीय कार्यक्रमहरु उपभोक्ता समिति मार्फत कार्यान्वयन हुने गरेको, सार्वजनिक परीक्षण र सामाजिक परीक्षण हालसालै आरम्भ भएका छन् ।

७.२.२ प्रमुख समस्या

कर्मचारी अभावले सेवा प्रवाह र वजेट कार्यान्ययनमा कठिनाइ हुनु, स्थानीय आवश्यकताका आधारमा संगठन पुर्नसंरचना भई नसक्नु, सभाका समितिहरु गठन हुन नसक्नु, वडा भवनमा गाउपालिकाको कार्यालय रहनु, दूई वटा वडाको आफ्नो भवन नहुनु, इन्टरनेट नेटवर्कको सुविधा नहुंदा विद्युतीय सूचना प्रविधिमा आधारित कार्यप्रणाली अवलम्बन गर्न कठिनाई हुनु, नेटवर्कको समस्याले एकमात्र बैङ्कले समेत सेवा प्रवाह गर्न नसक्दा ससानो भुक्तानीका लागि सदरमुकामसम्म धाउनु पर्ने अवस्था रहनु, आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्रका कानुन, कार्यविधि तथा मापदण्डहरु सबै बनीनसक्नु, स्थानीय राजपत्र प्रकाशित नहुनु, बढ्दो जनआकांक्षा अनुरुप सेवा प्रवाह हुन नसक्नु, आन्तरिक स्रोत अत्यन्त न्युन रहनु , पर्यटन रोयल्टी गाउँपालिकाको दायरामा नआउनु आदि यस क्षेत्रका प्रमुख समस्या रहेकाछन् ।

७.२.३ अवसर र चुनौती

(क) अवसर

स्थानीय तहको एकल अधिकार भित्रका विषयमा कानून निर्माण गरी जनशक्ति परिचालन गर्ने अधिकार र अवसर हुनु, आर्थिक कार्यप्रणाली व्यवस्थित गर्ने सम्बन्धी आर्थिक ऐन र अन्य केही ऐन कानूनहरु तर्जुमा हुनु, समावेशी प्रतिनिधित्व सहित निर्वाचित प्रतिनिधिबाट स्थानीय तहको सञ्चालन हुनु, आफनो प्रशासनिक संगठन र संरचना आफै निर्माण गर्न सक्ने अधिकार हुनु, संवैधानिक तथा कानूनी रुपमा नै वित्तीय हस्तान्तरणबाट निश्चित स्रोतको सुनिश्चितता रहनु, स्थानीय तवरमा विकास साझेदारहरुको उपस्थिति र सकारात्मक सहयोगको वातावरण हुनु, स्थानीय स्तरमा रहेका अन्य निकायहरु गाउँपालिकासंग समन्वयमा रहने प्रणालीको विकास हुनु आदि यस क्षेत्रका प्रमुख अवसरहरु हुन् ।

(ख) चुनौती

कर्मचारीको पदपूर्ति गरी सबै वडा तथा विषयगत शाखाहरुमा दरबन्दी अनुसारको कर्मचारी पदपूर्ति गर्नु, आर्थिक ऐन कार्यान्वयनमा ल्याउनु, वडा कार्यालय गाउँपालिका बीच इन्टरनेट नेटवर्क स्थापना गर्नु, संघीय सरकारबाट खटिने कर्मचार ीहरुमा स्थायित्व ल्याउनु, समायोजित कर्मचारीहरुलाई स्थानीय सेवाअनुसार संचालन गरी व्यवस्थित गर्नु, वैङ्क कारोवार सुचारु गरी शाखा विस्तार गर्नु, आन्तरिक स्रोतको बृद्धि गर्नु, स्थानीय स्तरमा रहेका केन्द्रीय, प्रादेशिक निकाय/कार्यक्रम तथा गैरसर कारी संस्था संग प्रभावकारी समन्वय कायम गर्नु, संरक्षण क्षेत्रसंग लाभको हिस्सेदारी प्राप्त गर्नु, आर्थिक अनुशासन कायम गरी वित्तीय जोखिम न्यूनिकरण गर्नु, पदाधिकारी र कर्मचारीलाई नयाँ प्रणाली अनुसार अभ्यस्त र परिवर्न गर्नु आदि यस क्षे त्रका प्रमुख चुनौती हुन् ।

७.२.४ उद्देश्य

सेवा प्रवाहमा सुधार गरी सुशासन कायम गर्नु ।

७.२.५ रणनीति

१. संस्थागत सुदृढीकरण गर्ने ।

२. सेवा प्रवाह प्रभावकारी वनाउने।

७.२.६ कार्यनीति

रणनीति १: संस्थागत सुदृढीकरण गर्ने ।

१. गाउँपालिकाको भवन निर्माण गरी सेवा प्रवाहलाई सहज बनाइनेछ ।

२. वडा कार्यालय भवनहरुको मर्मत संभार तथा स्तरोन्नती गरिनेछ ।

३. विधि र कानूहरुको निर्माण गरी संस्थागत कार्यप्रणालीको स्थापना गरिनेछ ।

४. संगठन तथा व्यवस्थापन अध्ययन (O & M) गरी संगठनात्मक पूर्नसंरचना गरिनेछ ।

५. दरवन्दी अनुसार कर्मचारीहरुको पद पूर्ति गरिने छ ।

६. सूचना प्रविधिमा आधारित कार्यप्रणाली अवलम्बन गरिनेछ ।

७. राजश्व सुधार कार्य योजना तर्जुमा गरी लागु गरिनेछ ।

८. कर्मचारी र पदाधिकारीहरुको क्षमता विकास गरिनेछ ।

रणनीति २: सेवा प्रवाह प्रभावकारी वनाउने।

१. बस्तुगत विवरण, ऐन कानून, कार्यपालिका तथा सभाका निर्णयहरु, कार्यक्रम, योजना तथा बजेट र प्रगति प्रतिवेदन, अध्ययन प्रतिवेदन, स्थानीय राजपत्र, संभाव्य लगानी परियोजना आदि रहने गरी वेवसाइडको नियमित रुपमा अध्यावधिक गरिने छ ।

२. स्थानीय विकास संरचना तथा सेवा प्रवाहको मापदण्डहरु तयार गरी कार्यान्वयन गरिने छ।

३. नागरिक बडापत्रलाई अध्यावधिक गरी डिजिटल नागरिक बडापत्र कार्यान्वयनमा ल्याइने छ ।

४. गुनासो सुनुवाई, सार्वजनिक परिक्षण, सामाजिक परीक्षण, सार्वजनिक सुनुवाई जस्ता नागरिक उत्तरदायी संयन्त्रहरुलाई प्रभावकारी बनाइने छ ।

५. महिला समूह, आमा समूह, बाल क्लव, किशोर किशोरी समूह, अपाङ्गता भएकाहरु लगायतका सेवाग्राहीहरुको सञ्जालिकरण गरी पृष्ठपोषण प्राप्त गरिने छ ।

६. बजेट, कार्यक्रम तथा कार्यप्रगतिहरुको नियमित रुपमा सार्वजनिक गरिनेछ ।

७. अन्तर तह तथा अन्तर निकाय समन्वय प्रभावकारी बनाइने छ ।

८. "जनतासंग अध्यक्ष" कार्यक्रम संचालन गरी स्थानीय गुनासो सुन्ने, पृष्ठपोषण लिने र व्यवस्थापन गर्ने प्रणालीको अवलम्बन गरिनेछ ।

१०. बेरुजुको विवरण सहितको बार्षिक प्रतिवेदन सभाको लेखा समितिमा प्रस्तुत गरिने छ।

११. भ्रष्टाचारका संभाव्य क्षेत्रहरुको पहिचान गरी चुहावट र अनियमितता नियन्त्रण गरिनेछ ।

१२. पांच लाख भन्दा बढीको आयोजनाको निर्माण स्थलमा आयोजना सूचना पाटी (Hoarding Board) राख्ने व्यवस्था मिलाइने छ ।

१३. बस्ती स्तरमा घुम्ती सेवाको संचालन गरी स्थानीय स्तरमा नै सेवा प्रवाहको व्यवस्था मिलाइने छ ।

१३. अनलाइन सेवा प्रवाह प्रणालीलाई क्रमस विस्तार गर्दे लगिनेछ ।

१४. सार्वजनिक निर्माण भवन संहिता र अपाङ्गता मैत्री बनाइनेछ ।

७.२.७ प्रमुख कार्यकक्रम

(क) स्थानीय तह आफैले सम्पादन गर्ने ।

❖ भवन निर्माण।

❖ विधि र कानूहरुको निर्माण।

❖ सहभागिता मूलक योजना प्रणाली ।

❖ संगठन तथा व्यवस्थापन अध्ययन (इ ७ :) सर्ववेक्षण ।

❖ विद्युतीय सूचना प्रणाली ।

❖ एप्स जडान ।

❖ राजश्व सुधार कार्य योजना ।

❖क्षमता विकास ।

- ❖ स्थानीय राजपत्र प्रकाशन ।
- ❖ बार्षिक योजना र प्रगति प्रतिवेदन
- ❖ वेवसाइट अद्यावधिक ।
- ❖ डिजिटल नागरिक बडापत्र।
- ❖ गुनासो सुनुवाई, सार्वजनिक परिक्षण, सामाजिक परीक्षण, सार्वजनिक सुनुवाई
- ❖ सेवाग्राहीहरुको सञ्जालिकरण ।
- ❖ "जनतासंग अध्यक्ष" कार्यक्रम ।
- ❖ आयोजना सूचना पाटी (Hoarding Board)।
- ❖ घुम्ती सेवा ।
- ❖ अनलाइन सेवा प्रवाह ।
- ❖ सार्वजनिक जवाफदेहिता सम्बन्धि चेतनामूलक कार्यक्रम ।

(ख) प्रदेश सरकारसंग सहकार्यमा सम्पादन हुने।

- ❖ इ ७ : मा सहजीकरण ।
- ❖ भवन निर्माण ।
- ❖ क्षमता विकास ।
- ❖ सफ्टवेयर ।
- ❖ विद्युतीय प्रतिवेदन प्रणाली

(ग) संघीय सरकारसंग सहकार्यमा सम्पादन हुन सक्ने ।

- ❖ नमूना कानून र मापदण्ड ।
- ❖ विशेषज्ञ सेवा ।
- ❖ क्षमता विकास ।
- ❖ सफ्टवेयर ।
- ❖ विद्युतीय प्रतिवेदन प्रणाली ।

७.२.८ अपेक्षित उपलब्धि

शून्य भ्रष्टाचार युक्त गाउँपालिका घोषणा गरिने, गाउँपालिका सम्म इन्टरनेट नेटवर्क सुविधा स्थापित भएको हुने, गाउँपालिकाको आफ्नै सुविधायुक्त भवन निर्माण भई सेवा सुचारु भएको हुने, ५० वटा नीति, ऐन, कानून, कार्यविधी र मापदण्ड तर्जुमा भएको हुने, आयोजनातगत २ पटक सार्वजनिक परीक्षण र कम्तिमा २पटक सार्वजनिक सुनुवाई र सामाजिक परीक्षण भएको हुने, सेवाको सन्तुष्टिस्तर ८० प्रतिशत पुगेको हुने, संगठन तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षण भई ९० प्रतिशत पदपूर्ति भएको हुने, बेरुजुको आकार खर्च रकमको २ प्रतिशत भन्दा कम रहेको हुने, टाढाका गाउँहरुमा घुम्ती सेवाबाट सेवा प्रवाह भएको हुने, स्थानीय राजपत्र नियमित रुपमा प्रकाशन भइ शतप्रतिशत सूचना प्रकाशित भएको हुने, बार्षिक बजेट, खर्चको विवरण तथा प्रगति प्रतिवेदन प्रकाशन भई सार्वजनिक गरिएको हुने, कम्तिमा पनि ३० प्रतिशतले अनलाईन सेवाको प्रयोग गरेको हुने,

सरकारी एवं गैरसरकारी साझेदार निकायहरुसंगको समन्वय तथा संस्थागत क्षमता विकास भएको हुनेछ ।

परिच्छेद- ८

नतिजा खाका

८.१ पृष्ठभूमि

योजना, कार्यक्रम वा आयोजना बीच अन्तरसम्बन्ध स्थापना गरी योजना प्रक्रियालाई नतिजामुखी बनाउन देहाय बमोजिमको नतिजा खाका तर्जुमा गरी एकोछ। नतिजा खाकामा कारण र असरहरुको विष्लेषण गर्दे लगानीदेखि प्रतिफल हुंदै लक्ष्य वा प्रभावसंग पुग्ने गरी नतिजाहरुको श्रृङ्खलाबद्ध संबन्ध स्थापित गर्ने प्रयास गरिएको छ।

यो तर्कबद्ध खाका तयार गर्दा विषयगतक्षेत्रका आधारमा नतिजा क्षेत्र (प्भथ चभकगति बचभबक) निर्धारण गरी सोसँग सबै विषयगत क्षेत्र तथा उपक्षेत्रको योगदानलाई अन्तरसम्बन्धीत गर्ने प्रयास गरिएको छ । नतिजा सूचकहरूले योजनाको प्रगति अनुगमन गरी निर्णय प्रक्रियालाई प्रमाणमा आधारित बनाउन एवम् नतिजाप्रतिको जवाफदेहिता सुनिश्चित गर्न सहयोग पुग्ने छ ।

८.२ एकीकृत नतिजा खाका

नतिजाको स्तर	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष ७५/७६	लक्ष्य		सूचनाको श्रोत	कार्यान्वयन निकाय	जोखिम/ अनुमान
				आ.व.०७८/७९	आ.व.०८०/८१			
प्रभाव	मानव विकास सुचकांक	सुचकांक	०.५७४	०.६००	०.६२४	गा.पा.को प्रगति प्रतिवेदन		
असर-१	कुल गार्हस्थ्य उत्पादन	रु करोड	८३.०५	१०८.७७	१३०.९	गा.पा.को प्रगति प्रतिवेदन	गाउँपालिका	प्रदेश र संघ सरकार, निजीक्षेत्र को सहयोग र साझेदारी हुने ।
असर-२	१ घन्टाभित्र स्वास्थ्य संस्थामा पहुँच भएको जनसंख्या	प्रतिशत	४०	५०	६०			
	साक्षर जनसंख्या (१५ वर्ष माथिको)	प्रतिशत	६३.८५	८१	९५			
असर-३	न्यूनतम पूर्वाधार (गोरेटो, विद्युत, मोवाइल र टेलिभिजन) सुविधा भएका घरधुरी	प्रतिशत	१७	३५	५०			
असर-४	वनले ढाकेको क्षेत्रफल	प्रतिशत	१३	१४	१५			
असर-५	सेवा सन्तुष्टि		३०	५०	८०			

८.३ विषयगत तर्कबद्ध खाका

आवधिक योजनाका विषयगत तर्कबद्ध खाकाहरू देहाय बमोजिम रहेका छन्

१. आर्थिक क्षेत्र

१.१ आर्थिक क्षेत्र - एकीकृत तर्कबद्ध खाका

(०७५/७६ को स्थिर मूल्यमा)

नतिजाको स्तर	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष ७५/७६	लक्ष्य		सूचनाको श्रोत	कार्यान्वयन निकाय	जोखिम/ अनुमान
				आ.व.०७८/७९	आ.व.०८०/८१			
असर	कुल गार्हस्थ्य उत्पादन	रु करोड	८३.०५	११२.०४	१३६.८०	बजेट वक्तव्य		
प्रतिफल- १	आर्थिक वृद्धि दर	प्रतिशत	७.०६	१०.५	१०.५	बजेट वक्तव्य	गाउँपालिका	निजी क्षेत्रको सहयोग भएको हुने। अन्तर सरकार समन्वय हुने
प्रतिफल-२	प्रतिव्यक्ति गार्हस्थ्य उत्पादन	रुपयां	८९४०६	११२६२६	१३१३६७			
प्रतिफल-३	गार्हस्थ्य उत्पादनमा प्राथमिक क्षेत्रको यो गदान	प्रतिशत	४७.०३	४०	३५			
प्रतिफल-४	गार्हस्थ्य उत्पादनमा द्वितिय क्षेत्रको यो गदान	प्रतिशत	१७.०१	१९	२१			
प्रतिफल- ५	गार्हस्थ्य उत्पादनमा तृतिय क्षेत्रको यो गदान	प्रतिशत	३५.९६	४१	४४			
प्रतिफल -६	गरिवीको रे खामुनीको परिवार	प्रतिशत	२२	१८	१५			
प्रतिफल -७	आन्तरिक राजस्व	रु हजार	१५००	२६००	३७००			
प्रतिफल-८	वित्तीय संस्था तथा सहकारी	संख्या	४	६	७			

१.२ कृषि

नतिजाको स्तर	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष ७५/७६	लक्ष्य		सूचनाको श्रोत	कार्यान्वयन निकाय	जोखिम/ अनुमान
				आ.व.०७८/७९	आ.व.०८०/८१			
असर	कृषिक्षेत्रको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा योगदान	रु करोडमा	३९.०५	४३.५९	४६.२४	बजेट वक्तव्य		
प्रतिफल- १	आलु उत्पादन	मे.टन	१६२	२००	२४०	गाउँपालिकाको वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन	गाउँपालिका	कृषि सामाग्रीको समयमा आपूर्ति गर्न सहकारी संस्थाहरुको सहयोग हुने। कृषि पूर्वाधार विकासमा अन्तर सरकार समन्वय भएको हुने।
प्रतिफल-२	मकै उत्पादन	मे.टन	९७	११०	१२५			
प्रतिफल-३	कोदो	मे.टन	५	५.५	६			
प्रतिफल-४	उवा	मे.टन	९७	१०७	११५			
प्रतिफल-५	तरकारी व्यवसायीक उत्पादन	रोपनी	२०५	६००	१०००			
प्रतिफल-६	व्यवसायीक उत्पादनमा संलग्न कृषक	संख्या	१८	३०	५०			
प्रतिफल-७	आलुको व्यवसायीक उत्पादन क्षेत्र	रोपनी	१५११	२२००	३०००			
प्रतिफल-८	कृषि तथा पशुपालन गर्ने परिवार	प्रतिशत	६८	७५	८०			
प्रतिफल- ९	पशु उपज विक्री गर्ने परिवार	प्रतिशत	२०	२५	३०			
प्रतिफल-१०	मौरी पालन गर्ने परिवार	प्रतिशत	०.६	१.०	१.५			
प्रतिफल-११	पशु विक्रिवाट आम्दानी	रु लाखमा	१२०	१४०	१६०			
प्रतिफल- १२	दुध उत्पादन	लिटर	१२१०३	१८०००	२५०००			
प्रतिफल-१३	दुग्ध चिस्यान केन्द्र	संख्या	०	१	२			

१.३ उद्योग, व्यवसाय

नतिजाको स्तर	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष ७५/७६	लक्ष्य		सूचनाको श्रोत	कार्यान्वयन निकाय	जोखिम/ अनुमान
				आ.व.०७८/७९	आ.व.०८०/८१			
असर	गार्हस्थ्य उत्पादनमा उद्योग व्यवसायको योगदान	प्रतिशत	१७.०१	१९	२१	गाउँपालिका		
प्रतिफल- १	आर्थिक प्रतिष्ठानमा रोजगारी सृजना	संख्या	११०९	१५५०	२०००	गा.पा. को प्रगति प्रवेदन	गाउँपालिका	संघीय र प्रदेश सरकारको सहयोग हुने।
प्रतिफल-२	संचालित उद्योग	संख्या	२१	३०	४०			
प्रतिफल-३	सीपमूलक तालिम	जना	३३०	६००	१०००			
प्रतिफल-४	आर्थिक प्रतिष्ठान	संख्या	२१७	२५५	३००			
प्रतिफल- ५	औद्योगिक केन्द्र	संख्या	०	०	१			

१.४ पर्यटन

नतिजाको स्तर	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष ७५/७६	लक्ष्य		सूचनाको श्रोत	कार्यान्वयन निकाय	जोखिम/ अनुमान
				आ.व.०७८/७९	आ.व.०८०/८१			
असर	पर्यटक आगमन	संख्या	७२०३	११123	१५११९	गाउँपालिकाको		
प्रतिफल- १	रोजगारी सृजना	संख्या	५००	८००	१०००	गाउँपालिकाको प्रगति प्रतिवेदन/एम क्याप	गाउँपालिका	निजी क्षेत्र, एमक्याप र पर्यटन वोर्डको सहयोग हुने।भएको हुने।
प्रतिफल-२	होटल, रिसोर्ट र रेष्टुरेण्ट	संख्या	१०८	१३०	१५०			
प्रतिफल-३	होमस्टे	जना	१९	२५	३५			
प्रतिफल-४	प्रमुख गन्तव्य स्थल	संख्या	६	११	१७			
प्रतिफल-५	पर्यटन सूचना केन्द्र	संख्या	१	२	३			
प्रतिफल-६	कोशेली घर	संख्या	१	३	७			
प्रतिफल-७	पर्यटन तालिम	जना	१०	४०	७०			

२. सामाजिक क्षेत्र

२.१ लैंङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (लैससास)

नतिजाको स्तर	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष ७५/७६	लक्ष्य		सूचनाको श्रोत	कार्यान्वयन निकाय	जोखिम/ अनुमान
				आ.व.०७८/७९	आ.व.०८०/८१			
असर	नेतृत्वदायी पदमा महिला तथा लक्षित वर्गको प्रतिनिधित्व	प्रतिशत	१०	२०	३३	गाउँपालिकाको वार्षिक प्रतिवेदन	गाउँपालिका	
प्रतिफल(१	सीपमूलक तालिम प्राप्त महिला	जना	२०२	५५०	१०००	गाउँपालिकाको वार्षिक प्रतिवेदन	गाउँपालिका	गैसस, नागरिक समाजको सहयोग हुने
प्रतिफल(२	सामाजिक सुरक्षावाट लाभान्वित लक्षित वर्ग	जना	७००	१०००	१२००			
प्रतिफल(३	महिला घरमूली	प्रतिशत	२१.७३	२५	३३			
प्रतिफल(४	महिला साक्षरता	प्रतिशत	५४	६०	६५			
प्रतिफल(५	लक्षित तथा पिछडिएका वर्ग लाई क्षमता विकास तालिम	जना	५०	२००	१०००			

प्रतिफल- ६	जेष्ठ नागरिक स्वास्थ्य घुम्ति शिविर वार्षिक	पटक	२	३	४		
प्रतिफल- ७	अपाङ्ग बालबालिका लाई विशेष शिक्षा प्रदान	प्रतिशत	२०	४०	६०		
प्रतिफल-८	वालक्लव	संख्या	२	५	७		

२.२ शिक्षा

नतिजाको स्तर	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष ७५/७६	लक्ष्य		सूचनाको श्रोत	कार्यान्वयन निकाय	जोखिम/ अनुमान
				आ.व.०७८/७९	आ.व.०८०/८१			
असर	साक्षर जनसंख्या	प्रतिशत	७१.२१	८१	९५	बजेट वक्तव्य		
प्रतिफल- १	विद्यालय	संख्या	२४	३०	३५	गाउँपालिकाको वार्षिक प्रतिवेदन		अन्तर सरकार समन्वय हुने।
प्रतिफल-२	बिद्यार्थी	संख्या	१२८६	१५००	१७००		गाउँपालिक	
प्रतिफल- ३	आधारभूत तहमा भर्नादर	प्रतिशत	९७.५	९८.५	९९.५			निजीक्षेत्रको साझेदारी हुने।
प्रतिफल-२	माध्यमिकतहमा भर्नादर	प्रतिशत	७२.५	८०	९०			
प्रतिफल-२	उच्च माध्यमिकतहमा भर्नादर	प्रतिशत	१४.६	२०	२५			नागरिक समाजको सहयोग हुने
प्रतिफल-४	विद्यालय छाड्ने दर (आधारभूत तह)	प्रतिशत	१.९	१	०.५			
प्रतिफल- ५	विद्यालय छाड्ने दर (माध्यामिक तह)	प्रतिशत	२.२	१.५	१			
प्रतिफल -६	शिक्षक विद्यार्थी अनुपात	अनुपात	१.२५	१.२०	१.१८			
प्रतिफल-७	महिला शिक्षक	संख्या	३४	३६	४०			

२.३ स्वास्थ्य तथा पोषण

नतिजाको स्तर	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष ७५/७६	लक्ष्य		सूचनाको श्रोत	कार्यान्वयन निकाय	जोखिम/ अनुमान
				आ.व.०७८/७९	आ.व.०८०/८१			
असर	१ घंटा भित्र स्वास्थ्य संस्थामा पहुँच भएको जनसंख्या	संख्या	४०	५०	६०	गाउँपालिकाको वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन		
प्रतिफल- १	स्वास्थ्य संस्था/इकाई	संख्या	१२	१३	१५			
प्रतिफल- २	प्रशूति सेवार वर्थिङ सेन्टर	संख्या	९	१०	११			

प्रतिफल- ३	आधारभूत सुविधा उपलब्ध स्वास्थ संस्था	संख्या	८	१३	१५			
प्रतिफल- ४	पूर्व प्रसुति सेवा लिने	प्रतिशत	६०	१०	११			
प्रतिफल- ५	स्वास्थ्य संस्थामा प्रसुति	प्रतिशत	८०					
प्रतिफल- ६	पूर्ण खोप लिने वालवालिका	प्रतिशत	८५					
प्रतिफल-७	स्वास्थ्य वीमा गने परिवार	प्रतिशत	२०					
प्रतिफल- ८	विरामी पर्दा स्वास्थ्य संस्था जाने जनसंख्या	प्रतिशत	६०					
प्रतिफल-९	स्वास प्रस्वास संक्रमण	जना	२००					
प्रतिफल-१०	भिटामिन ए प्राप्त गर्ने वालवालिका	प्रतिशत	८५					
प्रतिफल- ११	परिवार नियोजनका साधन प्रयोग दर	प्रतिशत	३३					
प्रतिफल- १२	स्वास्थ्य घुम्ति शिविर वार्षिक	पटक	३					
प्रतिफल-१३	झाडा पखालाको संक्रमण	प्रतिशत	१२					
प्रतिफल- १४	वाल कुपोषण दर	प्रतिशत	४०					
प्रतिफल-१५	झाडा पखालाको संक्रमण							
प्रतिफल-१६	वाल कुपोषण दर							

२.४ युवा तथा खेलकुद

नतिजाको स्तर	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष ७५/७६	लक्ष्य		सूचनाको श्रोत	कार्यान्वयन निकाय	जोखिम/ अनुमान
				आ.व.०७८/७९	आ.व.०८०/८१			
असर	उद्यम व्यवसाय तथा स्वरो जगार युवा	संख्या	१००	२००	४००	गाउँपालिकाको वार्षिक प्रतिवेदन		
प्रतिफल–१	वैदेशिक रो जगारीमा गएका युवा	प्रतिशत	३.५०	३	२.५	गाउँपालिकाको वार्षिक प्रतिवेदन	गाउँपालिका	
प्रतिफल-२	युवा संजाल	संख्या	२	७	१०			
प्रतिफल-३	खेलकुद मैदान	संख्या	१	४	७			
प्रतिफल-४	खेलकुद प्रतियो गिता आयोजन	पटक	२	२	३			

२.५ खानेपानी

नतिजाको स्तर	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष ७५/७६	लक्ष्य		सूचनाको श्रोत	कार्यान्वयन निकाय	जोखिम/ अनुमान
				आ.व.०७८/७९	आ.व.०८०/८१			
असर	आधारभूत खानेपनी तथा सरसफाई सुविधा पुगेको घरपरिवार	प्रतिशत	७३	८०	९५	गाउँपालिकाको वार्षिक प्रतिवेदन		
प्रतिफल–१	पाईप मार्फत खानेपानी पुगे को परिवार	प्रतिशत	८८	९२	९९	गाउँपालिकाको वार्षिक प्रतिवेदन	गाउँपालिका	पूर्णीमा आयोजनावाट सहयोग हुने।
प्रतिफल-२	एक घर एक धारा एक चर्पी	प्रतिशत	४०	७०	९९			
प्रतिफल-३	जनशक्ति तालिम	संख्या	१०	२०	३०			
प्रतिफल-४	खानेपानीका श्रोत संरक्षण र सरसफाई	प्रतिशत	२५	५०	१००			

३. पूर्वाधार क्षेत्र

नतिजाको स्तर	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष ७५/७६	लक्ष्य		सूचनाको श्रोत	कार्यान्वयन निकाय	जोखिम/ अनुमान
				आ.व.०७८/७९	आ.व.०८०/८१			
असर	न्यूनतम पूर्वाधार (गोरेटो, विद्युत, मोबाइल र टेलिभिजन) सुविधा भएका घरधुरी	प्रतिशत	१७	३५	५०	गाउँपालिकाको वार्षिक प्रतिवेदन		
प्रतिफल १	पर्यटकीय पदमार्गको स्तरोन्नति	कि.मी	१००	२००	३००	गाउँपालिकाको प्रगति प्रतिवेदन	गाउँपालिका	प्रदेश र संघ सरकार, निजी क्षेत्रको सहयोग र साझेदारी हुने।
प्रतिफल २	झोलुङ्गेपुल	गोटा	२७	३०	४०			
प्रतिफल ३	काठे पुल	संख्या	३०	४०	५०			
प्रतिफल ४	ट्रस ब्रिज	संख्या	४	१०	१७			
प्रतिफल ५	विद्युत उत्पादन	कि.वा.	३२७	६००	१०००			
प्रतिफल ६	माइक्रो हाइड्रो	संख्या	१८	२५	३०			
प्रतिफल(७	सोलार जडान	संख्या	९७	१०५	११५			
प्रतिफल(८	सिंचित क्षेत्र	हेक्टर	२५	५०	७५			
प्रतिफल ९	मोवायल प्रयोगकर्ता	प्रतिशत	५२	६५	७५			
प्रतिफल १०	इन्टरनेट प्रयोगकर्ता	प्रतिशत	२	५	१०			
प्रतिफल ११	टेलिभिजन प्रयोग गर्ने परिवार	प्रतिशत	१७	३५	५०			
प्रतिफल १२	भूकम्प प्रतिरोधी मापदण्डअनुसार निर्मित घर	संख्या	१४६७	१६००	१९७०			
प्रतिफल १३	भवन निर्माण तालिम	जना	६०	१२०	१२०			

३. पूर्वाधार क्षेत्र

नतिजाको स्तर	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष ७५/७६	लक्ष्य		सूचनाको श्रोत	कार्यान्वयन निकाय	जोखिम/ अनुमान
				आ.व.०७८/७९	आ.व.०८०/८१			
असर	वनले ढाकेको क्षेत्रफल	प्रतिशत	१३	१४	१५	गाउँपालिकाको प्रगति प्रतिवेदन	गाउँपालिका	
प्रतिफल-१	जैविक विविधता संरक्षण	प्रतिशत	६०	८०	९०		गाउँपालिका	
प्रतिफल-२	बुढीगण्डकीका उप(जलाधार संरक्षण	गोटा	१	२	३			
प्रतिफल-३	अन्य जलाधार संरक्षण	संख्या	५	८	१३			
प्रतिफल-४	प्रमुख वजारके नद्रमा फोहोरमैला व्यवस्थापन	संख्या	०	३	७			
प्रतिफल-६	धुवां रहित चुल्हो	संख्या	१२००	१५००	१८००			
प्रतिफल -७	ऐल.पी ग्यास प्रयोग	प्रतिशत	१.६४	२	५			
प्रतिफल-८	इन्धनको रुपमा दाउरा प्रयोग	प्रतिशत	९७	९४	९०			
प्रतिफल-९	वन संरक्षणसंग आवद्ध भएका आय आर्जन समूहहरु	संख्या	९२	१२०	१५०			
प्रतिफल-१०	जोखिम नक्सांकन भएको क्षेत्र	प्रतिशत	०	५०	७५			
प्रतिफल- ११	पहिरो जोखिमक्षेत्र संरक्षण	प्रतिशत	१०	३०	५०			
प्रतिफल-११	भूकम्पवाट क्षतिग्रस्त संरचना पुनर्निर्माण तथा पुनर्स्थापन	प्रतिशत	९०	१००	१००			
प्रतिफल- १२	भूकम्प पर्तिरोधी भवन निर्माण तालिम	जना	६०	१२०	१२०			

५. सुशासन

नतिजाको स्तर	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष ७५/७६	लक्ष्य		सूचनाको श्रोत	कार्यान्वयन निकाय	जोखिम/ अनुमान
				आ.व.०७८/७९	आ.व.०८०/८१			
असर	सेवा सन्तुष्टि	प्रतिशत	३०	५०	८०	सेवा सन्तुष्टि सर्भेक्षण	गाउँपालिका	
प्रतिफल– १	गाउँपालिका र वडा कार्यालयमा नागरिक वडापत्र स्थापना	संख्या	१	५	८			
प्रतिफल– २	पदपूर्ति	प्रतिशत	२५	५०	९०			

प्रतिफल- ३	सभा र कार्यपालिकाका समिति गठन	प्रतिशत	५०	७५	१००			
प्रतिफल- ४	कानून तथा कार्यविधि	प्रतिशत	२५	३५	५०			
प्रतिफल-५	सूचनाहरु गजेटमा प्रकाशन	प्रतिशत	०	५०	१००			
प्रतिफल-६	योजनाहरुको अनुगमन	प्रतिशत	२५	५०	९०			
प्रतिफल-७	वेरुजु	रु हजार मा	५३००	३५००	१५००			
प्रतिफल-८	सामाजिक पर ीक्षण वार्षिक	पटक	०	१	२			
प्रतिफल-९	ठुला आयो जनाको सार्वजनिक सुनुवाई बार्षिक	पटक	०	१	२			
प्रतिफल-१०	प्रगति समीक्षा	पटक	१	२	३			
प्रतिफल- ११	अनलाइन सेवा	प्रतिशत	०	२०	३०			

अनुसूची- १

वार्षिक योजनाको बजेट तथा कार्यक्रम फारम

विषय क्षेत्र	आवधिक योजना ०७६/७७-०८०/८१			वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम (आ.ब. ०७६ ७७)								
	उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति र कार्यक्रम नं	नतिजा खाका संगको आवद्धता		आयोजना/ कार्यक्रम (स्थान समेत)	लक्ष्य		विनियोजन	कार्यान्वयन विधि	लाभान्वित जनसंख्या	प्राथमिकता क्रम	लगानी तथा कार्यान्वयन गर्ने निकाय
		नतिजा	कार्यक्रम		इकाई	परिमाण					
आर्थिक विकास											
सामाजिक विकास											
पूर्वाधार विकास											
वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन											
संस्थागत विकास तथा सुशासन											

क.सं	क्रियाकलाप	मिति
१	आवधिक योजना तर्जुमा तयारी बैठक	०७५ ।१२। १४
२	तथ्याङ्क संकलन सम्बन्धी अभिमुखीकरण र आवधिक योजना तर्जुमा समितिको गठन तथा विषयगत उपसमितिहरुको निर्माण	०७६ ।१। १४
३	तथ्याङ्क संकलन सम्बन्धी कार्य	०७६ ।१। १७-२।३
४	तथ्यांक प्राप्ति, विश्लेषण, सूचना र वस्तुगत विवरण मसौदा तयारी	२०७६ ।२। १५
५	आवधिक योजना तर्जुमा कार्यशाला (आवधिक योजना सोच तथा दृष्टिकोण निर्माण)	०७६ ।२। २१-२३
६	बस्तुगत विवरण (पार्शव चित्र) निर्माण	०७६ ।२। ३०
७	क्षेत्रगत योजना तर्जुमा (विषय क्षेत्रगत समितिबाट एकिकृत प्रारम्भिक खाका निर्माण)	०७६ ।३। ५
८	आवधिक योजनाको अन्तिम मस्यौदा निर्माण तथा कार्यपालिकामा प्रस्तुति	०७६ ।३। १५
९	कार्यपालिका बैठकबाट निर्णय	०७६ ।३। १८
१०	सभामा प्रस्तुत र कार्यपालिकामा अधिकार प्रत्याायेजन	०७६ ।३। २२
११	आवधिक योजना र वस्तुगत योजना पुष्टिकरण कार्यशालामा सरोकारवालाको पृष्ठपोषण	०७६ ।४। १३
१२	आवधिकविकास योजनाको मस्यौदा तयारी तथा पृष्ठपोषण	०७६ ।३। १९
१३	दस्तावेजको अन्तिम मस्यौदा पेश	०७६ ।४। २५
१४	कार्यपालिकावाट स्विकृत	....

अनुसूची- ३

सोच कार्यशालाको उपस्थिति विवरण

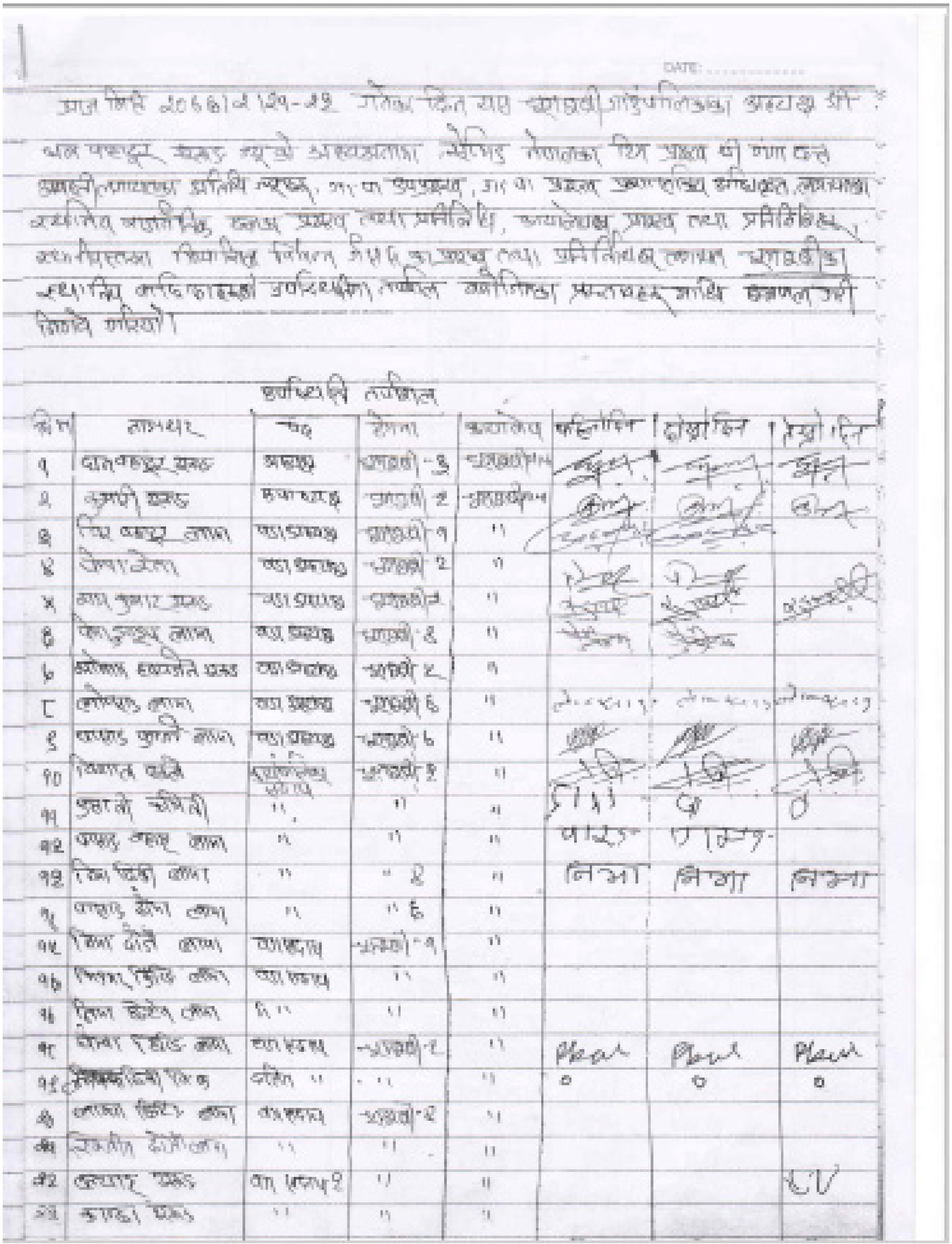

DATE: ....

३६	[illegible]	अध्यक्ष	[illegible]	[illegible]	[signature]	[signature]	[signature]
३७	[illegible]	अध्यक्ष	चुमनुब्री-४	"	[signature]	[signature]	[signature]
३८	[illegible]	"	चुमनुब्री-६	"	[signature]	[signature]	[signature]
३९	[illegible]	"	"	"	[signature]	[signature]	[signature]
४०	[illegible]	[illegible]	" ६	"	सोनम	सोनम	सोनम
४१	[illegible]	अध्यक्ष	" ६	"			
४२	[illegible]	"	"	"			
४३	[illegible]	[illegible]		चुमनुब्री			
४४	[illegible]	[illegible]		[illegible]	[signature]	[signature]	[signature]
४५	[illegible]	[illegible]		"	[signature]	[signature]	[signature]
४६	[illegible]	"		"	[signature]	[signature]	[signature]
४७	[illegible]	"		"	[signature]	[signature]	[signature]
४८	[illegible]	"		"	[signature]	[signature]	[signature]
४९	[illegible]	"		"	[signature]	[signature]	[signature]
५०	[illegible]	"		"	[signature]	[signature]	[signature]
५१	रामप्रसाद [illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[signature]		
५२	[illegible]		चुमनुब्री ६		[signature]	[signature]	[signature]
५३	[illegible]						
५४	[illegible] लामा		चुमनुब्री	पञ्चेत	[signature]	[signature]	[signature]
५५	[illegible]		[illegible]		सोनाम	सोनाम	सोनाम
५६	[illegible] गुरुङ		चुमनुब्री-६	[illegible]	[signature]	[signature]	[signature]
५७	[illegible] लामा		चुमनुब्री-६	पञ्चेत	[signature]	[signature]	[signature]
५८	[illegible]		[illegible]-४	[illegible]	[signature]	[signature]	[signature]
५९	[illegible]				[signature]	[signature]	[signature]
६०	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[signature]	[signature]	[signature]
६१	[illegible]	"	[illegible]	[illegible]	[signature]	[signature]	[signature]
६२	[illegible] गुरुङ		[illegible]	[illegible]	[signature]	[signature]	[signature]
६३	[illegible] गुरुङ		चुमनुब्री-३	[illegible]	[signature]	[signature]	[signature]
६४	[illegible] गुरुङ		"-३	[illegible]	[signature]	[signature]	[signature]
६५	[illegible] गुरुङ		"-३	[illegible]	[signature]	[signature]	[signature]
६६	[illegible] गुरुङ		"-३	[illegible]	[signature]	[signature]	[signature]
६७	[illegible] गुरुङ		३	[illegible]	[signature]	[signature]	[signature]
६८	कुसुम गुरुङ		" ३	"	[signature]	[signature]	[signature]
६९	[illegible] गुरुङ	[illegible]	" ३	"	[signature]	[signature]	[signature]

DATE: ....

६१	सुशिला गुरुङ	"	" - २	[illegible]			
६२	हेमन थिङ	B.M	" - २	[illegible]			
६३	साइली गुरुङ	आमा समूह	" - २	सिदेबास			
६४	राम कुमारी गुरुङ	आमा समूह	" - २	सिदेबास			
६५	बुलानी गुरुङ	कृषक समूह	" - २	सिदेबास			
६६	राजेन्द्र कार्की	[illegible]	" - २	सिदेबास			
६७	राम गुरुङ		" - २	[illegible]			
६८	[illegible]		" - ६	[illegible]			
६९	[illegible] गुरुङ	[illegible]	" - २	[illegible]			
७०	[illegible]	[illegible]	" २	[illegible]			
७१	दिपेन्द्र गुरुङ	युवा क्लब	" - २	[illegible]			
७२	[illegible]	प्रहरी [illegible]	" - २	सिदिबास			
७३	[illegible]	प्रहरी [illegible]	" २	सिदिबास			
७४	बहादुर गुरुङ	युवा क्लब	" २	[illegible]			
७५	जित ब. गुरुङ	युवा क्लब	" २	सिदिबास			
७६	[illegible] गुरुङ		" २	सिदिबास			
७७	[illegible]	[illegible]	" २	सिदिबास			
७८	[illegible] गुरुङ		" २	सिदिबास			
७९	[illegible]	[illegible]	" २	—			
८०	[illegible] गुरुङ	युवा क्लब	" २	सिदिबास			
८१	[illegible] गुरुङ	[illegible]	" २	सिदिबास			
८२	डा. [illegible] लामा	NTNC-MCAP	- ३	[illegible]			
८३	[illegible] गुरुङ	[illegible]	- २	सिदिबास			
८४	सुमन ढकाल	आ.वा. संयोजक, चुमनुब्री		[illegible] नेपाल			
८५	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]			
८६	[illegible] गुरुङ	[illegible]	चुमनुब्री गा.पा.	चुमनुब्री - २			
८७	सुरज [illegible]	F. Enumerator	- २	सिदिबास			
८८	राम बि.क.	[illegible]	[illegible]	[illegible]			
८९	[illegible] पौडेल	[illegible]	गा.पा.	[illegible]			
९०	[illegible] गुरुङ	[illegible] गाउँपालिका, चुमनुब्री		[illegible]			
९१	सागर कार्की	[illegible]		[illegible]			

DATE: ....

	नाम थर	पद	ठेगाना	कार्यालय	प.दिन	दो.दिन	ते.दिन
९५	मनिषा गुरुङ	[illegible]	चुमनुब्री ३	चुमनुब्री कार्यालय	[illegible]	[illegible]	
९६	[illegible] लामा	का.स.	चुमनुब्री -२	का. कार्यालय	[illegible]	[illegible]	
९७	[illegible] गुरुङ	सा.प.	चुमनुब्री -३	चुमनुब्री कार्यालय	[illegible]	[illegible]	[illegible]
९८	[illegible]	[illegible] S.M	चुमनुब्री - 6	Phase Napal	[illegible]	[illegible]	[illegible]
९९	[illegible]	[illegible]	चुमनुब्री - ४		[illegible]	[illegible]	[illegible]
१००	[illegible] गुरुङ		चुमनुब्री ३	चुमनुब्री	[illegible]	[illegible]	[illegible]
१०१	[illegible] गुरुङ		"	"	[illegible]	[illegible]	[illegible]
१०२	[illegible] गुरुङ				[illegible]	[illegible]	[illegible]
१०३	[illegible]	ना. सु.		[illegible]	[illegible]	[illegible]	
१०४	[illegible] तिवारी	"		"			
१०५	दिपक कुमार [illegible]	[illegible]		"			
१०६	[illegible]		चुमनुब्री २		[illegible]	[illegible]	[illegible]
१०७	[illegible]		"	[illegible]	Dw9	Dw9	Dw9
१०८	[illegible]		[illegible] -२	[illegible]	Dw9	Dw9	Dw9
१०९	[illegible]		"	"	[illegible]	[illegible]	[illegible]
११०	[illegible]		[illegible] - ४	"	[illegible]	[illegible]	[illegible]
१११	[illegible] लामा		"	"	[illegible]	[illegible]	[illegible]
११२	[illegible]		[illegible] -४	"	[illegible]	[illegible]	[illegible]
११३	[illegible] लामा		"	"	[illegible]	[illegible]	[illegible]
११४	[illegible] लामा		"	"	[illegible]	[illegible]	[illegible]
११५	[illegible] लामा		" -२	"	[illegible]	[illegible]	[illegible]
११६	[illegible]		" -२	"	[illegible]	[illegible]	[illegible]
११७							

अनुसूची- ४

विभिन्न कार्यशालाहरूमा उपस्थिति विवरण

१. सेमिड नेपाल, काठमाडौं

सि.नं	मिति	सहभागी गाउँपालिकाहरु	सम्पन्नगरिएका कार्यक्रमहरु	कार्यक्रममा सहभागिता	कैफियत
१	२०७५ चैत २५ र २६ गते	चुमनुब्री धार्चे अजिरकोट	गाउँपालिका भित्र सर्भेक्षण सम्वन्धमा APPs प्रयोग गने बारे दुई दिने तालिम ।	२५ गते २१ जना २६ गते १५ जना	संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयको प्राविधिक सहयोग मा मोबाइल एपको स्थानीयकरण

२. चुमनुब्री गाउँपालिका

सि.नं	मिति	सम्पन्न गरिएका कार्यक्रमहरु	कार्यक्रममा सहभागिता	कैफियत
१	२०७५ चैत १४	आवधिक योजना तर्जुमा सम्वन्धी प्रारम्भिक छलफल	१३	
२	२०७६ वैशाख १४/१५ गते	योजना तर्जुमा समबन्धी अवधारणात्मक जानकारी एवं सर्वेक्षकहरुलाई मोबाइल एपद्वारा सर्वेक्षण विधीबारे तालिम	६५	गाउँपालिका पदाधिकारी र सर्वेक्षक समेत
३	२०७६ जेष्ठ २१, २२ र २३	सोच निर्माण सम्वन्धि ३ दिने कार्यशाला गोष्ठी	२१ गते-१०० जना	
२२ गते ९६ जना र				
२३ गते ९१ जना	सबै सरोकारवाला			
४	२०७६ साउन १४	आवधिक योजना र वस्तुगत योजना पुस्तिकरण कार्यशाला	४२ जना	

अनुसूची- ५

तस्वीरहरू

उपाध्यक्ष